

ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI-BASEL II

ETKİLEŞİMİ VE İŞLETMELERDE İÇ DENETİM

Burcu DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz AKYÜZ

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2009

UŞAK

ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI-BASEL II
ETKİLEŞİMİ VE İŞLETMELERDE İÇ DENETİM

Burcu DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz AKYÜZ

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2009

UŞAK

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI-BASEL II ETKİLEŞİMİ VE İŞLETMELERDE İÇ DENETİM

Burcu DOĞAN

İşletme Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü EYLÜL 2009

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz AKYÜZ

Yapılan çalışmada, İşletmelerde iç denetim konusundaki mevcut durum ve değerlendirmeler anket yöntemiyle ele alınarak analiz edilmiştir. Öncelikle iç denetim konusunda önemli yer tutan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları açıklanarak standartlara geçiş süreci ve kapsamı üzerinde durulmuştur. Ayrıca ülkemizde de uygulanacak olan Basel II standartları, işletme faaliyetlerini nasıl etkileyeceği ve işletmelerin iç denetim faaliyetlerini nasıl düzenlemeleri gerektiği ve bu standartlar bütününe nasıl uyum sağlayabileceği konusunda mevcut durum ve genel değerlendirmeler ele alınmıştır.İç denetim hakkında bilgi verildikten sonra anket yöntemiyle reel sektörde faaliyet gösteren 200 işletmeden oluşan örneklem kütleinin genel ve iç denetime ilişkin özellikleri yanı sıra standartlara geçiş süreci ve faaliyetleri değerlendirilerek sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Uygulanan anket sonuçları ve gözlemler örneklem grubun UFRS ve Basel II standartları konusunda bilgi düzeylerinin yetersiz ve etkin bir iç denetim sistemlerine sahip olmadıklarını göstermiştir.

ABSTRACT

INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS- BASEL II
INTERACTION AND INTERNAL AUDITING IN FIRMS

BURCU DOĞAN

DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION

UŞAK UNIVERSITY, THE INSTITUTE of SOCIAL SCIENCES SEPTEMBER
2009

ADVISOR: YRD. DOÇ. DR. YILMAZ AKYÜZ

Configuration study, internal audit in enterprises and evaluations regarding the current situation be addressed with the survey methods were analyzed. First, internal audit issues of importance in the International Financial Reporting Standards transition to open standards and be focused on the scope. In addition, in our country which apply Basel II standards, will affect business operations and business activities of the internal audit arrangements as needed, and how these standards can adapt all about how the current status and general assessments have been addressed Internal audit has been given information about the survey methods, operating in the real sector consists of 200 enterprises of the sample mass and internal audits related to general features, as well as standards and transition activities are assessed and problems and solutions are emphasized. Survey results and observations are applied IFRS and Basel II standards of the sample group in their level of knowledge is inadequate and does not have an effective system of internal audit has shown

JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAYI

Burcu DOĞAN' ın Uluslararası Finansal Raporlama Standartları-Basel II Etkileşimi ve İşletmelerde İç Denetim başlıklı tezi 02.09.2009 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İşletme Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı**İmza**

Üye (tez danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Yılmaz AKYÜZ

Üye : Yrd. Doç. Dr Şadan ÇALIŞKAN

Üye : Yrd. Doç. Dr Ramazan ARSLAN

Üye :

Üye :

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın her aşamasında benden destek, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yılmaz AKYÜZ ve tez dönemim boyunca yardımlarını esirgemeyen tüm hocalarıma teşekkür eder ve saygılarımı sunarım. Hayatım boyunca benim için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan anneme ve aileme, benden desteğini esirgemeyen ve her zaman desteğini hissettiğim arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunarım.

Burcu DOĞAN

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Burcu Doğan
Doğum Yeri ve Tarihi : Kızılcahamam, 1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak İİBF Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme
Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : 2008 Muhasebe Ofisi / Uşak
2009 Sınıf Öğretmenliği / Ankara

İletişim

e-posta Adresi : www.burcudogan_0606@hotmail.com
burcudogan_06@windowslive.com
Tarih : 2009

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	I
ABSTRACT	II
JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAYI.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZ GEÇMİŞ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLOLAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ	X
KISALTMALAR DİZİNİ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

1. FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GEÇİŞ ve OLUŞUM SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	4
1.1. KAVRAMSAL FARKLILIKLAR	7
1.2. TEKNİK FARKLILIKLAR	8
1.3. KÜLTÜREL FARKLILIKLAR	8
2. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI'NIN OLUŞUMUNDA ETKİLİ OLAN KURULUŞLAR.....	9
2.1. ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI KOMİTESİ	9
2.2. ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI KURULU	10
2.3. ULUSLARARASI MUHASEBECİLER FEDERASYONU.....	11
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ	12
2.5. ULUSLARARASI MENKUL KIYMETLER KOMİSYONLARI ÖRGÜTÜ	13
2.6. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ	14
2.7. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER.....	14
2.8. ULUSLARARASI PARA FONU.....	15
3. YÜRÜRLÜKTEKİ ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI.....	15
4. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI UYGULAMASI.....	16
5. FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI' NIN YARARLARI ve SAKINCALARI	18

6. TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ OLUŞUM SÜRECİ..... 19

6.1. TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ OLUŞUMUNDA ETKİLİ OLAN KURULUŞLAR.....	20
6.1.1. İktisadi Devlet Teşekkülleri Tarafından Yapılan Düzenlemeler	20
6.1.2. Türkiye Bankalar Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler.....	21
6.1.3. Sigorta Denetleme Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler	21
6.1.4. Türk Standartları Enstitüsü Tarafından Yapılan Düzenlemeler.....	22
6.1.5. Sermaye Piyasası Tarafından Yapılan Düzenlemeler	23
6.1.6. Maliye Bakanlığı Tarafından Yapılan Düzenlemeler	24
6.1.7. Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği ve Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler	24
6.1.8. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler	25
6.1.9. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler	26
6.2. YÜRÜRLÜKTEKİ FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL STANDARTLARI

1. BASEL STANDARTLARININ TEMEL ÇERÇEVESİ VE UYGULAMAYA GEÇİŞ 30

1.1. BASEL I (BASEL SERMAYE UZLAŞISI).....	33
1.2. BASEL II' NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE BASEL II KAVRAMI	36

2. BASEL I ve BASEL II UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI ... 39

3. BASEL II STANDARTLARINA İLİŞKİN SAYISAL ETKİ ÇALIŞMALARI (QIS) 41

3.1.QIS-3(QANTITATIVE IMPACT STUDİES -3).....	42
3.2.QIS-TR(QANTITATIVE IMPACT STUDİES –TR).....	43

4. BASEL II' NİN (YENİ SERMAYE UZLAŞISI'NIN) YAPISAL BLOKLARI 44

4.1. BİRİNCİ YAPISAL BLOK (ASGARİ SERMAYE GEREKSİNİMİ).....	44
4.1.1. Kredi Riski	45
4.1.1.1. Standart ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım.....	46
4.1.1.2. Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	50
4.1.2. Operasyonel Risk	54
4.1.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı.....	54
4.1.2.2. Standart Yaklaşım	55
4.1.2.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı.....	55
4.1.3. Piyasa Riski.....	56
4.1.3.1. Standart Yaklaşım	57
4.1.3.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı	57
4.2. İKİNCİ YAPISAL BLOK (DENETİM OTORİTESİNİN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ).....	58
4.3. ÜÇÜNCÜ YAPISAL BLOK (PİYASA DİSİPLİNİ)	60

5. BASEL II STANDARTLARI ve İŞLETMELER ÜZERİNE ETKİLERİ	61
5.1. KOBİ DERECELENDİRME NOTLARI, KREDİ RİSK GRUPLARI TEMİNATLAR VE ÖLÇÜM KRİTERLERİ.....	62
5.2. BASEL II STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE İŞLETMELERİ BEKLEYEN ZORLUKLAR	67
5.3. BASEL II STANDARTLARINA GEÇİŞ SÜRECİNDE İŞLETMELERE ÖNERİLER.....	69
6. BASEL II STANDARTLARI'NIN BANKACILIK SEKTÖRÜNE ve BDDK ÜZERİNE ETKİLERİ.....	70
7. BASEL II STANDARTLARININ İÇ DENETİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	75
8. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ BASEL II İLE ETKİLEŞİMİ	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞLETMELERDE İÇ DENETİM

1. DENETİM ve TÜRLERİ.....	79
1.1. DENETİMİN AMACI YÖNÜNDEN DENETİM TÜRLERİ	79
1.1.1. Mali Tabloların Denetimi.....	80
1.1.2. Uygunluk Denetimi.....	80
1.1.3. Yönetim Denetimi.....	80
1.2. DENETÇİ İLE İŞLETME ARASINDAKİ ÖRGÜTSEL İLİŞKİ YÖNÜNDEN DENETİM TÜRLERİ.....	80
1.2.1. Dış Denetim	81
1.2.2. İç Denetim.....	81
2. İÇ DENETİMİN ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN YAPISI.....	82
2.1. İÇ DENETİMİN UNSURLARI	85
2.2. İÇ DENETİMİN AMAÇLARI	87
2.3. İÇ DENETİMİN TÜRLERİ.....	89
3. İŞLETMELERDE İÇ DENETİMİN ÖNEMİ.....	90
3.1. İÇ DENETİM VE İÇ KONTROL İLİŞKİSİ.....	91
3.2. İÇ DENETİM VE KURUMSAL YÖNETİM İLİŞKİSİ.....	93
3.3. İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ İLİŞKİSİ	94
3.4. İÇ DENETİM VE BAĞIMSIZ DENETİM İLİŞKİ	96
4. BASEL STANDARTLARI ve İÇ DENETİM	97
4.1. BASEL STANDARTLARINDA ETKİN İÇ DENETİM İÇİN ÖN KOŞULLAR	103
4.2. BASEL STANDARTLARI IŞIĞINDA İÇ DENETİMDEN BEKLENEN YARARLAR	103
5. ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI.....	105
5.1. İÇ DENETİM STANDARTLARININ OLUŞTURULMASINI ETKİLEYEN GELİŞMELER	105
5.2. İÇ DENETİM STANDARTLARININ AMAÇLARI, ÖNEMİ VE KAPSAMI.....	106
5.3. ULUSLARARASI İÇ DENETİM MESLEKİ UYGULAMA STANDARTLARI.....	107

6. TÜRKİYE DE UYGULANAN DENETİM STANDARTLARI 107**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM****TÜRKİYE' DE FAALİYET GÖSTEREN REEL SEKTÖR NİTELİĞİNDEKİ
İŞLETMELER ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	109
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	109
2. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR	110
2.1. ARAŞTIRMA KAPSAMINA ALINAN İŞLETMELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	110
2.2. ARAŞTIRMA KAPSAMINA ALINAN İŞLETMELERİN UFRS VE BASEL II HAKKINDAKİ GENEL BİLGİ DÜZEYİ	117
2.3. ARAŞTIRMA KAPSAMINA ALINAN İŞLETMELERİN YÖNETİM ANLAYIŞI VE MEVCUT İÇ DENETİM SİSTEMİNİN ETKİNLİK DÜZEYİNE İLİŞKİN SORULAR.....	120
3. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	134
EK-ANKET FORMU	137
KAYNAKÇA	141

TABLOLAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Basel II' nin Temelleri	38
Şekil 2 Basel II' ye Geçişe İlişkin Yol Haritası (Taslak).....	74
Tablo 1 Basel I Düzenlemelerine Göre Varlıkların Risk Ağırlıkları	35
Tablo 2 Basel I ve Basel II' nin Karşılaştırılması	41
Tablo 3 Basel II Risk Ölçüm Yöntemleri	45
Tablo 4 Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları.....	48
Tablo 5 Basel II Kredi Derecelendirme Yaklaşımlarının Karşılaştırılması.....	53
Tablo 6 Basel II' ye Göre KOBİ Kredileri Sınıflandırılması.....	62
Tablo 7 Derecelendirme Notları ve Anlamları.....	64
Tablo 8 Standart Yaklaşımına Dayalı Risk Derecelendirmesi.....	65
Tablo 9 KOBİ' ler Açısından Basel II' de Teminatlar.....	66
Tablo 10 İç Denetimin Zaman İçinde Değişen Yapısı.....	83
Tablo 11 Basel düzenlemeleri uyarınca iç denetim sistemine ilişkin belirlenen ilkeler	99
Tablo 12 Basel Düzenlemeleri Işığında İç Denetimden Beklenen Yararlar	104
Tablo 13 İşletmenin Hukuki Yapısı	110
Tablo-14 İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler İtibariyle Dağılımı.....	111
Tablo-15 Personel Sayısı	111
Tablo-16 Faaliyet Süresi	112
Tablo-17 Yıllık Satış Cirosu	113
Tablo-18 İhracat Oranı	113
Tablo-19 İşletmedeki Unvan.....	114
Tablo-20 Öğrenim Durumu	114
Tablo-21 Denetim Kurulu.....	115
Tablo-22 İç Denetçi Kadrosu	115
Tablo-23 İç Denetçi Eleman Sayısı.....	116
Tablo-24 UFRS-TFRS Bilgi Düzeyi.....	117
Tablo-25 Basel II Bilgi Düzeyi.....	118
Tablo-26 UFRS-Basel II Bilgi Kaynakları	118

Tablo-27 Yeni Dönem İle İlgili Hazırlık Çalışması.....	119
Tablo-28 Yeni Dönem İçin Daha Fazla Bilgi Elde Etme Çalışması.....	119
Tablo-29 Yeni Dönem İçin Hazırlık Çalışma Türü	120
Tablo-30 İşletme Çalışanlarının Yapacağı İşler Tam ve Anlaşılır Bir Şekilde Tanımlanmıştır	121
Tablo-31 İşletme Çalışanlarının Niteliklerini Artırmak İçin, İşletmemizde Sürekli Olarak Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri Yapılmaktadır.....	122
Tablo-32 İşletme Yönetimi İhtiyaç Duyduğu Konularda Profesyonel Danışmanlık Hizmetlerine Sıkça Başvurmaktadır	122
Tablo-33 Çalışanların Kişisel Performans Hedefleri Kısa ve Orta Vadeli Olarak Planlanmakta ve Somut Ölçütlere Dayandırılmaktadır.....	123
Tablo-34 İşletme Çalışanları Hangi Davranış ve Fiillerin, İşletme Davranış Kurallarına Uygun Olup Olmadığı Tam Olarak Bilmektedirler	124
Tablo-35 İşletme Davranış Kurallarına Uygun Hareket Etmeyen Çalışanlar Nasıl Bir Yaptırımla Karşılaşacaklarını Tam Olarak Bilmektedirler	124
Tablo-36 İşletmemizin Çeşitli Bölümleri Arasında Aynı Amaç ve Hedefe Yönelik İşbirliği Yapma ve Bunu Devam Ettirme İmkânı Üst Düzeydedir	125
Tablo-37 İşletmemizde Yeni Fikirlerin Ortaya Atılması ve Uygulanması Her Zaman Desteklenir	126
Tablo-38 İşletmemizdeki Problemlerin Çözümünde Çalışanların Çözüm Önerileri de Dikkate Alınır	126
Tablo-39 İşletmemizde Önemli Konularda Yönetim Kurulu' nu Bilgilendiren ve Bilgi Akışının Zamanında Gerçekleşmesini Sağlayan Etkin Bir İletişim Sistemi Mevcuttur	127
Tablo-40 İşletme Ana Hedefleri ve Temel Performans Kriterleri Herkes Tarafından Aynı Biçimde Anlaşılmasını Sağlayacak Açıklıkta İfade Edilmiştir.....	128
Tablo-41 İşletme Ana Hedeflerinin Gerçekleştirilmesinin Önündeki Engelleri Tanımlayıcı ve Değerlendirici Yeterli Mekanizmalar Bulunmaktadır	128
Tablo-42 Yönetimsel Olarak Mali ve Parasal Konularda Kimlerin Sorumlu Olduğu, Resmi Bir Yetki Devri İle Belirlenmiştir	129
Tablo-43 İşletmemizde Etkin Bir İç Denetim Sistemi Mevcuttur	129
Tablo-44 Denetim Kurulu (Eğer Böyle Bir Kurul Varsa) İç ve Dış Denetçilerin Faaliyet Alanlarını Açık ve Anlaşılır Bir Şekilde Belirlemiştir.....	130
Tablo-45 İşletmemizde Her Türlü Performans Değerlendirilmesinde İç Denetim Raporları Tam Olarak Dikkate Alınmaktadır	130

Tablo-46 Mevcut Geri Bildirim Mekanizmaları (Raporlama Vb) İşletme Ana Hedeflerine Ulaşıp Ulaşılmadığını Yönetimce Değerlendirilmesine İmkan Vermektedir	131
Tablo-47 İşletmelerde Dış Denetim (Muhasebe ve Vergi Denetimi) Riskini Azaltmak İçin, Etkin Bir İç Denetim Sisteminin Olması Gerekir	132
Tablo-48. Basel II Derecelendirme Kriterleri ve UFRS' nın Tam Olarak Yürürlüğe Girmesi, İşletmelerin Daha Etkin Bir İç Denetim Sistemi Oluşturması Sonucunu da Beraberinde Getirebilir.....	132
Tablo-49 Yakın Bir Gelecekte Yürürlüğe Girmesi Beklenen “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “UFRS” İşletmelerin Bankacılık Sisteminden Kredi Elde Etme Olanaklarını Önemli Ölçüde Azaltacaktır	133

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AIRB	: Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı / Advanced Internal Based Approach
BCBS	: Basel Bankacılık Denetim Komitesi / Basel Committee On Banking Supervision
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
BIS	: Bank For International Settlements / Uluslararası Ödemeler Bankası
BM	: Birleşmiş Milletler
CRM	: Kredi Risk Azaltma Teknikleri / Credit Risk Mitigation
EAD	: Temerrüd Anındaki Bakiye / Exposure At Default
FIRB	: Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı / Foundation Internal Ratings Based Approach
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IAS/UMS	: International Accounting Standards / Uluslararası Muhasebe Standartları
IASB	: International Accounting Standards Board / Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASC/UMSK	: International Accounting Standards Committee / Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
IFAC	: International Federation of Accountants / Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IFRIC	: Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesi / International Financial Reporting Interpretation Committee

IFRS/UFRS	: International Financial Reporting Standards / Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
IIA	: Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü / The Institute of Internal Auditors
IMF	: International Money Fund / Uluslararası Para Fonu
IOSCO	:The International Organization of Securities Commissions Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü
İDY/IRB	: İçsel Derecelendirme Yaklaşımı / Internal Rating Based
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LGD	: Temerrüd Halinde Kayıp / Loss Given Default
M	: Efektif Vade / Maturity
OECD	:Organization For Economic Co-Operation And Development Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PD	: Temerrüd Olasılığı / Probability of Default
QIS	: Sayısal Etki Çalışması / Qantitative Impact Study
SDK	: Sigorta Denetleme Kurulu
SIC	: Daimi Yorumlama Komitesi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TGY	: Temel Gösterge Yaklaşımı
TİDE	: Türkiye İç Denetim Enstitüsü
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUD	: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği

TMUDESK : Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu

TSE : Türk Standartları Enstitüsü

TSRSB : Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

TÜRMOB : Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali
Müşavirler Odaları Birliği

GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte sınırlar ortadan kalkarak işletmelerin uluslararası alanda faaliyetleri artmaktadır. İşletmeler uluslararası alanda fon temini ve sermaye piyasalarına menkul kıymet ihraç etmeye başlamıştır. Bu dönem içerisinde de uluslararası düzenleyici kurumların önemi giderek artmaktadır. UFRS ve Basel II de bu gelişmeler neticesinde önemi giderek artan kuruluşlardandır.

Küreselleşmeyle birlikte bir ülkede yaşanan finansal bir kriz diğer ülkeleri de etkisi altına almaktadır. 2008 yılı ve 2009 yılında da hala etkisini gösteren, Amerika da başlayıp tüm dünya ülkelerini de etkisi altına alan mali krizle birlikte ülkeler ortak kararlar alarak yaşanan mali krizden çıkma yolunu bulmaya çalışmaktadır.

Nasıl ki tüm dünyayı etkisi altına alan krizlerden çıkmak için ortak işbirlikleri yapılıyorsa, piyasaların daha aktif, şeffaf, kaliteli, rekabet edebilmesi için de ortak standartları uygulama yolunu seçmektedirler.

Bu ortak standartlardan olan UFRS ve Basel II de ülkemizde uygulanmaktadır. Basel II ile birlikte kullanılmaya başlanılan ileri yöntemlere geçiş için hazırlığı süren bankalar olmakla birlikte standart yöntem kullanılmaktadır.

UFRS ve Basel II ile birlikte şeffaf, kaliteli ve güvenilir bilgiye ulaşmak amaçlanmaktadır. İşletmelerin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması amacıyla kullanılan ortak standartlar ile birlikte işletmeler birçok konuda üstünlüğe kavuşmaktadırlar. Rekabetin giderek arttığı ve dünyanın küçük bir köy haline geldiği günümüzde işletmeler faaliyetlerinin devamlılığı için gerekli koşulları yapılarında gerçekleştirmek zorundadırlar

UFRS ile birlikte uluslararası alanda ortak bir muhasebe dili oluşturulmaya çalışılmaktadır. Muhasebe uygulamalarından doğan farklılıkları ortadan kaldırmak amacıyla muhasebe uyumlaştırma çabası uluslararası arena da olduğu gibi ülkemiz tarafından da yakından takip edilerek uygulama alanı bulmaktadır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, uluslararası alanda yapılan çalışmalarını yakından takip ederek ülkemizde de uygulanmasına gereken önemi vermektedir. Bu

sayede de işletmelerimiz rekabet avantajı kazanarak varlıklarını dünya çapında sürdürebilmektedir.

Basel II ile de ülkemiz bankacılık sektöründe uygulama alanı bulmuştur. Sermaye yeterliliği temeline dayanan bu sistem ile birlikte bankalar ve işletmelere ayrı ayrı görevler düşmektedir. Yaşanan krizler neticesinde risk kavramı daha önemli bir hale gelmektedir. Risk yetersizliklerinden kurtulabilmek amacıyla Basel I' in eksiklikleri sonucunda ortaya çıkan Basel II ile birlikte bu eksiklikler giderilmeye çalışılmaktadır. UFRS de olduğu gibi Basel II de de şeffaflık, güvenilirlik, doğru bilgi ve mali tabloların gerçeği yansıtacak şekilde oluşturulması, denetim ve iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin oluşması gerekmektedir. Basel II ile birlikte işletmeler kredi temin ederken derecelendirme notu almaları gerekmektedir ve buna bağlı olarak ta kredi maliyetleri belirlenecektir. Bu kredi sürecinde de finansal yapının güçlü olması gerekmektedir. Finansal yapının güçlü olması için de mali tablolarda açıklanan bilgilerinin gerçeği yansıtacak şekilde hazırlanması gerekmektedir. Bu bağlamda ise işletmeler finansal tablolarını kamuya güvenilir bilgi üretmek amacıyla hazırlamaları gerekmektedir. Bu noktada da güvenilir finansal tablolar için UFRS'nin kullanılması gerekmektedir. Basel II ile UFRS'nin etkileşimi bu şekilde başlamaktadır. Basel II ile birlikte Basel I' den farklı olarak operasyonel risk kavramı da ele alınan bir başka nokta olmaktadır. Operasyonel risk ile birlikte insanlardan, sistemden, teknolojik başarısızlıklardan, finansal raporlarda yapılan hatalardan, muhasebe ve denetim faaliyetlerinde ki eksikliklerden kaynaklanan risklerden oluşmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte uluslararası ortak standartların kullanılması ile birlikte daha doğru bilgiye ulaşmak, şeffaflık, mali tabloların güvenilir ve doğruyu yansıtacak şekilde hazırlanması gerekmektedir ve yapılacak olan bu çalışmalar içinde denetim faaliyetlerinin etkinliğinin artması gerekmektedir ve Basel II ve UFRS de önemli olan finansal tabloların güvenilirliğini artıran bir diğer unsur da denetimdir. İşletmeye artı bir değer katmak, faaliyetlerde verimliliği artırmak, varlıkları korumak, hata ve hileleri en aza indirmek amacıyla iç denetim faaliyetlerinin etkinliğinin de artırılması gerekmektedir.

UFRS-Basel II etkileşimi ve işletmeler de iç denetim arasındaki bağlantıya ilişkin olarak birinci bölümde UFRS ile ilgili genel bilgilere yer verilmektedir. İkinci bölümde ise Basel I ve Basel II hakkında bilgi verilerek UFRS ve iç denetim ile olan

ilişkinine değinilecektir. Üçüncü bölüm itibariyle ise tezin esas konusunu teşkil eden ve işletmeler de önemi giderek artan iç denetim konusu anlatılacaktır.

Dördüncü ve son bölümde ise UFRS ve Basel II hakkında ki genel sorulardan sonra işletmelerde ki iç denetimin etkinliği hakkında bilgilerin ölçülmesi amacıyla hazırlanan anket soruları, ülkemizde %99,5' ni oluşturan KOBİ niteliğindeki reel sektör firmalarındaki muhasebe departmanlarında çalışan kişilerin cevapları alınarak, iç denetim faaliyetlerinin işletmelerin yönetim anlayışı ve işletmelerimizdeki rolü hakkında bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılarak, yapılan çalışma sonrasında ortaya çıkan bulgular değerlendirilecektir. Yapılan çalışma esnasında kullanılan yöntem ise SPSS 11,5 Paket Programı kullanılarak elde edilen istatistiksel sonuçlar neticesinde ortaya çıkan bulgular frekans tabloları yardımıyla değerlendirilmektedir. Sonuç olarak da ortaya çıkan görüşler değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

1. FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GEÇİŞ ve OLUŞUM SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkması sonucunda sermaye piyasalarının ve teknik yapının gelişmesi, çokuluslu şirket sayısının ve şirketler arasında ticaretin artması, şirket birleşmeleri ve satın almalarında da büyük artış yaşanmaktadır. Muhasebe işlemlerinin gitgide daha karmaşık bir hal almasına ve kamuyu aydınlatmanın öneminin artmasına neden olmaktadır. Bu gelişmeler her ülkede farklı uygulanan muhasebe uygulamalarının uluslararası arena da uyumlu hale gelmesinin önemini artırmaktadır.

“Günümüzde raporlanan finansal bilgiler internet üzerinden hızla yayılmakta ve yatırımcıların yerleşik olduğu yer neresi olursa olsun şirketlerin finansal bilgilerine erişim olanaklı hale gelmektedir”¹. Sermaye piyasalarının küreselleşmesi, telekomünikasyon, internet ve yönetim anlayışında ortaya çıkan değişim ve gelişim finansal raporlama sisteminde de bir değişikliği gerekli kılmaktadır.

“Küreselleşme sonucu finansal piyasaların evrenselleşmesi, çokuluslu şirketlerin ortaya çıkması, uluslararası bağımsız denetim kuruluşlarının evrensel piyasalarda ki etkinliği ve rekabeti farklı ülke bloklarınca ekonomik birlik oluşturma nedenleri ve uluslararası alanda muhasebe kayıtlarında saptanan usulsüzlüklere ilişkin ortaya çıkan küresel etkili skandallar, muhasebe düzenlemelerinin güncelleştirilmesi ve uluslararası ortak muhasebe dili haline gelmesini gerekli kılmıştır”². Bununla orantılı olarak da muhasebe standartlarının uyumlaştırılması ve küreselleşmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

¹ Tamer Aksoy, “Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS / UFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi”, **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMMÖ (Sayı 71. 2005), s. 182.

² SPK. Sermaye piyasasında muhasebe standartları hakkında tebliğ gerekçesi (seri XI, no 25) [http://spk.gov.tr/\[12.9.2008\]](http://spk.gov.tr/[12.9.2008])

Örgütsel yapıda, işleyişte ve standart tiplerinde benzerlikler olsa da ulusal standart koyucular tarafından ortaya konulan standartlar arasında farklılıklar olmaktadır. Bunun nedeni, tanımlama ve ölçme konularıyla ilgili düşünce farklılıkları olabileceği gibi bazen de siyasal etkilerle olmaktadır. “Bu konunun öneminin ortaya çıktığı nokta, bir işletmenin finansal raporlarını kıyaslamak için aynı büyüklükte farklı ülkede ki bir işletmeyi ele aldığımızda raporları kıyaslamak mümkün olmamaktadır”³.

Ülkeler arasındaki finansal raporlamanın farklı kriterlere tabi olması ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerindeki(GKGMİ) uygulama farklılıkları işletmeler için uluslararası ticarete sorunlara neden olmaktadır. Ortak bir dil olarak uluslararası finansal raporlama standartlarının öneminin ve yaygınlık kazanarak kullanılmasında artışa neden olmaktadır. Finansal raporlama da uluslararası standartlar kullanılarak, işletmeler kolaylıkla uluslararası yatırımlarında muhasebe uygulamalarından doğabilecek zorlukları kolaylıkla aşarak ticaret yapabileceklerdir.

“Finansal raporlar, bilgi sağlama ve işletmenin ekonomik yapısını yansıtmaya özellikleri nedeniyle daima muhasebe düzenlemesinin temel ilgi alanı olmuştur⁴”. Finansal tablo kullanıcıları da işletmelerin de kullandıkları alana göre farklı finansal tablolar kullanılabilir. Eğer işletme uluslararası alanda faaliyet gösteriyorsa ülkeler arasındaki farklı muhasebe politikalarının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Çünkü finansal tabloların hazırlanmasında farklılıklar olabilir ve bu da finansal tablo kullanıcılarının yanlış karar vermesine neden olabilmektedir. Uluslararası alanda uygulamaya konulan finansal raporlama standartları ortaya çıkabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırabilmek amacıyla tüm ülkelerin finansal raporlama kullanıcılarına sunulmakta ve uluslararası finansal raporlama standartlarını benimseyerek ortak uygulama alanı oluşturmaya katkıda bulunmaktadır.

Günümüzde dünyada sınırların ortadan kalması ve uluslararası sermaye hareketlerinin yoğunlaşması, uluslararası sistemlerin gelişimine neden olmaktadır. “Uluslararası sermaye hareketlerinin gelişebilmesi için, işletmelerin tüm dünya da geçerli olacak veya menkul kıymetlerini satışa sunmak istedikleri ülke borsalarında

³ Ozan Özdemir, “Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Tablolar Üzerine Etkileri ve Göller Yöresi’ndeki Kobilerde Muhasebeden Sorumlu Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma” (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007, s 19-20.

⁴ Sinan Aslan, “UFRS İle Getirilen Yeni Düzenlemeler”, **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, (Eylül 2004), s.46.

geçerli olacak finansal tablolar düzenlemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda uluslararası muhasebe kavramı gündeme gelmektedir. Uluslararası muhasebe, muhasebenin diğer oluşumlarından farklı olarak, küresel bir mantığa sahip ve herhangi bir kültürel önyargı taşımamaktadır”⁵.

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki sınırların kalkması işletmelerin uluslararası olması sayılarının ve ticari faaliyetlerinin artması muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uyumu gerekli hale getirmektedir. Uluslararası yatırımların artması kredi ihtiyacının karşılanması uluslararası muhasebe standartlarına uyumu gerekli kılmaktadır. İşletmeler farklı muhasebe sistemleri uygulayan ülkelerin muhasebe sistemlerini uygulamaya çalışmaları maliyetlerini artırmaktadır. Tüm işletmeler, yatırımcılar uluslararası karşılaştırma yapmaları gerekmektedir. Bu yüzden uluslararası muhasebe standartlarına uyumlaştırması zorunluluğunu doğurmuştur.

Her ülke kendine özgü kurallar çerçevesinde ulusal standartlarını düzenlemiştir. Bu standartların belirlenmesinde o ülkenin ekonomik yapısı, yasal düzeni, eğitim sistemi, politik sistemi ve sosyo kültürel özellikleri etkili olmaktadır. Son yıllarda uluslararası yatırımlar hızla gelişmiş, çok uluslu şirketlerin sayısı ve uluslararası kredi akışı büyük bir artış göstermiştir. Bu anlamda günümüzün küreselleşen ortamında muhasebe standartlarının uluslararası rolü ve önemi artmaktadır. Tüm bu gelişmeler, ülkelerin birbirinden farklı olan ulusal muhasebe standartlarının uyumlaştırılması zorunluluğunu doğurmuştur. Günümüzde belirlenen ilke “uluslararası muhasebenin uyumlaştırılması”dır. Muhasebe standartlarında uluslararası uyumun sağlanması ve uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarının oluşturulmasını gerektiren faktörler aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.⁶

- Sermaye piyasalarının uluslararasılaşması,
- Çokuluslu şirketlerin sayısındaki artışlar,
- Bağımsız denetim firmalarının etkinliğinin artması,

⁵ Yalkın Yüksel Koç ve Volkan Demir, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Gelişimi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Özel Sayı, 17 Word Congress of Accountants, (November 2006), s.293.

⁶ Saim Üstündağ, “Muhasebe Standartlarının Oluşturulma Süreci”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi** TÜRMOB Yayını, İstanbul, (2000), s 37.

- Ekonomik birlik oluşturma hedefleri,
- Uluslararası dzenlemelerdeki gelişmeler.

Muhasebe ve finansal raporlama da uzun yıllardan beri yaşanan bir sorun olarak terim kargaşası hem eğitim hem de uygulamada devam etmektedir. Bu farklılıklar kavramsal, teknik ve kültürel farklılıklar olarak ele almak mümkündür.

1.1. Kavramsal Farklılıklar

Muhasebe alanın da dzenlenen kongre, konferans, seminer, sempozyum gibi ortamlar da muhasebe ve finansal raporlama konularında kavram birliğinin sağlanamadığı gözlenmektedir. Bu konuda akademisyenlerin, üniversitelerin, muhasebeyle ilgili çevrelerin, ticaret odalarının farklı yaklaşımların olduğunu söyleyebiliriz. Bu farklı yaklaşımlar neticesinde de kavramsal farklılıklar sonucunda finansal tabloların yorumlanmasında, dzenlenmesinde ve açıklanmasında farklı yorumların olması muhtemel olmaktadır. lkeler arasındaki muhasebe uygulamalarındaki farklılıklardan kaynaklanan etkenlerde kavramsal farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır.

Kavramsal farklılıkları gidermek içinde Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından çalışmalar yapılmıştır. Nisan 2001 tarihinde Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi görevlerini Uluslararası Muhasebe Standartları Kuruluna devretmiştir ve böylece standartları yayınlama yetkisi kurulun olmuştur. Kurul Nisan 2001' den sonra çıkarılan standartları Uluslararası Finansal Raporlama Standartları olarak isimlendirme kararı almıştır. Bu tarihten önce, komite tarafından ıkarılan Uluslararası Muhasebe Standartlarını ise aynen kabul etmiştir. Yani Nisan 2001'den önce ıkanlar Uluslararası Muhasebe Standartları, Nisan 2001' den sonra çıkanlar ise Uluslararası Finansal Raporlama Standartları adı altında anılmaktadır.

“Kar, kazanç ve matrah çoğu zaman günlük konuşma dilinde bazen aynı anlamlarda bazen de farklı anlamlar da kullanılabilmektedir. Oysa konuyu finansal raporlama kapsamında performans değerlemeye veya ölçmeye taşıdığımız zaman durum değişmektedir. Yani bu kavramların kurallara ve standartlara dayalı olarak tanımları, kapsamaları ve işleyiş esasları bulunmaktadır. Örneğin lkemizde gelir vergisi kanununa baktığımızda vergilendirmeye tabi tutulacak olan gelir unsurlarının,

ticari kazanç, zirai kazanç, serbest meslek kazancı gibi sınıflandırıldıklarını görmek mümkündür”⁷.

1.2. Teknik Farklılıklar

Muhasebe sistem ve standartlarının uyumlaştırılması sırasında ortaya çıkan sorunlardan bir diğeri de teknik farklılıklardır. Örneğin, işletmelerin sermaye temini ve sermayeye ilişkin diğ er uygulamaları her ülkede farklılık gösterir. “Bununla beraber özsermaye ve yabancı sermaye tercihleri, fon temininde kullanılan araçlar ve süreçler, sermaye kaynağının açıklanması ile ilgili farklı uygulamalar ülkeler arasında farklılık yaratmaktadır”⁸.

Muhasebe tekniklerinde farklılık yaratabilecek sorunların bu standartları kabul eden kurum ve kuruluşlarca yeniden düzenlenerek farklılıkların ortadan kaldırılması daha uygun olacaktır.

1.3. Kültürel Farklılıklar

“Hayatın bir parçası olarak muhasebenin içinde bulunduğu toplumun hakim özelliklerinden etkilenmemesi düşünülemez. Bu bağlamda toplumun kültürel özellikleri muhasebeyi de etkilemektedir. Çünkü muhasebe toplumun ihtiyacını karşılamak zorundadır. Toplumun özelliklerini belirleyen faktörler içerisinde kültür en önemli faktörlerden biridir. Sosyo ekonomik yaşamın bir ögesi olarak muhasebe, içinde bulunduğu toplumun değerlerinden sıkı bir şekilde etkilenir”⁹. Muhasebe içinde bulunduğu toplumun kültürel ve sosyal yapısı içinde şekillenmektedir.

“Kültürel farklılığında ülkelerin durumu ele alındığında ülkelerin çeşitli düzeylerde muhasebe dünyasına katkıları olmuştur. Örneğin, İtalya’ nın muhasebe dünyasına kavramsal olarak katkıları büyük olmuştur. Dünya ülkelerince ve onların gelişmişlik düzeyleri kapsamında bazı kavram ve uygulamaların ya ithal edilmekte ya da ihraç edilmekte olduğu gözlemlenebilmektedir. Örnek olarak, Birleşik Krallık İtalya’dan çift yanlı kayıt yöntemini ithal etmiş ve muhasebe mesleğini özellikle modern gelişmeler kapsamında olanlarını ihraç etmiştir”¹⁰.

⁷ Recep Pekdemir, “Finansal Raporlama da Terminoloji Birliği-Uygulamadan Örnekler”, **Mali Çözüm Dergisi** İSMMM Yayını, (Eylül, 2005), s. 22-28.

⁸ Ümit Gökdeniz, **Muhasebe Uygulamalarındaki Uluslararası Farklılıklar ve Çözüm Önerisi**, (İstanbul : Avcıol Basım Yayın, 2005), s. 22.

⁹ Selahattin Karapınar, **Kültür-Muhasebe Etkileşimi Açısından Muhasebe İklimi – Muhasebeye Kültürel Bakışlar**, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005) , s. 9.

¹⁰ Gökdeniz, **Ön. Ver.**, s. 23.

2.ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI'NİN OLUŞUMUNDA ETKİLİ OLAN KURULUŞLAR

Küreselleşmenin artması ile dünya da ki sınırlar ortadan kalmakta ve uluslararası sermaye hareketlerinin artmasıyla da genel kabul görmüş muhasebe uygulamaları ve uluslararası muhasebe sistemlerinin uygulanmasına yönelik tarzda bir gelişim yaşanmaktadır. Uygulama alanı bulan gelişmelerden bir tanesi de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları alanında ortaya çıkmıştır. Uluslararası muhasebedeki farklılıkları ortadan kaldırılması ve mali tabloların belirli bir standartta ortak bir dille oluşturulması ve kullanıcılara sunulması amacıyla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları yayınlanmıştır. Bunda etkili olan kuruluşlar ise aşağıda tek tek açıklanmaktadır.

2.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee-IASC) finansal raporlama düzenlemelerinin uluslararası düzeyde uyumlaştırılması için yapılan çalışmaların başında gelmektedir.

“Uluslararası Muhasebe Standartlarının oluşturulması konusunda ilk tartışmalar 1960’larda başlamış ve bu konunun bir örgüt (komite) tarafından yürütülmesine yönelik somut öneriler ise, ilk defa 1972 yılında Sdney’de yapılan 10. Uluslararası Muhasebeciler Kongresi’nde gündeme gelmiştir.”¹¹

“IASC’nin kuruluşu 1973 yılında Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda, İngiltere, İrlanda ve Amerika Birleşik Devletleri’nden muhasebe örgütlerinin anlaşmasına dayanmaktadır”¹². Merkezi Londra’ da bulunan ve bağımsız bir yapı olan komitenin, 100’ den fazla ülkeden 140’ dan fazla muhasebe kuruluşu üyesidir. Ülkemizden Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD) ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği’ de (TÜRMOB) bu kuruluşun üyesidir.

“IASC kurulduğu 1973 yılından itibaren, dünyada uygulanan ulusal muhasebe standartlarının, yüksek kaliteli ve küresel muhasebe standartlarına yakınlaştırılması yönünde çalışmaları yapmıştır. IASC, 1989 yılında, bir çerçeve metin(framework) de yayınlamıştır. Finansal raporlamaya ilişkin temel kavramları

¹¹ Başak Ataman Akgül ve Hüseyin Akay, **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**, (İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2004), s. 35.

¹² <http://www.iasb.org/About-Us/About-The-Foundation/History.htm>,[17.11.2008]

açıklayan söz konusu metin, ulusal ve uluslararası standart koyucular ile finansal tablo hazırlayıcıları ve denetleyicileri tarafından bir rehber olarak kullanılmaktadır. Ancak, tüm çalışmalarına rağmen, IASC çalışmaları istenilen sonuca tam olarak ulaşmayınca; komitenin yapısal bir değişikliğe ihtiyaç duyduğu anlaşılmış ve böylece, 1997 yılında yapının ve stratejinin gözden geçirilmesi için bir “stateji çalışma grubu” oluşturulmuştur. Söz konusu çalışma grubu, Kasım 1999 tarihinde çalışmalarını tamamlamış ve hazırladığı rapor Aralık 1999 tarihinde IASC kurulunca ve Mayıs 2000 tarihine kadar geçen süre içinde ise, diğer IASC organlarınca oy birliği ile onaylanmıştır. Görevi Uluslararası Muhasebe Standartlarını (International Accounting Standards-IAS) belirlemek olan IASC yönetim kurulu, 13 farklı ülkeden ve çeşitli organizasyonlardan ikişer temsilci ve birer teknik danışmandan oluşmaktaydı. Kurulda, tartışmalar katılan fakat oy vermeyen Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (The International Organization of Securities Commissions-IOSCO), ABD’den Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Committee-FASB) ve Avrupa Komisyonu gibi kuruluşlardan da gözlemciler bulunmaktaydı. IASC daha geniş bir yapılanmaya gittiği 2000 yılına kadar, faaliyetlerini bu ad altında sürdürmüştür¹³. IASC kurulu görevini 2000 tarihinde Uluslararası Muhasebe Standartları Kuruluna (International Accounting Standards Board-IASB) devretmiştir.

2.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu

“IASC’ nin tüm sorumluluklarını üstlenerek, Uluslararası Muhasebe Standartlarını oluşturmak amacıyla, 1 Nisan 2001 tarihinde, Londra’da kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), bağımsız ve özerk muhasebe standartları hazırlama ve yayınlama konusunda genel kabul görmüş tek otoritedir. Kurul üyeleri, dokuz kişiden oluşur. Kurul; kamu yararına, genel amaçlı finansal tablolarda, şeffaf ve karşılaştırılabilir bilgiyi gerekli kılan, tek ve yüksek kalitede, anlaşılabilir ve uygulanabilir küresel muhasebe standartları geliştirmeye amaçlamaktadır¹⁴. Kurul, ulusal muhasebe standardı belirleyicileri (yapıcıları) ile birlikte çalışarak, dünyada muhasebe standartlarını birbirine yakınlaştırmayı amaçlamaktadır. IASB ülkemizde de uygulanmaktadır ve daha sonraki Türkiye de

¹³ Suna Oksay ve Onur Acar, “Sigorta Sektöründe Uluslararası Finansal Raporlama Standartları : Kurumlar ve Kurumların Özetleri”, TSRŞB, Sigorta İnceleme ve Araştırma Yayınları, (Aralık, 2005), s. 23-32.

¹⁴ www.iasb.org.uk[12.11.2008]

yapılan düzenlemelerde de kurula IASB yerine Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) adı altında değinilecektir.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun (UMSK) görevleri şunlardır¹⁵:

- Kaliteli, şeffaf ve anlaşılabilir Uluslararası Muhasebe Standartları(UMS) geliştirmek,
- Ulusal Muhasebe Standartlarını ve Uluslararası Muhasebe Standartlarını birbirine yakınlaştırmak,
- Taslakları (Exposure Draft) çıkartmak ve geliştirmek,
- Standart yorumlama komitesi (IFRIC) tarafından oluşturulan yorumları onaylamak,
- Oluşturulmakta olan bir standartla ilgili ulusal standartları ve uygulamaları gözden geçirmek,
- Büyük projelerde görüş almak üzere uzmanlardan oluşan komiteler kurmak,
- Büyük projelere, önceliği olan işlere ve gündeme ilişkin standart danışma konseyine (Standard Advisory Council-SAC) danışmak,
- Her bir proje için şart olmamakla beraber, standartlar oluşturulmadan önce, standardın her çevrede uygulanabilir ve işleyebilir olduğundan emin olmak için hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan pazarlarda saha analizi (field test) yapmak.

2.3. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu

“Uluslararası muhasebeciler federasyonu (IFAC) kar amacı olmayan, politikaya karışmayan, ülkelerin yönetiminden etkilenmeyen ve muhasebe örgütlerinin bir araya geldiği bir organizasyondur. IFAC 1973 yılında başlatılan çalışmaların bir sonucu olarak 1977 yılında Münih’te yapılan uluslararası muhasebeciler kongresinde onaylanarak faaliyetine başlamıştır”¹⁶.

“Muhasebe mesleğinin dünyadaki en üst kurumu, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants – IFAC) dur. Günümüz

¹⁵<http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Maliye+ve+Muhasebe/Finansal+Raporlar/IASB.htm>[4.12.2008]

¹⁶ Ertan Aydoğan, “Uluslararası Muhasebe Standartları Uyumlaştırılması ve Ülkelerin Uyumlaştırma Derecelerine İlişkin Bir Uygulama”, (Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2007), s. 67

itibariyle 122 ülkeden 158 kuruluş IFAC' ın üyesidir ve IFAC dünya muhasebecilerinin yüksek kalitede hizmet vermelerini destekleyerek, kamu yararını koruma amacıyla faaliyet göstermektedir. IFAC üyeleri; kamuda, sanayide, ticarete, devlette ve akademide hizmet vermektedir¹⁷. IFAC 2,5 milyon meslek mensubunu kapsamaktadır.

2.4. Avrupa Birliği

“Avrupa Birliği üye ülkelerin serbest ticaret yapabilecekleri tek bir pazar oluşturma amacıyla, bu ülkelerin muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılması konusunda çalışmaktadır. AB tarafından yapılan, muhasebe standartlarının harmonizasyonuna ilişkin çalışmalar, 1957 Roma Anlaşması Hükümleri uyarınca üye ülkelerin şirketler kanunlarının uyumlaştırılması gereği çerçevesinde gerçekleştirilmektedir¹⁸.”

AB de muhasebe mesleğine ilişkin görevlerin uyumlaştırılmasına çalışılırken finansal tabloların da uyumlaştırılması amacıyla bir takım yönergeler yayınlanmaktadır. Bu yönergelerin en önemlilerinden bahsetmek gerekirse;

“AB bünyesinde direktifler vasıtasıyla muhasebe standartlarında harmonizasyon sağlama çabalarında başlangıçtan itibaren; direktiflerin teknik olarak eksiklikler taşıması, direktiflerin üye ülkeler tarafından ulusal mevzuata zamanında aktarılamaması nedeniyle ülkeler arasındaki farklılıkların devam etmesi, muhasebe ile ilgili direktiflerde yayımladıkları tarihten itibaren değişiklik yapılmaması sonucu güncelliğin sağlanamaması ve kalite geliştirici mekanizmaların oluşturulamaması muhasebe standartlarında uyumlaştırmanın karşılıklı tanıma yöntemiyle sağlanması politikasının başarısızlıkla sonuçlanması, üye ülkelerin muhasebe standardı oluşturucu komisyonlar ve kurullar kurması nedeniyle direktiflerin içerdiği hükümlerin yumuşatılması, büyük Avrupa şirketlerinin AB muhasebe standartlarına uymaları halinde uluslararası sermaye piyasalarından faydalanabileceklerini ummalarına karşın bunun gerçekleşmemesi gibi bir takım sorunlarla karşılaşmıştır¹⁹.”

“Bu sorunların önüne geçilebilmesi için; mevcut direktiflerin gözden geçirilmesi, Avrupa çapında muhasebe standardı oluşturacak bir kurulun kurulması

¹⁷ <http://www.ifac.org/About/>[05.12.2008]

¹⁸ Üstündağ, **Ön. Ver.**, s.50.

¹⁹ Akgül ve Akay, **Ön. Ver.**, s.34.

gibi konuları da içeren alternatif uyum stratejileri üzerinde durulmuş 14 Kasım 1995’ de Avrupa Komisyonu muhasebe standartlarının uyumunda AB’nin yeni stratejisini belirleyerek Avrupa Konseyi’ne ve Avrupa Parlamentosu’na bildirmiştir. Buna göre, AB’nin yeni stratejisi; Uluslararası Muhasebe Standartlarının belirlenmesinde IASC / OSCO girişimlerinin desteklenmesi ve AB muhasebe uygulamalarının IAS ile uyumlu hale getirilmesi yönündedir²⁰. UMS başta Avrupa da olmak üzere finansal raporlama için ortak bir dil ve küresel çerçeve haline gelmek üzeredir.²¹

“2000 yılının Haziran ayında Avrupa Komisyonu, borsalarda işlem gören şirketlerin konsolide mali tablolarının UMS/UFRS’ ye uyumlu biçimde hazırlanıp sunulması yönünde irade beyan etmiş daha sonra 2002 yılı Eylül ayında Avrupa Parlamentosu söz konusu düzenlemeyi onaylamıştır. Ayrıca söz konusu düzenleme kapsamında üye ülkelere uygulama kapsamına diğer şirketleri alıp almama serbestliği verilmiştir²². “AB’nin 2002 yılında belirli şirketler için konsolide finansal tablolarında UFRS uygulamasını gerektiren yasama faaliyeti büyük bir hamle olarak gerçekleştirmiştir. Söz konusu düzenleme 2005 yılında yürürlüğe girerek 28 ülkedeki 7.000’den fazla şirket üzerinde etkili olmuştur. Bu ülkeler arasında Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve İngiltere gibi ülkeler yer almaktadır. Bu gelişmelerle bu ülkelerdeki Ulusal Muhasebe Standartları ve gereksinimleri yerini UFRS’ye bırakmıştır²³.

2.5. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü

“Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organization of Securities Commissions –IOSCO); sermaye piyasalarında ki düzenleyici/denetleyici otoritelerin, ilgili alanlarda koordinasyonunu ve iş birliğini sağlamak, sermaye piyasalarının yasal ve kurumsal yapısına ilişkin olarak ortak uluslararası standartlar oluşturmak ve üye ülkeler arasında bilgi alışverişini olanaklı kılmak amacıyla oluşturdukları bir kuruluştur. IOSCO, mali piyasalarla ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla da işbirliği halinde faaliyet göstermekte ve alanındaki en etkin uluslararası kuruluş niteliği taşımaktadır. IOSCO’ nun resmi kuruluş tarihi 18

²⁰ Nejdet Sağlam, **Bölümsel Raporlama ve Uygulaması**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2001), s. 49.

²¹ Cansen Başaran, “Evrensel Muhasebe Standartlarına Doğru” İSMMMO Yayını, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 57, (2001), s. 156.

²²Saim Üstündağ, “Avrupa Birliğinde Finansal Raporlama”, **Türkiye Reasürans Şirketleri Birliği Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1, (Ekim 2005), s. 162.

²³ Abbas Ali Mirza ve Diğerleri, **IFRS International Financial Reporting Standards Workbook And Guide**, (John Wiley & Sons, New Jersey, 2006), s. 1.

Nisan 1983' tür"²⁴. Şu anda 186 üyesi bulunan IOSCO' ya Sermaye Piyasası Kurulu 1988 yılında üye olmuştur.

IOSCO uluslararası finansal raporlamaya uyum konusunda çalışmaları olan bir kuruluştur. IOSCO Mayıs 2000 tarihinde uluslararası menkul kıymet ihraç işlemlerine uygulanmak üzere IASB tarafından çıkartılan muhasebe standartları setini onaylamıştır. 2005 yılından itibaren IOSCO kendisine üye olan ülkelere UMS/UFRS kararlarını uygulama yönünde tavsiye kararı vermiştir.

2.6. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (Organization For Economic Co-Operation And Development – OECD) 1960 yılında serbest piyasa ekonomisin geçerli olduğu ülkeler tarafından kurulmuştur. Üye sayısı günümüz itibariyle 30' dur.

“UMS ile ilgili çalışma yapan bir diğer örgütte OECD' dir. OECD ve IASC 1979 yılında muhasebe standartları konusunda müşterek bir çalışma grubu oluşturmuştur"²⁵. “OECD' nin muhasebe standartlarına ilişkin çalışmaları ekonomik olarak gelişmiş ülkelere aittir ve bu güne kadar özellikle çok uluslu işletmelerin raporlama yükümlülüklerine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Örgüt bünyesinde bir Muhasebe Standartları Çalışma Grubu (Working Group On Accounting Standards) oluşturulmuştur. Grup birçok sayıda muhasebe terimlerinin açıklamalarını geliştirmiştir. Bu grup muhasebe standartlarını oluşturan bir kuruluş değildir. OECD' de muhasebe standartlarına yönelik olarak yapılan çalışmalar genel olarak standart oluşturmaktan çok raporlama yükümlülüklerine ilişkindir"²⁶.

2.7. Birleşmiş Milletler

“Birleşmiş Milletler (United Nations-UN), uluslararası muhasebe konusyla ilgili 1970'lerin başından beri muhasebe standartları ve raporlamaya ilişkin çok uluslu şirketlerin faaliyetlerine yönelik çalışmalar yapmıştır. Konuyla ilgili olarak BM bünyesinde bir komisyon kurulmuştur"²⁷.

“Birleşmiş milletler bünyesinde. Ulusal muhasebe standartlarının harmonizasyonuna katkıda bulunmak amacıyla, 1982'de Uluslararası Muhasebe ve Raporlama Standartları Uzmanları Çalışma Grubu (Working Group Of Experts On

²⁴ <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&showmenu=yes&menuid=0&pid=4> [7.12.2008]

²⁵ www.iasb.org.uk[6.11.2008]

²⁶ Akgül ve Akay, **Ön. Ver.**, s. 28-29.

²⁷ Sağlam, **Ön. Ver.**, s. 30.

International Standards Of Accounting And Reporting –ISAR) oluşturulmuştur. ISAR’ın çalışmaları her yıl yayınlanmakta ve muhasebe alanındaki gelişmeler için faydalı birer kaynak oluşturmaktadır”²⁸. BM, IASC ile işbirliği içerisinde, muhasebe standartları oluşturulması sürecindeki rolünü gözlemci olarak sınırlandırmıştır.

2.8. Uluslararası Para Fonu

Gelişmekte olan ülkeler Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (International Money Fund-IMF) gibi kuruluşlardan borç talebinde bulunmaktadır. IMF ise kendisinden borç talebinde bulunan ülkelere Uluslararası Muhasebe Standartlarını uygulamayı şart koşmuştur.

“Uluslararası kabul gören muhasebe standartlarının ya da uygulama prensiplerinin geliştirilmesi, ekonomik politika geliştirilmesine ve uluslararası finansal sistemin güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. IMF’ nin bu konuya olan ilgisini arttıran etkenlerden biri uluslararası kamuoyundan gelen veri açıklaması, parasal ve finansal şeffaflık, bankacılık, menkul kıymet ve sigorta işlemlerinde düzenleme, denetleme, muhasebe, iflas ve şirket yönetimi de dahil olmak üzere ekonomi ve finansla ilgili bazı alanlarda standartların belirlenmesi çağrısı olmuştur. IMF ve Dünya Bankası IFAC çalışmalarının kamu sektörü komitesine katılmakta ve IAS’ a dayalı olarak muhasebe standartları geliştirmeyi hedeflemektedir”²⁹.

3. YÜRÜRLÜKTEKİ ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) 1973 yılından 2000 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür. IASC tarafından yayınlanan standartlar Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) adı altında yürürlüğe girmiştir. IASC dünyada uygulanan muhasebe standartlarının kaliteli ve küresel muhasebe standartlarına uyumu için çalışmalarda bulunmuştur ve buna yönelik olarak standartlar çıkarmıştır. 41 adet standart yayınlamış ve bunlardan bazıları yürürlükten kaldırılmıştır. IASC 2000 yılında görevini Uluslararası Muhasebe Standartları Kuruluna (IASB) devretmiştir. IASB de kurul gibi standartların dünya genelinde uygulanmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ulusal ve Uluslararası Muhasebe

²⁸ P. Başak Berberoğlu, “Uluslararası Muhasebe Standartları İle Ülkemizdeki Muhasebe Standartları Uygulamalarının Karşılaştırılması,” (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2002), s. 37.

²⁹ Akgül ve Akay, **Ön. Ver.**, s. 30-31.

Standartlarını uyumlaştırmaya çalışarak, şeffaf, kaliteli ve anlaşılabilir UMS' ler oluşturmaya çalışmaktadır. Nisan 2001 tarihinde yapılan ilk toplantısında daha önce çıkarılmış olan Uluslararası Muhasebe Standartlarını (UMS-IAS) onaylamış ve daha sonra çıkarılacak olan tüm standartları Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards –IFRS / UFRS) olarak adlandırılacağını belirtmiştir. Mevcut olan UFRS literatürü ise:

- 41 adet UMS
- 21 adet SIC
- 8 adet UFRS
- 16 adet IFRIC den oluşmaktadır.

“Eski yapıda Daimi Yorumlamalar Komitesi (Standing Interpretations Committee-SIC) olarak adlandırılan Standart Yorumlama Komitesi (International Financial Reporting Interpretations Committee- IFRIC) IASB tarafından oluşturulan standartlarla ilgili uygulamaya yönelik yorumlar yayınlamaya; bu standartların uygulanmasında rehber görevi görmektedir. IFRIC yorumlamaları yaparken, benzer ulusal kurallarla da işbirliği içinde çalışır”³⁰.

“Bu komiteler aracılığıyla uygulamada farklılıkların görülmesi veya uygulamanın yönlendirilmesi ihtiyacını karşılamak üzere yorumlar yayınlanmıştır. Yorumların yayınlanmasında ulusal standart koyuculara yakın çalışmalar yürütülmektedir. Bir yorumun ortaya çıkmasında öncelikle üzerinde durulacak konunun belirlenmesi, daha sonra takvim ayarlanması, IFRIC toplantıları ve taslağın hazırlanması, IASB’ nin etkisi ve müzakereler olağan aşamalarıdır”³¹. Yürürlükteki UMS kodlu standartlar UMSK tarafından yayınlanan takvimde yeniden görüşülmek üzere yer almaktadır.

4. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI UYGULAMASI

Uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartları çeşitli yollarla işlevini yerine getirmektedir. IASB standartların kullanımını şöyle açıklamıştır³²:

³⁰ <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Maliye+ve+Muhasebe/Finansal+Raporlar/IASB.htm>[4.12.2008]

³¹ Ozan Özdemir, “Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nın Finansal Tablolar Üzerine Etkileri ve Göller Yöresindeki KOBİ' ler de Muhasebeden Sorumlu Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma” (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007), s. 34.

³² Özdemir, **Ön. Ver.**, s. 34.

- 1.Ulusal gereksinimler olarak,
- 2.Ulusal gereksinimlerin tümü veya bir kısmının temeli olarak,
- 3.Kendi ihtiyaçları doğrultusunda gelişme göstermiş ülkelerin uluslararası örnek alınması yoluyla,
- 4.Yerel ve yabancı şirketler için düzenleme kurulları aracılığıyla,
- 5.Şirketler kendilerince,

IASB' de bir standardın kabul ediliş süreci şu şekildedir³³:

IASB bir standardı gündemine almak için öncelikle Standart Danışma Konseyi'ne (SAC)danişir. Projeler IASB' nin amaçlarına, planlarına ve stratejisine uygunluğuna, muhasebe standartlarının birbirleriyle yakınlaştırılmasını sağlamasına ve ele alınacak konuyla ilgili birbirleriyle çakışan çok fazla standart bulunmasına veya hiç standart bulunmamasına göre önceliklendirilir. Projenin IASB' nin gündemine alınması kararlaştırıldıktan sonra, IASB projeye ilgili, kilit konuları ele alan, kapsamlı bir özet ve Kurulun görüşlerini içeren ve içinde kamuoyunun cevaplama için sorular bulunan bir tartışma belgesi (discussion paper) hazırlayıp yayımlayabilir. Belgeye ilişkin görüş verme süresi genellikle 90 gündür. IASB personelinin araştırmaları ve tavsiyeleri, SAC' ın görüşleri, kamuoyunun ve ulusal standart koyucuların görüşleri incelendikten sonra taslak metin (exposure draft) yayınlanır. Taslak onay sürecinde ters düşülen fikirleri de içerir. Taslağa ilişkin görüş verme süresi genellikle 90 gündür. IASB bu süreyi kısaltabilir veya uzatabilir. IASB, Ana Tüzüğünde yer almamakla birlikte, önerilen standardı tartışmak üzere kamuya açık oturumlarda düzenleyebilir. Ayrıca IASB önerilen standardın etkinliğini ve uygulamada nasıl sonuçlar vereceğini daha iyi görmek üzere, taslak standardı gerçek bir olayda kullanarak test edebilir. (field test) Son olarak, IASB taslakla ilgili görüşleri topladıktan sonra tartışılan konularla ilgili ortak bir sonuca varıldığına kanaat getirdiğinde standardı onaylar. Onay için 14 üyeden en az 9 tanesinin oyu gerekmektedir. Yayınlanan standart IASB' nin standartla ilgili kendisine gelen görüşleri nasıl değerlendirdiği ve standardın onay sürecinde hangi karşıt görüşlerin yer aldığı gibi konuları da içermek zorundadır. Onaylanan standartlar 6 ila 18 aylık bir geçiş süresi verildikten sonra yürürlüğe girer. Uygulayıcılar, standartta öngörülen şekilde, ya standardı geriye dönük olarak uygulamak ve geçmiş tabloları buna göre

³³ <http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/Maliye+ve+Muhasebe/Finansal+Raporlar/IASB.htm> [4.12.2008]

düzeltilmek ya da standardın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren uygulamaya geçmek zorundadır.

5. FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI' NIN YARARLARI ve SAKINCALARI

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları dünya çapında bir kıyaslama yapmamıza imkan tanımaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte uluslararası finans piyasaları ve sermaye piyasaları da gelişme göstermiştir. Çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması ve işletmelerin dünyaya açılabilmesi neticesinde de ortak bir muhasebe dilinin kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Doğru, güvenilir, kaliteli, şeffaf ve uyumlu finansal tabloların hazırlanması gerekliliğiyle muhasebedeki ortak kullanım için düzenlenen uluslararası finansal tabloların kullanımı yaygınlaşmakta ve tüm dünya ülkelerinde kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Uluslararası piyasalardan fon temin eden işletmeler için UFRS kullanımı fon temini esnasında ve diğer ülkeler karşısındaki görünümü için büyük avantaj sağlamaktadır. İşletmelerin gerçek performanslarını her kesimin uyguladığı finansal tablolar ile hazırlaması işletmelerin şeffaflığını ve güvenilirliğini artırmaktadır. Ülkemiz açısından bakacak olursak da UFRS' nin kullanımının yaygınlık kazanmasıyla birlikte piyasalarımızın derinliği ve işletmelerimizin yayınladıkları finansal bilgilere olan güven artacak ve daha kaliteli bilgiler sunulacaktır. Kalitesi giderek artan finansal raporlar sonucunda da özel sektör daha hızlı bir gelişme gösterebilecektir. Hükümetler, işverenler, yatırımcılar, kreditorler, ticaret birlikleri, hesap uzmanları, denetçiler, çok uluslu işletmeler UFRS' yi kullanmalarıyla birlikte finansal tablolarına olan güven artacak ve daha kaliteli bilgiler kamuoyuna sunulabilecektir. UFRS' nin kullanımıyla birlikte birçok yarar sağlayacağı aşikârdır. Bunun yanında küçük ölçekli işletmelerin de rekabet gücünü artırıcı önlemlerin hükümetler tarafından alınması gerekmektedir. Vergi boyutunu da göz önünde bulundurarak küçük ölçekli işletmelerinde dünya çapında rekabet edebilecek konuma getirilmesi için yetkili kuruluşlara da görev düşmektedir. Hızla değişen ve gelişen dünyamızda bizim gibi gelişmekte olan ülkelerdeki yatırımcıların da kurumsal varlığını en iyi şekilde sürdürebilmesi için yetkili organlarca kamuoyu yoklaması yapılarak işletmelerimizin UFRS' ye geçişindeki sorunlara çözüm bulunması gerekmektedir.

Uluslararası muhasebe standartlarının yarar ve sakıncalarını şu şekilde sıralamak mümkündür³⁴:

- Standartlar finansal raporlamanın kalitesini yükselterek yatırımcıların ve yöneticilerin daha sağlıklı karar vermelerini ve böylece daha etkin kaynak kullanımını sağlamaktadır.
- Bu tür standartlar değişik ülkelerde hazırlanan finansal tabloların karşılaştırılmasını kolaylaştırmakta ülkeler arası ekonomik işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.
- Ulusal standartlarını geliştirmemiş ülkeler için uluslararası standartlar yol gösterici olmaktadır.
- Bu tür standartlar sadece çokuluslu şirketlerin yararlarını gözetmekte ve bunların denetimini yapan büyük denetim firmalarının işlerini kolaylaştırmaktadır.
- Ülkelerin çok farklı sosyal, ekonomik, yasal ve politik koşullara sahip olmaları aynı standartların birçok ülkede uygulanmasını güçleştirdiği gibi, bu tür genel standartların bağlayıcı olması özellikle kalkınmakta olan ülkelerin yararlarına ters düşebilir.
- Bu tür standartların hangi kuruluşlar tarafından hazırlanması gerektiği ve değişik ülkelerin bunlara uymaya nasıl zorlanabileceği henüz çözümlenmemiş konulardır.

6. TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ OLUŞUM SÜRECİ

“Türkiye’ de Muhasebe Standartlarının gelişimi devlet öncülüğünde gerçekleşmiştir. Ekonomik ve siyasi ilişkilerin yoğun olduğu ülkelerin yasaları örnek alınarak uygulanmıştır. 1930’lu yıllara kadar Fransız mevzuatı ve yayınları uygulanmış, 1930-1950 arası Alman mevzuatının ve yayınlarının etkisi görülmüştür. 1950 yılından sonra ABD ile ilişkilerin gelişmesiyle birlikte Amerikan sisteminin etkisinde kalınmıştır. 1987 yılından sonra AB’ye tam üyelik başvurusunda

³⁴ <http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftciIUIFDer26-1997.pdf> [10.10.2008]

bulunulması ile AB düzenlemelerinin ve son zamanlarda da Uluslararası Muhasebe Standartlarının etkisinde kalınmıştır”³⁵.

“Türkiye’ de şirketlerin halka açılması, hisse senetlerinin dünya borsalarında işlem görmesi ve uluslararası ticari ilişkilerin önemli boyutlara ulaşması, UMS’ ye uygun mali raporların kullanılmasını ön plana çıkartmıştır. Bu nedenle, ülkemizdeki muhasebe standartlarının UFRS ile uyumunun sağlanması kaçınılmaz hale gelmiştir”³⁶.

6.1. Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Oluşumunda Etkili Olan Kuruluşlar

Ülkemizde muhasebe standartlarının gelişmesi ekonomik ve siyasi ilişkilerimizin artması neticesinde olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte sınırların ortadan kalması sonucunda ülkemizde dünyaya ayak uydurabilmek ve AB’ne girebilmek için Uluslararası Muhasebe Standartlarını uygulamaya başlamıştır. İngilizceden çeviri olarak ülkemizde de uygulamaya konmuştur. Ülkemizde bu konuyla alakalı olarak çalışma yapan kuruluşlara tek tek değinilecektir.

6.1.1. İktisadi Devlet Teşekkülleri Tarafından Yapılan Düzenlemeler

“İktisadi Devlet Teşekkülleri Yeniden Düzenleme Komisyonu 1968 yılında yayımlanan ve 1972 yılında uygulamaya koyduğu ve KİT’ ler için zorunlu tuttuğu Tekdüzen Muhasebe Sistemi çalışmasını yapmıştır”³⁷.

“440 sayılı kanunla kurulan İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu, KİT’ler için zorunlu olan Tekdüzen Muhasebe Sistemini uygulamaya koymuş ve bu amaçla 1968-1970 yılları arasında”³⁸;

-Muhasebe Usullerinin Islahı ve Yeknesaklaştırılması,

-Muhasebenin Temel Kavramları ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri,

³⁵ http://www.ebso.org.tr/b2b/haber/resimler/ek5_Ebso.pdf [15.12.2008]

³⁶ İbiş ve Özkan, **Ön. Ver.**, s. 32.

³⁷ Akgül ve Akay, **Ön.Ver.**, s. 15.

³⁸ Arıkan Yahya, “Uluslararası Muhasebe Standartları Türkiye Uygulaması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 36, (1996), s. 3.

- Rapor Sistemi,
- Tek Düzen Hesap Planı ve Açıklamaları,
- Mali İşler, Muhasebe ve Kontrol Dairelerinin Organizasyonu,
- Terimler ve Açıklamalar olmak üzere 6 rapor yayınlamıştır.

Bu çalışmalar Türkiye Muhasebe Sisteminin gelişmesine katkıda bulunmuştur. KİT' lerde zorunlu olan bu uygulama daha sonra diğer işletmeler tarafından da benimsenmiştir ve muhasebe uygulamalarının gelişmesi ve daha sonra yapılacak olan düzenlemeler için örnek olmuştur. KİT' lerin yaptığı düzenleme 22 yıl uygulamada kalarak 31.12.1993. tarihine kadar uygulama alanı bulabilmiştir.

6.1.2. Türkiye Bankalar Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Türkiye Bankalar Birliği 1958 yılında Bankalar Kanunu'nun 57. maddesi hükümlerine göre kurulmuştur. Türkiye' de faaliyette bulunan mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını temsil eden tüzel bir kişiliğe sahiptir. Bankalar Birliğince bankalar arasında uygulama yeknesaklığını sağlamak için muhasebe konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda birlik bünyesinde çeşitli bankalardan ve bağımsız denetim firmalarından toplam 18 üyesi olan muhasebe uygulamaya yönetmeliği hazırlık çalışma grubu oluşturulmuştur³⁹. Bankalar Birliği bankalar arasında muhasebe konusunda uygulama birliğindeki yeknesaklığı sağlamak için muhasebe konusunda çeşitli çalışmalar yapmıştır. 1969 yılında bankalardan kredi talep eden işletmelerin hazırlayacakları son üç yıla ait olacak bilanço ve gelir tablolarının tiplerini belirleyerek bu tip bilançoların ülkemizde kullanılmasına öncülük etmiştir.

6.1.3. Sigorta Denetleme Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler

“Türkiye'deki sigorta ve reasürans şirketleri için muhasebe standartlarını belirlemeye yönelik uzun yıllar herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bu şirketlerde uygulanacak tek düzen muhasebe sistemine yönelik ilk düzenleme 1.1.1994 tarihinde çıkarılan “Tek Düzen Hesap Planı ile ” yapılmıştır. Son yıllarda Hazine Müsteşarlığı,

³⁹ www.tbb.org.tr/turkce/cg/cg_muhasebe.asp [15.12.2008]

Sigorta Denetleme Kurulu(SDK) ve Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği' nin (TSRSB) gündeminde Uluslararası Muhasebe Standartlarıyla uyum konusu ön plana çıkmıştır”⁴⁰.

“Hazine Müsteşarlığı’ nca 14.7.2007 tarih ve 26582 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan “Sigorta ve Reasürans Şirketleri İle Emeklilik Şirketlerinin Finansal Raporlamaları Hakkında Yönetmelik” ile 1.1.2008 tarihinden itibaren sigorta sektöründe de Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından, UFRS ile bire bir uyumlu bir şekilde belirlenen Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına (TFRS) uyum esası kabul edilmiştir”⁴¹.

6.1.4. Türk Standartları Enstitüsü Tarafından Yapılan Düzenlemeler

“1987 yılında kurulan komite Türk Muhasebe Standartlarını hazırlamakla görevlendirilmiştir. Komitenin iş programında 43 adet Muhasebe Standardı bulunmaktadır. Teknik kurullarından geçip yayına hazır hale gelen standartlar şunlardır”⁴²:

- Raporlama –bilanço formu standardı,
- Raporlama-kar ve zarar tablosu formu standardı,
- Muhasebenin temel ilkeleri standardı,
- Denetim genel ilkeleri, denetçiye ilişkin açıklama standardı.

Bu komitenin hazırlamış olduğu standartlar, AB dördüncü direktifine yaklaşma açısından ve Türk Muhasebesinin gelişmesi açısından önemlidir. Fakat uygulamada, TSE’ nin standartlarının etkili olduğu söylenemez. Bu komite, TÜRMOB kurulduktan sonra çalışmalarına ara vermiş ve muhasebe standartlarının tek elden yapılmasını sağlamak üzere, koordinatörlüğünü birliğin yürüteceği “Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu” nun kurulmasını ilke olarak kabul etmiştir.

⁴⁰ <http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci2beiw.pdf> [10.11.2008]

⁴¹ <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/Maliye%20ve%20Muhasebe/Muhasebe+Standartları/> [15.12.2008]

⁴² <http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/md146/muhasesestandard%C4%B1.pdf> [15.12.2008]

6.1.5. Sermaye Piyasası Tarafından Yapılan Düzenlemeler

“Sermaye Piyasası Kurulu muhasebe standartlarının UFRS ile tam uyumunun sağlanması amacıyla, 2002 yılı başı itibariyle başlatılan ve İMKB, Bağımsız Denetim Kuruluşları, Akademisyenler ve Özel Sektör Temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda hazırlanan ‘ Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ’ Taslağı, görüşleri alınmak üzere, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu(BDDK), Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu(TMSK) ve benzeri Meslek Odalarına gönderilmiş ve kurul’un internet sitesi aracılığıyla kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. Bu kapsamda, gelen görüşler çerçevesinde gözden geçirilen Tebliğ Taslağı, nihai olarak tam set halinde 33 adet standart yayımlanmıştır”⁴³.

“Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) İle Tam Uyumlu” “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ” 15.11.2003.tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Tebliğ ile Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Şirketler, Yatırım Ortaklıkları, Hisse Senetleri Borsada İşlem Görsün veya Görmesin Tüm Aracı Kurumlar, Portföy Yönetim Şirketleri ile Bu İşletmelerin Bağlı Ortaklığı, Müşterek Yönetime Tabi Ortaklığı ve İştiraki Konumunda Olan ve Konsolidasyon Kapsamı Dışında Tutulmamış Olan Şirketler, Tebliğ Hükümleri uyarınca dipnotlarıyla birlikte Bilanço, Gelir Tablosu, Nakit Akım Tablosu ve Öz Sermaye Değişim Tablosu hazırlamakla yükümlü tutulmuşlardır. Ancak, bankalar ve sigorta şirketleri SPK’ nın 50/a maddesi gereğince, muhasebe, mali tablo ve rapor standartları konularında kendi özel kanunlarındaki hükümlere tabi bulunmaktadır. Tebliğ, 01.01.2005.tarihinden sonra sona eren ilk ara mali tablolardan geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dileyen işletmeler, 31.12.2003 tarihinde veya daha sonra sona eren (01.01.2005’ e kadar geçen sürede) yıllık veya ara hesap döneminden başlamak üzere bu Tebliğ hükümleri uygulanmıştır. Ayrıca işletmelerin UFRS’ yi uygulamalarının bu Tebliğ’de öngörülen düzenleme ve ilan yükümlülüklerinin yerine getirilmesi hükmünde olduğu düzenlenmiştir”⁴⁴.

⁴³ www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt [12.12.2008]

⁴⁴ <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=493&fn=493.pdf> [18.08.2008]

6.1.6. Maliye Bakanlığı Tarafından Yapılan Düzenlemeler

“1990 yılında çeşitli kesimlerin temsilcilerinin katılımı ile oluşturulan komisyonun temel amacı, ülkemizde standart karmaşasına son vererek tüm kesimleri bağlayıcı nitelikte tek elden yayınlanacak muhasebe standartlarını hazırlamaktadır. Anılan komisyon çalışmalarını tamamlamış ve bu çalışmaların sonucunda Maliye Bakanlığı’nca Vergi Usul Kanunu bünyesinde 26.12.1992 tarih ve 21447 Sayılı Resmi Gazetede yer alan 1 Sıra Nolu “ Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği” yayınlanmıştır.(Daha sonra adı geçen tebliğde değişiklik yapan 12 tebliğ daha yayınlanmıştır) Yayınlanan bu tebliğ ile aşağıdaki konularda düzenlemeler yapılmış bulunmaktadır”⁴⁵:

1. Muhasebenin Temel Kavramları
2. Muhasebe Politikalarının Açıklanması
3. Mali Tablolar İlkeleri
4. Mali Tabloların Düzenlenmesi ve Sunulması
5. Tek Düzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve İşleyişi

6.1.7. Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği ve Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler

“Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD) 1970’ li yıllarda kurulmuş, 1974 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesine (IASC) üye olmuş.1977’ li yıllardan itibaren yayınlanmaya başlayan Uluslararası Muhasebe Standartları’nı (IAS’ ları) tercüme ettirerek İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Dergisi’nde yayınlanmalarını sağlamıştır. TMUD 31 IAS’ ın tercümesini 1992 yılında kitap halinde yayınlamıştır. Bu girişim Türkiye’nin Uluslararası Muhasebe Standartları ile ilk tanışmasıdır. Derneğin yaptırım gücü olmadığından standartlar bilimsel bir eser olmaktan öteye gidememiştir”⁴⁶.

“Ülkemizde muhasebe ve denetim standartları konusunda çalışmada bulunan, kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip kurum olarak TMUDESK

⁴⁵ <http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/md146/muhasesestandard%C4%B1.pdf> [15.12.2008]

⁴⁶ http://www.ebso.org.tr/b2b/haber/resimler/ek5_Ebso.pdf [27.07.2008]

(Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu) bulunmaktadır. T穆DESK 9 Şubat 1994 tarihinde denetlenmiş finansal tabloların sunumunda ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yayarı için uygulanacak Ulusal Muhasebe Standartları ile muhasebe meslek mensuplarının, denetim faaliyetlerini disiplinli yürütebilmeleri için ulusal denetim standartlarını saptamak ve yayınlamak üzere TÜRMOB tarafından kurulmuştur⁴⁷.

T穆DESK' in amacı, tüm ülkede faaliyette bulunan işletmelerin ve diğer kuruluşların finansal tablolarının düzenlenmesini esas almak, muhasebe ilkelerinde tek düzeni gerçekleştirmektir. Ayrıca T穆DESK' in diğer önemli görevi ise meslek mensuplarının, finansal tabloların bağımsız denetiminde esas alacakları denetim standartlarını saptamaktır. Kurul, Ulusal Muhasebe Standartlarının saptanmasında aşağıdaki ilkeleri benimsemiştir⁴⁸:

- Saptanan muhasebe standartları Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu olmalıdır,
- Türk ekonomisi ve işletmelerinin yapısı ve gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır.

2499 sayılı SPK' na göre 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı kanunla eklenen Ek-1'inci madde uyarınca kurulan ve idari ve mali özerkliği bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu 07.03.2002 tarihinde faaliyete geçmiş olup, T穆DESK' in görevlerini bu güne kadar yapmış olduğu faaliyetlerle birlikte devralmıştır.

6.1.8. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler

“1999 yılında yürürlüğe giren 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile bankaların faaliyetlerine ilişkin işlemlerini düzenlemek üzere Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. Kurum'un karar organı olarak belirlenen BDDK, kanunla kendisine verilen yetkiye dayanarak, bankacılık alanında çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Muhasebeye yönelik düzenlemelerde, UMS ve AB

⁴⁷ Hale Usta, Muhasebe Mesleği İle İlgili Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye'deki Düzenlemeler İle Karşılaştırılması, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007), s. 27-28.

⁴⁸ <http://turmob.org.tr/tmudesk/tmudesk.html> [20.10.2008]

düzenlemelerine uyumun göz önünde tutulduğu görülmektedir. BDDK, Türkiye’de faaliyet gösteren bütün bankaların muhasebe sistemine ilişkin esas ve ilkelerin belirlenmesi amacıyla “ Muhasebe Uygulama Yönetmeliği”ni ve buna bağlı olarak UMS’ yi esas alan 19 adet Muhasebe Tebliğini 2002 yılında yayınlamıştır. 1 Kasım 2006 tarihinde yayınlanan “ Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” le 2002 yılında yapılan düzenlemeler yürürlükten kaldırılmış ve bazı hususlar istisna olmak üzere, bankaların muhasebe işlemlerinde TMSK tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) esas alacakları kabul edilmiştir. Kurul bu tarihten sonra Tekdüzen Hesap Planı, Finansal Tablo Formatları ve Konsolide Finansal Tablolara ilgili yeni tebliğler yayınlamıştır”⁴⁹.

6.1.9. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, 2499 sayılı SPK’ na 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı kanunla eklenen ek-1’inci madde ile kurulmuş bulunmaktadır. Kurul, 07.03.2002 tarihinde ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiş olup, buna ilişkin kararı 14.04.2002 tarih ve 24726 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. TMSK kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip bir kuruluş olup, başbakanlığın ilgili kuruluşu niteliğindedir. Öte yandan kurul, son olarak Maliye Bakanlığı ile ilgilendirilmiş bulunmaktadır.

“TMSK, Ulusal Muhasebe Standartlarının oluşturulmasında, uluslararası uygulamalardan esinlenerek, standartların anlaşılır, uygulanabilir ve gereksinimlere cevap verebilir nitelikte olmalarını teminen, tüm muhasebe ilgi gruplarının standart oluşturma sürecine katılımına olanak sağlayan bir yöntemi benimsemiştir”⁵⁰.

TMSK Karar Organı; Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurulu, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden birer, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğinden bir Yeminli Mali Müşavir ve bir Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olmak üzere toplam 9 üyeden oluşmaktadır.

⁴⁹ <http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci2beiw.pdf> [17.12.2008]

⁵⁰ www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt [12.12.2008]

“Kurulun temel görevi; denetlenmiş finansal tabloların sunumunda finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için Ulusal Muhasebe İlkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak Ulusal Muhasebe Standartlarını saptamak ve yayımlamaktır”⁵¹.

6.2. Yürürlükteki Finansal Raporlama Standartları

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu ülkemizde ve dünya da olan gelişmeleri takip etmektedir. TMSK, UMSK tarafından belirlenen standartlar çerçevesinde ülkemizde UMS’ leri uygulamaya geçirmektedir. Buna ilişkin olarak da gerekli çalışmaları yapmakta ve yönergeler yayınlamaktadır.

“TMSK’ nın çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar hakkında ki yönetmeliğin dokuzuncu maddesi ile belirlenen görevleri şunlardır”⁵²:

- Muhasebe standartlarının oluşturulmasında esas alınmak üzere, kavramsal çerçeveyi belirlemek ve TMS taslak metinlerini hazırlayıp kamuoyunun görüşlerine açmak,
- Gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgi üretilmesini sağlayacak TMS’ yi oluşturmak,
- Muhasebe standartlarının gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini teminen standartların güncelliğini sağlamak üzere gerekli çalışmaları yapmak,
- Finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliğinin uluslararası alanda da sağlanmasını teminen, UMS’ nin kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve en iyi muhasebe uygulama örnekleri ile uyumunu gerçekleştirmek üzere gerekli çalışmaları yapmak,
- Finansal tabloların ihtiyaçlara uygun bilgi sunmasını ve belirlenecek standartlarla ilgili olarak uygulamada karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin önlem alınmasını sağlamak üzere, standartların oluşturulması sürecinde düzenli olarak kamuoyunu bilgilendirmek,

⁵¹ http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/2007_Faaliyet_Raporu.doc [15.12.2008]

⁵² http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=38 [17.12.2008]

- Gerektiğinde uygulamaya açıklık kazandırmak üzere muhasebe standartlarının uygulanmasında tereddüt oluşan konularda yorumlar yayınlamak,
- UMS' nin benimsenmesine ve standartların uygulanmasına ilişkin kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans, sempozyum, kongre gibi faaliyetleri düzenlemek ve gerekirse çeşitli yayınlar hazırlamak ve bastırmak.

Yukarıdaki görevler arasında yer alan kavramsal çerçeveyi belirlemekten amaç "TMS' nin oluşturulmasında esas alınacak Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ile kurulun standartların oluşturulmasında benimsediği amaç ve kavramların" tespiti.

"Kurul, Ulusal Muhasebe / Finansal Raporlama Standartlarının belirlenmesi ve yayımlanması fonksiyonunu aşağıda yer verilen süreçlerin izlenmesi suretiyle yerine getirmektedir"⁵³.

a. TMS / TFRS Taslak Metinlerinin Hazırlanması

Taslak çalışma konusunun, konuya ilişkin çeşitli meslek kuruluşlarının veya çeşitli düzenleyici/denetleyici üst kurul ve kuruluşların bulunduğu özellikli bir sektörü de ilgilendirmesi durumunda, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlardan da görüş istenmekte, bu suretle, alınan görüş ve yorumlar, standart oluşturulması sürecinde dikkate alınmaktadır.

Yukarıda yer verilen tüm görüş ve değerlendirmeler de dikkate alınmak suretiyle ilgili Taslak Metinler Kurul Genel Sekreterliği tarafından ayrıntılı bir biçimde gözden geçirilmekte ve üzerinde gerekli düzeltmeler yapılan söz konusu Taslak Metinler, Kurul tarafından görüşülerek nihai şekli verilmek üzere Genel Sekreterlik önerisi adı altında Kurula sunulmaktadır.

b. Genel Sekreterlik Bünyesinde Yapılan Çalışmalar

Çalışma komisyonları tarafından taslak metinleri hazırlanarak kurul genel sekreterliğine sunulan çalışmalar, öncelikle kurulun internet sitesinde Türkiye Muhasebe Standardı Taslak Metni adı altında, tüm muhasebe ilgi gruplarının aktif katılımlarının sağlanması amacıyla kamuoyunun görüşlerine açılmaktadır.

⁵³ http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/2007_Faaliyet_Raporu.doc [15.12.2008]

Taslak çalışma konusunun, konuya ilişkin çeşitli meslek kuruluşlarının veya çeşitli düzenleyici / denetleyici üst kurul ve kuruluşların bulunduğu özellikli bir sektörü de ilgilendirmesi durumunda; konuyla ilgili kurum ve kuruluşlardan da görüş istenmekte, bu suretle alınan görüş ve yorumlar standart oluşturulması sürecinde dikkate alınmaktadır.

Yukarıda yer verilen tüm görüş ve değerlendirmeler de dikkate alınmak suretiyle ilgili taslak metinler Kurul Genel Sekreterliği tarafından ayrıntılı bir biçimde gözden geçirilmekte ve üzerinde gerekli düzeltmeler yapılan söz konusu taslak metinler, Kurul tarafından görüşülerek nihai şekli verilmek üzere Genel Sekreterlik Önerisi adı altında Kurula sunulmaktadır.

c. TMS / TFRS Nihai Metinlerinin Oluşturulması

Kurul Genel Sekreterliği tarafından Genel Sekreterlik Önerisi olarak Kurula sunulan standart taslak metinleri Kurul tarafından incelenip, Kurul üyelerince gerekli görülen değişikliklerin yapılmasının ardından Türkiye Muhasebe / Finansal Raporlama Standardı olarak kabul edilmekte veya yeniden üzerinde çalışılmak üzere komisyonlara iade olunmakta ve Kurulun onayını takiben Resmi Gazete'de yayımlanmaktadır.

“Kurul tarafından şu ana kadar 1 adet Kavramsal Çerçeve, 39 adet TMS / TFRS ve 21 adet yorum karar altına alınarak Resmi Gazetede yayımlanmış bulunmaktadır”⁵⁴.

⁵⁴http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=40&Itemid=38
[17.12.2008]

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL STANDARTLARI

1. BASEL STANDARTLARININ TEMEL ÇERÇEVESİ VE UYGULAMAYA GEÇİŞ

“Geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren finansal piyasalarda birbiri ardına yaşanan önemli ekonomik istikrarsızlıklar, etkisi uzun süren ekonomik krizlerin oluşmasına neden olmuştur. Küreselleşme olgusu, ülkeler arasındaki sermayenin çok daha rahat yer değiştirmesine neden olduğundan ülkelerde yaşanan ekonomik krizlerin dünya piyasalarına yayılması önlenemez hale gelmiştir. Yaşanan krizlerin sadece oluşan ülkeye etkilerde bulunmasının yanında tüm dünya ülkelerini etkiler hale gelmesi, ülkelerdeki finansal sektörlerin sağlıklı bir yapılanma sürecine girmesini bir ihtiyaç haline getirmiştir. Sağlam bir finansal yapının oluşturulması şu temel öğelerle sağlanabilir”⁵⁵;

- İstikrarlı ve şeffaf bir faaliyet ortamının yaratılması,
- Ulusal ve uluslararası finansal piyasaların güçlendirilmesi,
- Rekabetçi yapının geliştirilmesi,
- Piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması için ekonomik faaliyetleri düzenleyen kuralların birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve kuralların etkinlikle uygulanması,
- Finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetim etkinliğinin artırılmasıdır.

Bu gelişmelere paralel olarak II. Dünya Savaşı’ nın ardından Almanya’ nın savaş borçlarını ödemek üzere kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS- Bank For International Settlements) tarafından uluslararası bankacılık alanında ortak düzenlemelere gidilmesi fikri ortaya atılmıştır.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, İsviçre’nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde faaliyet gösteren, gelişmiş ülkelerin

⁵⁵, Basel II ve KOBİ’ler Çalışma Grubu, “Basel II’ nin KOBİ’ lere Etkileri”, **Bankacılık Dergisi**, Sayı 58, (2006), s. 4.

merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan ve bankacılık konusunda istişare mahiyetli olarak uluslararası standartları yayımlayan komitedir.⁵⁶

“Dünyanın en eski finansal organizasyonu olan Uluslararası Ödemeler Bankası Mayıs 1930 tarihinde kurulmuştur. Merkezi İsviçre Basel’ dedir ve Meksika da ve Honkong’ da iki şubesi bulunmaktadır.”⁵⁷ “BIS’ ın şu anda 48 farklı ülkeden 557 çalışanı bulunmaktadır ve 55 ülkenin Merkez Bankaları BIS’ e üyedir. Bu ülkeler; Cezayir, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Çin, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Honkong, Macaristan, İzlanda, Hindistan, Endonezya, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Letonya, Litvanya, Makedonya, Malezya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Slovakya, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, Tayland, Türkiye, İngiltere, Amerika ve Avrupa Merkez Bankasıdır”⁵⁸.

“Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, BIS bünyesinde, İsviçre’nin Basel şehrinde 1974 yılı sonlarında kurulmuştur. Basel Bankacılık Denetim Komitesi’nin amacı, resmi olarak kabul edilecek kanun ve kurallar koymak değil, en başta bankalarda sermaye yeterliliği olmak üzere bankacılık alanı ile ilgili birçok konuda tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açma yoluyla sektöre ışık tutmaktır.”⁵⁹ Komitenin kuruluşuna on bir üyesi bulunan G-10 ülkelerinin Merkez Bankaları öncülük etmiştir. Komitenin bugünkü üyeleri ise Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, İsveç, İsviçre, İspanya, İngiltere, Amerika’dır. Yılda ortalama dört defa toplanan bu komitenin yaklaşık 25 teknik çalışma grubu bulunmaktadır. Basel Komitesi G-10 ülkelerinin merkez bankaları guvernörlerine, merkez bankalarının sorumlu olmadığı ülkelerde ise yetkili denetim otoritelerinin başkanlarına rapor verir. 1988 yılında, Komite Basel I Sermaye Uzlaşısı (Basel Capital Accord) olarak adlandırılan sermaye ölçüm sistemini bankalara duyurdu⁶⁰. Basel I düzenlemeleri ile bankaların sahip olması gereken

⁵⁶ http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/125010_Soruda_Basel-II.pdf [18.12.2008]

⁵⁷ <http://www.bis.org/about/index.htm> [18.12.2008]

⁵⁸ <http://www.bis.org/about/orggov.htm> [18.12.2008]

⁵⁹ Dilek Leblebici Teker, **Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi**, (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2006), s. 15.

⁶⁰ <http://www.bis.org/bcbs/history.htm> [18.12.2008]

Çalışma esasları ile uyması gereken sermaye oranları standart bir yapıya kavuşturulmuştur.

Küreselleşmenin etkisinin giderek artması, mali piyasalarda yaşanan gelişmeler ve işlemlerin daha karmaşık bir hal alması sonucunda Basel I yetersiz kalmaya başlamıştır. Basel I' in yetersiz kalması sonucunda 1999 yılında çalışmaya başlayan komite, 2004 tarihinde yayınlanan ve daha üst bir standart olarak Basel II "Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı" ortaya konmuştur. Basel II düzenlemeleri başta bankalar olmak üzere kredi ve yatırım kuruluşları tarafından da uygulanması öngörülmektedir. Basel II ile birlikte kredi ve operasyonel risk kavramları da detaylı incelenmiştir.

Küreselleşme ve dünyada yaşanan krizler ve teknik yapının gelişmesi, internet erişimi sayesinde dünyanın her tarafında iletişim artmaktadır. Uluslararası standartlara uyum konusu işletmeler ve bankalar için öncelikli sırada gelmektedir. UFRS ve Basel II de bu standartlar bütünüün önemli halkasını oluşturmaktadır. Kredi, piyasa ve operasyonel riskler giderek artmaktadır. İşletmeler fon temini için, bankalarda kredi vermek için UFRS ve Basel II gibi standartlara uyumu gerekli görmektedir. UFRS konusu birinci bölümde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Basel II ile birlikte önemli bir konu olan derecelendirme ise Basel II' ye uyum sürecinde işletmelerin ve bankaların uygulamaları gerekli kurullardan birisini oluşturmaktadır. Bankalar kredi verirken ve işletmelerde kredi alırken derecelendirme notu önemli bir konu olarak karşlarına çıkmaktadır. Derecelendirme için şeffaf, güvenilir ve kamuya açık finansal tablolarının olması ve dünya çapında bir kıyaslama olanağı sağlayan UFRS'ye göre mali tablolarının düzenlenmesi gerekmektedir.

1.1. Basel I (Basel Sermaye Uzlaşısı)

Küreselleşmeyle birlikte finans piyasalarını ve bankaların uyması gereken kurallar bütünü oluşturabilmek amacıyla 1974 yılında Basel Komitesi kurulmuştur. Komite, bankaların dünya genelinde oluşturulmuş ortak standartlarda çalışmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Komite'nin yaptığı ilk incelemede faaliyet gösteren birçok bankanın piyasalarda yetersiz sermaye oranıyla faaliyetlerini sürdürdüğü ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar neticesinde Komite 1988 yılında Basel I Standartlarını (The Basel Capital Accord) yayınlamıştır.

“Basel I’ in temel amacı, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını, emniyetini ve güvenilirliğini korumak, bankaların risk kültürlerini oluşturmak, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelere uyumlu olarak geliştirmek, teknolojik yatırımları tamamlamak, personeli eğitmek ve farklı ülkelerdeki uygulamalarla yeknesaklık sağlayarak, uluslararası bankalar arasında rekabet eşitsizliğini azaltmak olarak belirlenmiştir”⁶¹.

Basel Komitesince ele alınan bu kararlar, 100’ ün üzerinde ülke tarafından kabul görmüştür ve uygulamaya geçirilmiştir. 1998 yılında uygulamaya başlanan son Basel I uygulamaları, ülkemizde 1 Ocak 2002 tarihinde bankacılık sektörü tarafından uygulamaya girmiştir.

Komite tarafından yayınlanan Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı 1980’ li yıllarda bankacılıkta en önemli risk olarak görülen, kredi riskini esas faaliyet alanı olarak belirlemiştir. Basel I de uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ve sermaye yapıları arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Buna uygun olarak da Basel I’ de Cook Rasyosu olarak bilinen bir sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır.

$$\text{Özkaynak Sermaye Yeterliliği} = \text{Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayri Nakdi Krediler} = \%8$$

⁶¹ Tamer Aksoy, **Basel II ve İç Kontrol**, (Ankara: Ankara SMMMO Yayını, 2007), s. 22.

“Sermaye Yeterlilik Rasyosunun payında geçen özkaynak bankaların tuttıkları muhasebece sermaye miktarından daha farklı tanımlanmıştır. Bu rasyoda tanımlanan öz kaynak şu şekilde hesaplanabilir”⁶²:

1. Ana sermaye(ödenmiş sermaye+dağıtılmamış karlar) %0
2. Katkı sermaye(karşılıklar+rezervler+fonlar) % 20
3. Üçüncü kuşak sermaye(sadece piyasa için kullanılabilen sermaye benzeri krediler) % 50
4. Sermayeden indirilen değerler(aktifleştirilmiş giderler+mali iştirakler) % 100

Özkaynaklar kalemi ilk üç kalemin toplamından dördüncü kalem düşülerek bulunur. Risk ağırlıklı varlıklar ve gayri nakdi krediler tutarı ise tüm bilanço içi ve bilanço dışı varlıkların dört ana gruba ayrıldıktan sonra risk ağırlıklarıyla çarpılıp toplanması sonucu elde edilir. Tablo 1 de Basel I düzenlemelerine göre varlıkların risk ağırlıkları verilmiştir.

⁶² <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf> [12.12.2008]

Tablo 1 Basel I Düzenlemelerine Göre Varlıkların Risk Ağırlıkları

Risk Ağırlığı	Varlık Türü
% 0	1.Nakit 2.Merkezi hükümetten ya da merkez bankasından yerel para birimi cinsinden alacaklar 3.OECD üyesi merkezi hükümetlerden ve merkez bankalarından alacaklar 4.OECD merkezi hükümetlerinin çıkardığı menkul kıymetlerin teminat olarak verildiği ya da OECD merkezi hükümetlerinin bizzat garantisi altındaki alacaklar
0, 10, 20 ya da %50 (ulusal değerlendirmeye bağlı)	Merkezi hükümet ve merkezi hükümetin garantisi altındaki borçlar dışında kalan kamu kuruluşları
% 20	1.Uluslararası kalkınma bankaları ve bu bankalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetler ve bu bankalar tarafından garanti edilen borçlar 2.OECD ülkeleri bankalarından alacaklar ve OECD ülkelerindeki bankalar tarafından garanti edilen alacaklar 3.OECD ülkesi dışındaki ülke bankalarından vadesine bir yıl ve daha az süre kalmış alacaklar ile yine bu bankaların garantisi altında olan vadesine bir yıl daha az süre kalmış alacaklar 4.Ulusal olmayan OECD kamu sektörü kuruluşlarından alacaklar 5.Nakit alacaklar
% 50	İpotekli Konut Kredileri
% 100	1.Özel sektörden alacaklar 2.OECD ülkesi dışındaki ülke bankalarından vadesine bir yıldan daha uzun süre kalmış alacaklar 3.OECD ülkesi dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerinden alacaklar (ulusal para cinsinden değil ise) 4.Kamu sektörü tarafından işletilen ticari işletmelerden alacaklar 5.Bina, fabrika ve teçhizat ve diğer sabit varlıklar 6.Gayrimenkul ve diğer yatırımlar 7.Diğer bankalar tarafından ihraç edilmiş sermaye benzeri enstrümanlar 8.Diğer tüm varlıklar

Kaynak: Tamer Aksoy, **Basel II ve İç Kontrol**, (Ankara: Ankara SMMMO Yayını, 2007), s. 26.

Küreselleşme ile birlikte mali piyasalar, dünya koşulları ve giderek daha karmaşık bir hal alan finansal enstrümanlar karşısında risklerin ölçümünde Basel I

standartları yetersiz kalmıştır. Yaşanan krizler ve sektörlerdeki gelişmeler neticesinde kredi ve piyasa riskinin yanında finansal olmayan risklerin yani operasyonel riskler içinde sermaye ayrılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Zamanla finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler ve işlemlerin karmaşıklaşması, değişen piyasa koşullarına uyum konusunda Basel I yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle Haziran 2004’de bankaların sermaye yeterliliklerini ölçüp değerlendirmek, finansal krizlere ve risklere karşı değişen koşullara uyum sağlayabilmek amacıyla Basel II (International Convergence of Capital Standarts- Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması/Yakınsaması) düzenlemeleri oluşturulmuştur.

1.2. Basel II’ nin Ortaya Çıkış Süreci ve Basel II Kavramı

“Dünya ekonomisi, 1980’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllarda hızlanan bir küreselleşme sürecine girmiştir. Küreselleşmenin özellikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulan liberal iktisat politikaları ve bilişim/iletişim teknolojisi alanında kaydedilen ilerlemelerin etkisiyle hızlandığı kabul edilmektedir. Liberal iktisat politikaları ve teknoloji alanında yaşanan atılımlar, reel sektör firmalarını daha rekabetçi bir yapıya zorladığı gibi finans sektörü üzerinde de önemli etkide bulunmuştur”⁶³.

Küreselleşmenin etkisiyle yaşanan bu gelişmelerle birlikte bankacılık sektöründe de işlemler daha karmaşık bir hal almaya başlamıştır. Finans piyasalarının, mali piyasaların gelişmesi, rekabetin artması, işlemlerin karmaşıklaşması ve çeşitlenmesi ve yaşanan finansal krizler sonucunda da Basel I yetersiz kalmıştır. Bankalar, küreselleşmeyle birlikte artan rekabet ortamında reel sektörün ihtiyaçlarını karşılayabilmek hem de diğer bankalarla rekabet edip, üstünlük sağlayabilmek için finansal araçlarında da çeşitlenmeye gitmişlerdir. Finansal araçlar daha karmaşık bir hal almıştır. Bu gelişmeler sonucunda da Basel I’ in risk ölçme konusunda eksik kaldığı yönler ortaya çıkmıştır.

“Basel Komitesi kredi riski hesaplamaları konusundaki yetersizlikleri ortadan kaldırmak ve operasyonel riski de kredi riski hesaplarına ilave edecek şekilde,1988 tarihli düzenlemenin yerini alacak bir çalışmanın taslağını 1999 Haziranında

⁶³ Yayla Münür ve Türker Kaya, Yasemin “Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, **ARD Çalışma Raporları** BDDK Araştırma Dairesi, Mayıs 2005/3, s 1

yayımlamıştır. “Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı” olarak ifade edilen yeni düzenleme, daha hassas risk ölçümüne ulaşma amacı taşıyan bir düzenleme olarak ortaya konmuştur. Tarafların bildirdiği görüşler çerçevesinde Ocak 2001 tarihinde düzenlemeye ilişkin İkinci Taslak, Nisan 2003 tarihinde Üçüncü Taslak çalışması yayımlanmıştır”⁶⁴. Basel II nihai metni ise Haziran 2004 yılında Basel II Sermaye Uzlaşısı adı altında yayınlanmıştır. Herkese “Tek Beden Elbise ” yönteminin olduğu Basel I’ den Basel II’ ye geçiş ile birlikte bu yöntem terk edilmiştir. Basel II uzlaşısı ile birlikte bankacılık alanında etkin bir gözetim ve denetim sistemi, risk yönetiminin güçlendirilmesi, piyasa disiplini ve finansal istikrarın sürdürülebilmesi amaçlanmaktadır.

“Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularını arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir. Basel II ilk etapta, uluslararası faaliyet gösteren bankaları hedeflese bile, yeni düzenlemenin bu bankalarla finansal ilişki içerisinde olan diğer bankaları da etkileyeceği ve uygulamanın yaygınlaşacağı beklenmektedir”⁶⁵. Basel düzenlemeleri sermaye yeterliliğine yönelik düzenlemeler olmakla birlikte, etkin risk yönetimini bankalara benimseterek daha sağlıklı bir yapıya kavuşturmaya çalışmaktadır.

Basel II kendi içinde üç dayanaktan oluşmaktadır. Bunlar;

⁶⁴[http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi(Ekim%202002).doc) [12.11.2008]

⁶⁵[http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi(Ekim%202002).doc) [12.11.2008]

Şekil 1 Basel II' nin Temelleri

<http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/Basel%20II.pdf25.12.2008>

1. Dayanak Minimum Sermaye Gerekliliği

$$\text{Minimum Sermaye Yeterliliği Oranı} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{(\text{Kredi} + \text{Piyasa} + \text{Operasyonel})\text{Risk}} > \% 8$$

Basel II ile birlikte sermaye yeterlilik rasyosunda herhangi bir değişiklik olmamış ve minimum % 8 olarak kalmıştır. Yeni uzlaşıda ki temel değişiklikler ise risklerin hesaplanmasında olmuştur. Piyasa riski aynı kalırken, kredi riski daha detaylı tanımlanmıştır. Sermaye yeterlilik rasyoları hesaplanırken de kredi ve piyasa riskinin yanında operasyonel riskin de hesaplanması kabul edilmiştir. Minimum sermaye gerekliliğinin hesaplanması olan birinci dayanakta bankaların sermaye gereksinimlerine göre hangi risk türünü belirlemeleri esası belirtilmiştir.

2. Dayanak Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi

Bankaların sermaye ve risk yönetim süreçlerinde alınması gereken önlemlerde denetim kurumlarının denetim sürecindeki kurallarını ortaya koymaktadır. Minimum sermaye yükümlülüğü hesaplamalarında dikkate alınmayan ya da az alınan risk faktörleri de risk ölçüm sürecine dahil edilmesi amaçlanmaktadır. Bankacılık denetimine ilişkin kurallar bu dayanakta temeli oluşturmaktadır.

3. Dayanak Piyasa Disiplini

Üçüncü dayanaktaki ana amaç piyasa disiplininin sağlanmasıdır. Bankaların piyasa riski ve kredi riskini azaltma teknikleri kamuya açıklanır. Mali durumlarına ait bilgilerinde hangi şekil, kapsam ve sıklıkta kamuya açıklanması gerektiği de üçüncü dayanağın kapsamı içindedir.

Basel II ile birlikte kredi risk ölçümünde kullanılacak olan risk ağırlıkları için derecelendirme notu önemli hale gelecektir. Reel sektörde faaliyet gösteren firmalarda bankalardan kredi alırken, derecelendirme notu olup olmamasına göre maliyetlerinde artış ya da azalış meydana gelecektir. İşletmeler kredi değerliliklerini tespit ettirirken ülkelerde ulusal ya da uluslararası derecelendirme şirketlerinin faaliyetleri artacak ve şeffaflık sağlanacaktır. İşletmeler derecelendirme notu alabilmek için kurumsal yönetim yapılarını güçlendirmeleri gerekecektir. Ülkeler için derecelendirme notu alabilmek ek maliyet olarak gözükse de ilk etapta daha sonra fon temini sırasında faydalarından yararlanabilecektir.

Sermaye gereksinimini sağlayabilmek için ülkemizde olduğu gibi KOBİ niteliğinde işletme sayısı fazla olan ülkelerde, Basel II' ye geçiş zor olacaktır. Basel II ilk bakışta bankalara ve işletmelere ekstra maliyet yüklese de daha sonraki aşamalarda etkin risk yönetimi ve uluslararası piyasalarda rekabette avantaj kazanabilmek için büyük bir avantaja dönüşecektir.

2. BASEL I ve BASEL II UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte sermaye piyasalarında da değişimler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Basel I de sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında ve ölçülmesinde eksik kalmıştır. Yeni bir sermaye uzlaşısı için ilk teklif Haziran 1999 tarihinde ilk istişari metni adı altında yapılmıştır. Ocak 2001 ve Nisan 2003' de ikinci ve üçüncü istişari metni yayınlanmıştır. Haziran 2004 yılında da yeni sermaye uzlaşısı olan Basel II' ye yönelik nihai metin, ülke denetim otoriteleri ve bankalar ve de ilgili kurumların yapmış oldukları çalışmalar neticesinde yayınlanmıştır.

Basel I de dört farklı risk ağırlığı kullanılmaktaydı ve risk duyarlılığı bu yüzden düşüktü. Kredi riskine göre sermaye yeterliliği belirlenirken ise kulüp kuralı yani OECD ülkesi olup olmama kuralı geçerliydi. OECD ülkesi olan ülke lehine bir yaklaşım benimsenmişti. Farklı risk ağırlıkları (% 0,%10, %20,%50, %100) olduğu

için OECD ülkesi lehine bir durum söz konusuydu. Basel I’ de kredi ve piyasa riski için sermaye bulundurma kuralı geçerliydi. Bilgilerin kamuya açıklanma gibi bir zorunluluğu yoktu. Basel I finans piyasalarının gelişmesi, küreselleşmenin artmasıyla ve işletmeler, bankalar arasında rekabetin artması gibi nedenlerden dolayı geniş bir uygulama kitlesine rağmen eksikliklerinden dolayı yapılan çalışmalar neticesinde Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı’ na geçilmiştir.

“Herkes Tek Beden Elbise” kuralının geçerli olduğu Basel I yerine Basel II ile birlikte bankalara yapılarıyla uyumlu yöntemi seçme imkanı tanınmıştır. Kredi riski belirlenirken krediyi alan taraf için derecelendirme notlarına bakılmaktadır. Derecelendirme notları olan firmalara ise güven artmaktadır. Çünkü derecelendirme notu alabilmek için firmanın mali tablolarının şeffaf, kaliteli ve gerçeği yansıtacak şekilde hazırlanması gerekmektedir. Basel II’ de bankalara kendi sermaye yeterliliklerini değerlendirmesi istenilmekte ve bu sürecinde bankanın denetim otoritesi tarafından yapılması istenmektedir. Yapılacak olan değerlendirme ve derecelendirme faaliyetleri sayesinde daha objektif bilgiler elde edilecek ve kurumsallaşma açısından bir adım daha atılmış olacaktır. Basel II ile birlikte, kredi ve piyasa riskinin yanında operasyonel risk kavramı da ele alınmıştır. Teknik hatalardan kaynaklanabilecek risklerin de bu sayede önüne geçilebilecektir. Anlatılan bu farklılıkları Tablo 2’ de karşılaştırmalı olarak daha net bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 2 Basel I ve Basel II' nin Karşılaştırılması

Basel I	Basel II
Sadece kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskinde dikkate alınması, SYR'nin (Sermaye Yeterlilik Rasyosu) riske daha duyarlı hale getirilmesi
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayırımı	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerinin kullanılması
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların iç risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi
Tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım	Risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu kılınması
Sadece minimum sermaye yeterlilik rasyosuna yapılan vurgu	Üçlü yapı, sermaye yeterlilik rasyosu yanında, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplinin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler

<http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf> [27.12.2008]

3. BASEL II STANDARTLARINA İLİŞKİN SAYISAL ETKİ ÇALIŞMALARI (QIS)

Basel kriterleri bir çok ülkede olduğu gibi ülkemiz tarafından da kabul edilen standartlardır. Uluslararası Ödemeler Bankası(BIS) tarafından yeni sermaye uzlaşısının banka sermaye yeterlilikleri üzerine olası etkilerini analiz etmek amacıyla Sayısal Etki Çalışması(Qantitative Impact Study-QIS)nı yapmıştır.

Basel Komitesinin sermaye yeterliliğine ilişkin olarak ülkemizde de BDDK tarafından Türk Bankacılık Sektörünün sermaye yeterliliğine olası etkilerini ve sektöre yönelik etkilerini saptamak amacıyla bankaların büyük bir çoğunluğunun katılımıyla Sayısal Etki Çalışmasını (QIS-TR) yayınlamıştır.

3.1.QIS-3(Qantitative Impact Studies -3)

Küreselleşmeyle birlikte işlemlerin karmaşıklaşması ve risklerin artması sonucunda Basel I yetersiz kalmıştır. Basel Komitesi tarafından Yeni Sermaye Uzlaşısı yayınlanmadan önce çalışmalar yapılmıştır. İlki 1999 yılında Basel Komitesi tarafından sermaye yeterliliğine ilişkin ilk istişarini metni (Consultative Paper- CP-1) yayınlamıştır. Komite'ye gelen eleştiriler ve öneriler üzerine CP-2 ve CP-3 adında istişare metinleri de yayınlanmıştır. Basel Komitesi tarafından Yeni Sermaye Uzlaşısına geçmeden önce yapılan Sayısal Etki Çalışmalarından en kapsamlı ve sonucusu Quantitative Impact Studies QIS-3'tür. QIS-3 'e 43 ülkeden 365 bankanın katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

“Basel Komitesi tarafından Eylül 2002 tarihinde başlatılan ve Basel II ile getirilen hükümlerin banka sermaye yeterlilikleri üzerine muhtemel etkilerinin analiz edilmesini amaçlayan 3. Sayısal Etki Çalışmasına (Quantitative Impact Studies QIS-3)ülkemizden sektörde önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlanmıştır. Söz konusu çalışma, Basel Bankacılık Denetim Komitesi(Basel Committee On Banking Supervision-BCBS) tarafından QIS-3 için hazırlanmış teknik metin dikkate alınarak Kasım 2002-Şubat 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Ayrıca QIS -3 çalışmasının tamamlanmasının ardından Nisan 2003 tarihinde Basel Komitesi tarafından Basel II' ye ilişkin üçüncü istişare metninin (CP-3) yayımlanmış olması sebebiyle QIS-TR çalışmasında dikkate alınacak hükümlerin CP-3 hükümleri olması esası benimsenmiştir. QIS-3 çalışmalarına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve birçok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul'da BDDK ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir”⁶⁶.

⁶⁶ <http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1254QIS-TR.pdf> [27.12.2008]

3.2.QIS-TR(Qantitative Impact Studies –TR)

Basel Komitesi tarafından yapılan 3. Sayısal Etki Çalışmasına ülkemizden 6 bankanın katılımı olmuştur. BDDK tarafından QIS-3 teki deneyimlerden de faydalanılarak Temmuz 2003 tarihinde QIS-TR adı altında Sayısal Etki Çalışması yapılmıştır. Çalışmaya sektördeki aktif büyüklüğün %95'ini temsil eden 23 banka katılmıştır. Ülkemizde bankacılık sektörünün Basel II' ye geçiş sürecine hazırlanmasında önemli bir kaynak oluşturmuştur. QIS-TR ile Basel II' nin muhtemel etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. BDDK tarafından yapılan Sayısal Etki Çalışması ile bankaların kendi aralarında ve kurumla olan ilişkileri arasında Yeni Sermaye Uzlaşısına geçişte etkin bir rol almıştır.

“Basel II' ye hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel II' ye yönelik çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla Basel II Koordinasyon Komitesi, BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla da Basel II Proje Komitesi tesis edilmiştir. Basel II' ye yönelik olarak daha önce hazırlanmış olan yol haritasının güncelliğini yitirmiş olması sebebiyle, Basel II Proje Komitesi kapsamında yeni bir yol haritasının hazırlanması da planlanmaktadır. Diğer taraftan BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla tesis edilmiş olan Risk Odaklı Denetim Sistemi Proje Komitesi faaliyetleri de Basel II' ye hazırlık bakımından önem arz etmektedir. Basel II' de çeşitli risklere ilişkin olarak alternatif ölçüm yaklaşımları yer almaktadır. QIS-TR çalışmasında, katılımcı bankalar, piyasa riskine ilişkin olarak Standart Yaklaşımı (SA-Standardised Approach), kredi riskine ilişkin olarak Basitleştirilmiş Standart (SSA-Simplified Standardised Approach) ve Standart Yaklaşımları (SA-Standardised Approach),operasyonel riske ilişkin olarak ise Temel Gösterge (BIA- Basic İndicator Approach) Standart ((SA-Standardised Approach) ve Alternatif Standart Yaklaşımları (ASA-Alternative Standardised Approach) kullanmışlardır⁶⁷.

BDDK tarafından, 30 Haziran 2003 tarihli veriler baz alınarak yapılan Sayısal Etki Çalışması, QIS-TR sonucunda, ülke ekonomisi ve mali sektör oyuncuları için aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır⁶⁸.

⁶⁷ <http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1254QIS-TR.pdf> [27.12.2008]

⁶⁸ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi58/Halkbank.pdf> [27.12.2008]

- Standart Yaklaşımın Basel I' e kıyasla riske daha duyarlı yapısı nedeniyle, bankalar için ek sermaye gereksinimi ortaya çıkabilecektir.
- Bankalar, kredi verirken daha seçici olacaklarından kısa vadede kredi hacimlerinde bir daralma söz konusu olabilecektir.
- Bankacılık sistemi için sağlıklı ve detaylı veri elde etmek daha önemli hale gelecektir.
- Bankalar, risk yaratıcı işlemleri yaparken, riski azaltacak teminatlara ilişkin politikalarını yeniden düzenleme yoluna gidebileceklerdir.

4. BASEL II' NİN (YENİ SERMAYE UZLAŞISI'NIN) YAPISAL BLOKLARI

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte gelişen mali piyasalar ve karmaşıklaşan finansal araçlar neticesinde Basel I yetersiz kalmıştır. Haziran 2004 tarihinde yapılan çalışmalar neticesinde Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı yayınlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde 2006, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise 2008 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

Basel II' nin uygulanmasında üç yapısal blok vardır. Bunlar; Asgari Sermaye Gereksinimi, Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi ve Piyasa Disiplinidir. Her bir yapısal bloğa alt kısımlarda detaylı değinilecektir.

4.1. Birinci Yapısal Blok (Asgari Sermaye Gereksinimi)

Basel II' nin birinci dayanağını Asgari Sermaye Gereksinimi oluşturmaktadır. Bu dayanakta bankaların risklere karşı ellerinde bulundurmaları gereken asgari sermaye tutarına ait bilgiler bulunmaktadır. Basel I' de belirtilmiş olan % 8'lik minimum sermaye oranı Basel II' de de korunmuştur. Basel II ile gelen bu yeni düzenlemede risk ağırlık kalemleri değişmiştir. Rasyonun hesaplanmasında paydaya kredi riski ve piyasa riskinin yanında operasyonel risk kavramı da eklenmiştir.

Minimum Sermaye Gerekliliği =

$\text{Toplam Sermaye} / (\text{Kredi} + \text{Piyasa} + \text{Operasyonel}) \text{ Risk} > \% 8$

Piyasa riskinin hesaplanmasında Basel I' e göre bir değişiklik olmamıştır. Piyasa riski hesaplanırken kullanılan Standart Yaklaşım ve Riske Maruz Değer

(VAR) de herhangi bir değişiklik olmamıştır. Kredi riskinin hesaplanmasında ise Basel II ile birlikte değişiklikler olmuştur. Kredi riskinin hesaplanmasında farklı düzeyde yaklaşımlar seçenek olarak sunulmuştur. Bunlarda Standart Yaklaşım, Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme yaklaşımıdır. Yeni bir risk çeşidi olarak kabul gören operasyonel risk hesaplamasında ise, Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımı kullanılabilir. Aşağıdaki Tablo 3’te görebilmektedir.

Tablo 3 Basel II Risk Ölçüm Yöntemleri

Gelişmişlik Düzeyi	Kredi Riski	Piyasa Riski	Operasyonel Risk
Basit	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım		Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım
İleri	Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Riske Maruz Değer Yaklaşımı(Var)	İleri Ölçüm Yaklaşımı

4.1.1. Kredi Riski

Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı ile birlikte bankaların asgari sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılan ilk risk kredi riskidir. Basel I’ de de en önemli risk olan kredi riski Basel II ile birlikte daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kredi riskine ilişkin olarak risk ağırlıklarının hesaplanmasında dışsal ve içsel kredi dereceleri Basel II ile gelen en önemli yenilik olmuştur.

“Kredi riskine ilişkin sermaye gereksiniminin hesaplanması esnasında her varlık için öncelikle risk ağırlıkları belirlenmekte daha sonrasında bu varlıklara ilişkin olarak risk azaltıcı unsurlar ortaya konarak riske kaynak teşkil eden varlıktan

eksiltilmekte ve risk ağırlığıyla kalan varlık değeri çarpıldıktan sonra elde edilen miktarın %8'i kadar sermaye gereksinimi ortaya çıkmaktadır"⁶⁹.

Kredi riskinde sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılan yöntemler Standart ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım ve Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımları olmak üzere ayrılmıştır. Aşağıda bu yaklaşımlarla ilgili olarak bilgi verilecektir.

4.1.1.1. Standart ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

“Standart Yaklaşım 1988 Sermaye Uzlaşısı (Basel Accord) ile içerik olarak aynı ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Bankalar varlıklarına ve nazım hesaplarda (bilanço dışı) takip ettikleri pozisyonlarına belli bir risk ağırlığı vererek, risk ağırlıklı varlıklarının toplamını bulurlar. Risk ağırlığının % 100 olması, o pozisyonun risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında tüm değerinin dikkate alınması, yani % 8'lik bir sermaye ihtiyacının ortaya çıkması demektir. Buna benzer bir şekilde % 20'lik bir risk ağırlığı ise o varlığın % 1,6'sı kadar sermaye ihtiyacı olacağını gösterir (%8'in beşte biri kadar)"⁷⁰.

1988 yılında yayınlanan Basel I uzlaşısında da Standart Yaklaşım sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılan bir yöntemdi, Basel II ile birlikte riske duyarlılık daha geniş bir kapsamda ele alınmıştır. Risk ağırlıkları dışsal kredi derecelendirme kurumlarının verdiği derecelere bağlı olarak belirlenecektir.

Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım ise Standart Yaklaşımından biraz daha farklı bir yöntemle risk ağırlıklarını belirlemektedir. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise risk ağırlıklarının belirlenmesinde İhracat Kredi Kuruluşları' nın (ECA) verdiği nota bakılıyor. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında verilen tüm borçlar % 100 risk ağırlığında kabul edilmektedir.

“Örneğin, piyasa riskinin hesaplanmasında kamu menkul kıymetleri mevcut mevzuat gereği % 0 risk ağırlığına tabi iken, Basel II çerçevesinde kullanılan yöntemle göre söz konusu menkul kıymeti ihraç eden ülkeye (ECA veya ECAI) tarafından verilen derecelendirme notuma göre farklı risk ağırlıkları kullanılmaktadır

⁶⁹ <http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=382&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> [28.12.2008]

⁷⁰ http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3238 [28.12.2008]

Basel II' de kredi riskinin hesaplanmasında OECD “Klüp Kuralı” terk edilmektedir. Bu çerçevede, standart yaklaşımla kredi riskinin hesaplanmasında, alacakların tabii olacağı risk ağırlığı borçlunu ECAI(Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları) tarafından almış olduğu derecelendirme notuna göre saptanmaktadır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımda ise kredi riski hesaplamasında borçlunun ECA(İhracat Kredi Kuruluşları) notu kullanılmaktadır”⁷¹.

Basel II de ulusal tercihe bırakılmış durumlar da söz konusudur. Ülkelerdeki otoriteler kendi hazinelerine ilişkin olarak kendi ulusal para cinsinden olan konularda daha düşük risk ağırlığı uygulayabilecektir. Basel II ile birlikte riske olan duyarlılığı artırabilmek için dışsal derecelendirme notu kullanılacaktır. Basel II ile birlikte bankaların tüm alacakları için sınıflandırma ve risk ağırlıkları uzlaşıda belirlenmiştir.

“Basel II özkaynak yeterliliği normları kapsamında kredi riski için uygulanacak “ Standart Yöntem”de dikkate alınan kalemlere ilişkin kategoriler şunlardır”⁷²;

- Devletlerden alacaklar,
- Kamu sektörü teşebbüslerinden alacaklar,
- Çok taraflı kalkınma bankalarından alacaklar,
- Bankalardan alacaklar,
- Aracı kurumlardan alacaklar,
- Firmalardan alacaklar,
- Perakende krediler portföyü,
- İkamet amaçlı gayrimenkuller ile teminatlandırılan alacaklar,
- Ticari gayrimenkuller ile teminatlandırılan alacaklar,
- Vadesi geçmiş krediler,
- Yüksek risk kategorisindeki alacaklar,
- Diğer varlıklar,
- Bilanço dışı kalemler,

⁷¹ <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf> [28.12.2008]

⁷² www.tbb.org.tr/turkce/konferans/Roadmap%20sunum-TBBsonrev.ppt [31.12.2008]

Basel II kapsamında standart yaklaşımda ele alınan kredi riskine ilişkin kalemlerin listesini yukarıdaki listede görmekteyiz.

Tablo 4 Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları

Tablo 2 : Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları							
VARLIKLAR	Opsiyonlar	AAA / AA-	A+ / A-	BBB+ / BBB-	BB+ / B-	B- 'nin Altı	Derecesi Olmayan
Hazine ve Merkez Bankalarına verilen Krediler	ECAI Notuna Göre	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarına (PSE) Verilen Krediler	Hazine Benzeri	%0	%20	%50	%100	%150	%100
	Opsiyon 1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon 2	%20	%50	%50	%100	%150	%20
Bankalara Verilen Krediler	Opsiyon 1	%20	%50	%100	%50	%150	%100
	Opsiyon 2	%20	%50	%50	%50	%150	%50
	Opsiyon 2 Kısa Veda	%20	%20	%20	%50	%150	%20
VARLIKLAR	AAA / AA-	A+ / A-	BBB+ / BBB-	BB+ / B-	B- 'nin Altı	Derecesi Olmayan	
Şirketlere Verilen Krediler	%20	%50	%50	%100	%150	%100	
VARLIKLAR						Risk Ağırlıkları	
Parekende Krediler						%75	
İkamet Amaçlı Gayri Menkul Krediler						%35	
Takipteki Alacaklar						Belli koşullara göre %50, %100 veya %150	

Kaynak http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1272calismaraporu_2005_3.pdf 10.11.2008

“Basel II’ de Standart Yaklaşımlar altında hazine, banka ve şirketlerin derecelendirme notunun BB+ ile B- arasında olması durumunda yüzde 100 risk ağırlığı, B- ‘nin altındaki notlara ise yüzde 150 ağırlık uygulanmaktadır. Oysa söz konusu varlıklar için derecelendirmemiş alacaklara yüzde 100 risk ağırlığı verilmektedir. (Bkz. Tablo 4) Basel II’ de bir bankanın varlıkları ve bilanço dışı kalemleri nedeniyle maruz kaldığı kredi riski ile bu riskin azaltılması amacıyla

kullanılan “Kredi Riski Azaltma Teknikleri ”(Credit Risk Mitigation- CRM) dikkate alınmaktadır. Teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garantiler ve kredi türevleri “Kredi Riski Azaltma Teknikleri” olarak sınıflandırılmaktadır. Söz konusu teknikler sayesinde, ayrılması gereken sermaye tutarı azalabilmektedir. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım özü itibariyle Standart Yaklaşımdan çok farklı değildir. Bununla beraber derecelendirme notlarında ECA’ ların dikkate alınmasının yanı sıra diğer bazı konularda ilk yaklaşımdan ayrılmaktadır. Başlıca farklılık noktaları; bankalardan alacaklar için sadece bir numaralı opsiyona izin verilmesi, şirketlere verilen borçların tamamının yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulması ve kredi türevlerinin risk azaltma teknikleri kapsamında değerlendirilmemesi olarak sıralanabilir.”⁷³

Standart Yaklaşımın genel esasları şöyle sıralanabilir⁷⁴:

- Bankalar ve yasal aracı kuruluşlar genellikle hazinenin aldığından bir risk ağırlığı daha yüksek / kötü not alırlar(örneğin hazinenin % 20 olduğu durumda bankaların risk ağırlığı % 50’dir).
- Tüm kurumsal alacak ve ticari emlak alacakları için risk ağırlığı %100’dür.
- İkamet amaçlı gayrimenkul ipoteği için ise risk ağırlığı % 35’dir.
- Perakendeci için risk ağırlığı % 75’dir.
- 90 günden uzun süreli, tahsili gecikmiş teminatsız alacakların % 150 risk ağırlığı, inisiyatife bağlı olarak ayrılan karşılık miktarı kadar azaltılabilir.
- Kredi riski azaltma teknikleri kabul edilir.

“Standart Yaklaşımın uygulanmasında hesaplanan derecelerin derecelendirme kuruluşlarınca yapıldığı ve denetim otoritesince bu derecelendirme kuruluşunun verdiği notların kullanılmasına onay verildiği varsayılmıştır. Ülkemizde bu onayın BDDK tarafından 1 Kasım 2006 Tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan

⁷³ http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1272calismaraporu_2005_3.pdf [10.11.2008]

⁷⁴ http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_files/OZEL_IHTISAS_KOMISYONLARI/files/ato_basel.pdf-matbaa.pdf [28.12.2008]

derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesine ve faaliyetlerine ilişkin esaslar hakkında yönetmeliğe göre verilmesi öngörülmüştür”⁷⁵.

4.1.1.2. Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

“İçsel Derecelendirme Yaklaşımın(Internal Rating Based – IRB-İDY) da her banka kendi içsel modelini ve veri setlerini kullanabilmek için daha fazla serbestliği haizdir. Standart Yaklaşımdan farklı olarak, derecelendirme yaklaşımını kullanacak bankalar, risk hassasiyeti yüksek içsel değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. IRB yaklaşımında sermaye yükümlülüğü, temel olarak bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmiştir. Bankaların, içsel derecelendirme yaklaşımını kullanarak kredi risklerini ölçebilmeleri için en az 3 yıldır”⁷⁶. Basel II’ de belirtilen minimum gereklilikleri sağlayan bir derecelendirme sistemini kullanıyor olmaları gerekmektedir

Basel I’ den farklı olarak Basel II ile birlikte oluşan bu yaklaşımla bankalar kendi oluşturdukları derecelendirme sistemleriyle kredi risklerini hesaplayabileceklerdir. Derecelendirme sistemi ile birlikte şeffaflık artacak ve finansal bilgiye güven oluşabilmesi için de dünya çapında kullanımı yaygın hale gelen UFRS’ye uygun mali tablolar hazırlanabilecektir. Risk hassasiyeti arttığı için de derecelendirme notu verilirken mali tabloların UFRS’ye uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına bakılacağından dolayı da kayıt dışılık azalacaktır ve işletmelerin ve bankalarımızın dünya çapında rekabet edebilmesi için büyük bir avantaj kazanılabilecektir. Risk hassasiyeti fazla olduğu ve günümüzün şartlarına daha fazla uyum sağladığı için Basel II, Basel I’ e oranla daha çok benimsenmiştir. Derecelendirme yapabilmek için daha önceki sene verilerine ihtiyaç olduğundan dolayı da uygulanması zaman alan bir yaklaşımdır.

İçsel derecelendirme yaklaşımı içerisinde risk şu bileşenlerden oluşmaktadır⁷⁷. Bunlar;

- Risk bileşenleri: risk parametrelerine ilişkin banka tahminleri (bazıları denetim otoritesince sağlanabilir),

⁷⁵http://www.bddk.org.tr/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1704Bankalar_ca_yillik_faaliyetlerin_raporlanmasi_hakkinda_yonetmelik_01112006.pdf [31.12.2008]

⁷⁶ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi58/Halkbank.pdf> [27.12.2008]

⁷⁷ http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1249Basel%20II%20Cevirisi-14102005-16_19.pdf [31.12.2008]

- Risk ağırlık: fonksiyonları: risk bileşenlerinin risk ağırlıklı varlıklara ve dolayısıyla sermaye yükümlülüğüne dönüştürüldüğü fonksiyonlar,
- Asgari gereksinimler: bankanın belirli bir varlık kategorisinde İDY kullanabilmesi için yerine getirilmesi gereken asgari standartlar.

İçsel derecelendirme yaklaşımındaki risk unsurları şunlardan oluşmaktadır:

- Temerrüd Olasılığı(Probability of Default- PD)
- Temerrüd Halinde Kayıp (Loss Given Default- LGD)
- Temerrüd Anındaki Bakiye (Exposure At Default- EAD)
- Efektif Vade (Maturity- M)

Temerrüd Olasılığı (Probability of Default- PD): Borçlunun borcunu ödeyememesi yani bir alacağın anaparasının veya faizinin ödenememesi durumudur. Borçlunun borcun vadesini 90 günde ödeyememesi durumudur.

Temerrüd Halinde Kayıp (Loss Given Default- LGD) :Bir alacağın temerrüde düşmesi halinde kredinin yüzde kaçını kaybedeceğini gösterir. Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımında Temerrüd Halinde Kayıp kredi istatistiklerinden bulunur, Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımında ise kredi oranı denetim otoritesi tarafından bulunur.

Temerrüd Anındaki Bakiye (Exposure At Default- EAD): Borçlunun temerrüde düşmesi halinde, bankaya olan borcun tutarını ifade eder.

Efektif Vade (Maturity- M): Bir alacağın geri ödenme durumudur. Efektif Vade Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımında 2,5 yılken Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımında 1-5 yıl arasındadır.

İçsel Derecelendirme Yaklaşım Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme yaklaşımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımında (Foundation Internal Ratings Based Approach-FIRB) bankalar sadece temerrüd olasılığını hesaplayacaklardır. Diğer risk bileşenleri için ise denetim otoritesince belirlenen parametreler kullanılacaktır. Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımında (Advanced Internal Based Approach-AIRB) ise temerrüd olasılığının yanında temerrüd halinde kayıp, temerrüd halinde bakiye ve vadeyi kullanacaklardır.

İçsel Derecelendirme Yaklaşımı bankalara daha fazla serbestlik tanıyarak kendi sistemlerini kurmalarına izin vermektedir. Risk hassasiyeti derecelendirme yaklaşımları ile birlikte daha da artmaktadır. Bankalar İçsel Derecelendirme Yaklaşımını uygularken risk hassasiyetini belirlemede ve ölçmede kullanacakları metotlarının güvenilir ve geçerli olması da gerekmektedir. Bankalar arasında da sermaye yeterliliğini belirlemede fark olmaması için de denetim otoriteleri tarafından da incelenmeleri gerekmektedir. Bu denetimler ise iç ve dış denetçiler tarafından yapılmalıdır. Ayrıca küresel krizin tüm dünya ülkelerinde etkili olduğu bir ortamda bankalar kredi riskini belirlerken kendi bünyelerinde de kontrol mekanizmaları kurmaları gerekmektedir. Değişen finansal koşullar altında sermaye gereksinimin nasıl olabileceği konusunda da stres testleri yapmaları gerekecektir. Risk parametrelerinin değişen koşullardaki etkisini ölçmeye de çalışmaları gerekecektir. İçsel derecelendirme metotları sayesinde bankacılık sektörü daha da gelişecektir. 2009 yılı başından itibaren IRB' yi kullanmaya başlayacak olan ülkemizde de bankacılık sektörü gerekli alt yapıyı oluşturmakta ya da oluşturmuş durumda bulunmaktadır. İçsel derecelendirme metodunu kullanacak olan bankalar gerekli teknolojik alt yapıyı oluşturması gerekmektedir. İlk başta biraz külfetli olsa da ilerleyen yıllarda riske daha duyarlı olan yapıları sayesinde bunun avantajından yararlanabilecektir. Rekabetin arttığı, krizlerin yaşandığı ve tüm dünyada uluslararası standartların yaygınlık kazandığı bir ortamda ülkemizde ki sektörlerinde piyasadan silinmemesi için gerekli çalışmaları yapmaları gerekmektedir.

Bankalar Standart Yaklaşımı ya da İçsel Derecelendirme Yaklaşımlarını kullanarak risk ölçümünü belirlesinler, daha şeffaf bir yapıya kavuşacaklardır. Derecelendirme notu kriter olarak karşımıza çıktığı için de kayıt dışılık azalacaktır.

Tablo 5 Basel II Kredi Derecelendirme Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

KREDİ RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Standart Yaklaşım	Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
1. Asgari Sermaye Yeterliliği	iyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır. -risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. - kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır	<i>Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak,</i> - kendi borç ödememe(default) olasılıklarının kullanılması, -2007'e kadar iki yıllık veri setinin oluşturulması - ilave veri toplanması ve saklanması -menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki yaratması, Standart teminatlarda iskonto yapılması	<i>Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak;</i> - banka verilerinin geniş kullanımı(zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk,teminat durumu vb.)vardır, -gayrimenkul teminatların değişen durumu dikkate alınmaktadır, -muhtemel vade birleşmeleri, -tahminler için "back test" yapılması, -proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.
2. Sermaye Yeterliliğinin Denetimi	-mevcut uygulamada olduğu gibidir	- denetim otoritesi ile nitel testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır, - yönetim kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur.	- denetim otoritesi tüm zarar değişkenlerini inceler.
3. Kamuoyuna Bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	-standart yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır	portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır(3 yıllık veri) - risk modelleri ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir	- default durumundaki maruz kalınan risk tahminleri, - default durumundaki zararlara ilişkin veriler, -derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı, - ekonomik sermaye verisi, -kredi türevlerine karşılık risk transferi ne menkul kıymetleştirme
SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Pozitif(ancak faaliyet riskine bağlı sermaye ihtiyacı doğması bu etkiyi dengeleyecektir	Basel komite tüm bankacılık sistemi toplam sermayesinde yüzde 2-3'lük bir azalma beklemektedir	Temel yaklaşımın altında yüzde 10'a kadar gerekçeli olarak değişebilir

“Yukarıdaki Tablo 5’ te Kredi Derecelendirme Yaklaşımlarının karşılaştırılmasını bir bütün halinde görebilmektedir. Kredi derecelendirmesi; işletmelerin risk durumları ve ödeyebilirliklerinin veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilirliğinin derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, adil ve tarafsız olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir”⁷⁸.

4.1.2. Operasyonel Risk

Basel II ile birlikte ele alınan, sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılan ve daha öncede bilinen ama kullanılmayan bir risk türü de operasyonel risktir. Operasyonel risk kredi ve piyasa riski dışında kalan risk olarak tanımlanmaktadır. Son yıllarda da önemi giderek artan bir risk türüdür. “ Basel II kriterlerine göre,,operasyonel risk yetersiz veya başarısız dahili süreçler, insanlar ve sistemler ya da harici işlemler sonucu ortaya çıkan doğrudan ve dolaylı kayıp riski şeklinde tanımlanmış ancak strateji ve itibar riski hariç tutulmuştur”⁷⁹. Operasyonel risk, insanlardan, sistemden, teknolojik başarısızlıklarından, finansal raporlarda yapılan hatalardan, yönetim faaliyetlerinin iyi yapılmamasından, muhasebe ve denetim faaliyetlerindeki eksikliklerden kaynaklanan hataları da içermektedir.

Operasyonel risk ölçüm yöntemleri Temel Gösterge, Standart ve İleri Ölçüm Yaklaşımlarından oluşmaktadır. İlk yaklaşımdan başlayıp diğer yaklaşımlara geçildikçe riske duyarlılık da artmaktadır. Bu yaklaşımlarla ilgili bilgiler aşağıda verilecektir.

4.1.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Asgari sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılan risk türlerinden biri olan operasyonel risk hesaplanmasında kullanılan risk ölçüm yöntemlerinden en basit olanı Temel Gösterge Yaklaşımıdır (TGY).Temel Gösterge Yaklaşımı uygulaması en kolay olan yöntemdir ve bankalar arasında küresel boyutta yaygın olarak kullanılmaktadır. Temel Gösterge Yaklaşımı riske duyarlılığı en az olan yaklaşımdır. Bankalar bu yaklaşımı kullanmakla birlikte, küreselleşen ve riske duyarlılığın arttığı günümüzde, ileri ölçüm yöntemlerine geçmek içinde alt yapılarını oluşturmaktadırlar.

⁷⁸<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=10&subid=2> [02.01.2009]

⁷⁹ <http://www.finansderneği.org.tr/bultenler/bulten02.pdf> [12.01.2009]

Temel Gösterge Yaklaşımında, sermaye tutarı, bankanın yıllık brüt geliri ve Basel Komitesi tarafından belirlenen % 15' lik katsayının çarpılması sonucu elde edilmektedir.

“Temel Gösterge Yaklaşımında, bankaların operasyonel riskleri için önceki 3 yılın brüt gelirlerinin %15' i olarak her bir yıl için hesaplanan ve son üç yılın ortalaması alınarak ulaşılan tutarda sermaye bulundurmaları öngörülmektedir”⁸⁰.

Temel Gösterge Yaklaşımında riske duyarlılığın çok düşük olduğunu ve risk hesaplanırken de brüt gelirin kullanılması operasyonel riske yönelik eleştirileri artırmaktadır. Bundan dolayı da operasyonel risk hesaplama yöntemlerinden diğerlerine geçmeleri komite tarafından da desteklenmektedir.

4.1.2.2. Standart Yaklaşım

Standart Yaklaşımında banka faaliyetleri; kurumsal finansman hizmetleri, alım-satım ve satış hizmetleri, perakende bankacılık, ticari bankacılık, ödemeler ve takas hizmetleri, acentelik hizmetleri, varlık yönetimi, perakende aracılık hizmetleri olarak sekiz ana iş koluna ayrılarak her bir belirtilen iş kolu için sermaye yükümlülüğü hesaplamaktadır. Standart Yaklaşım, her bir iş kolunun birbirinden farklı riske maruz kalacağı varsayımına dayalı olarak geliştirilmiş bir yöntem olmakla birlikte işleyiş açısından Temel Gösterge Yaklaşımına benzeyen bir sermaye yükümlülüğü hesaplama yöntemidir.

“Bu yaklaşıma göre toplam yasal sermaye, her bir iş kolu için hesaplanan son üç yıllık brüt gelirlerin basit ortalamalarının ilgili katsayılarla çarpımı ile elde edilen tutarların toplamından oluşmaktadır. Herhangi bir yıl için negatif brüt gelir nedeniyle ortaya çıkabilecek negatif sermaye tutarları diğer iş kollarındaki pozitif sermaye tutarları ile herhangi bir kısıt olmaksızın netleştirilmektedir”⁸¹. Ülkeler kendi denetim otoritelerinin önerdiği yöntemleri uygulamaları ise ulusal tercihlerine bırakılmıştır. Her bir iş kolu için belirlene beta katsayıları ise %12, %15, %18 olarak belirlenmiştir.

4.1.2.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı

İleri Ölçüm Yaklaşımı, Temel Gösterge ve Standart Yaklaşımına göre riske daha duyarlı bir yaklaşımdır. Basel Komitesi, operasyonel riskin belirlenmesinde

⁸⁰ http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1279MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf [12.01.2009]

⁸¹ http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1279MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf [12.01.2009]

herhangi bir ölçüm yöntemi mevcut olmadığı için tek bir model yerine, geliştirilecek yöntemlere ilişkin ölçüm yaklaşımlarına yer vermektedir. Standart yaklaşımda kullanılan iş kollarına ek olarak alt iş kolları belirlenerek sağlıklı veri toplanmasında Basel Komitesine yol gösterici çalışmalar yapmaktadır. İleri Ölçüm Yaklaşımları operasyonel riskin ölçümünün sayısallaştırılarak gerçekleştirildiği ve bu ölçüm sonuçlarına göre sermaye tahsisinin yapıldığı yöntemlerdir. Basel Komitesi operasyonel riskin diğer risk türlerinden farklı olduğu düşüncesinden dolayı, riski ölçebilecek güvenilir birçok farklı yöntemin geliştirilebilmesi amacıyla herhangi bir ölçüm yönteminin ismini vermemektedir.

Denetim otoritesi tarafından İleri Ölçüm Yaklaşımlarının kullanılmasına izin verilen bankalar daha düşük sermaye ayırma imkânına sahip olabileceklerdir. Operasyonel riskteki İleri Ölçüm Yöntemi Yaklaşımı ile denetim otoritelerinin görev ve sorumlulukları daha da artacaktır.

“İleri Ölçüm Yaklaşımları için benimsenen önemli bir yaklaşım da, bankalara kendilerine en uygun sayısallaştırma ve ölçüm yöntemlerini geliştirebilecekleri bir laboratuvar imkânı sunmasıdır. Komitenin kendi ifadesiyle; *ileri ölçüm yaklaşımları bahçesinde binlerce çiçeğin açmasına imkân veren* bu yaklaşım ile herhangi bir yöntem ön plana çıkarılmamak suretiyle yöntemler konusundaki optimum bileşimi bankaların kendilerinin belirlemeleri istenmektedir”⁸². Ülkemizdeki bankacılık sisteminde de operasyonel risk ölçüm yöntemlerine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

İleri ölçüm yöntemlerinin kullanılabilmesi için bankaların karşı karşıya kaldıkları en önemli sorun yeterli niteliklere sahip uygun verinin bulunmasındaki zorluklardır ve komite bu konuda da çalışmalar yapmıştır ve yapmaktadır.

4.1.3. Piyasa Riski

Basel I de 1996 yılında yapılan yeni bir ekleme ile birlikte sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına piyasa riski de dahil edilmiştir. Basel II de Piyasa Riski için herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Piyasa riski, döviz kurlarında ve faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme olasılığını içermektedir. Bankalar, hazine tarafından alım satım

⁸² http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1279MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf [12.01.2009]

işlemlerinden kaynaklanan ve bilançodaki aktif pasif vade uyumsuzluğu nedeniyle maruz kalınan faiz riskini piyasa riski kapsamında değerlendirmektedir.

Piyasa Risk Ölçüm Yöntemleri, Standart ve Riske Maruz Değer Yaklaşımından oluşmaktadır. Bu yaklaşımlar hakkında aşağıda bilgi verilecektir

4.1.3.1. Standart Yaklaşım

Standart Yaklaşımında faiz, hisse senedi, altın, kur ve opsiyonlardan kaynaklanan risk türleri için gerekli sermaye gereksinimi ayrı ayrı olarak hesaplanır ve daha sonra bu tutarlar toplanarak toplam sermaye gereksinimine ulaşılmaktadır. Piyasa riskinde faiz oranı hesaplanırken, ticaret defterinde faiz oranına duyarlı tüm kalemler dikkate alınmaktadır. Her bir kaleme ilişkin kısa ve uzun pozisyonlardan kaynaklanabilecek spesifik risk ile portföyün bir bütün olarak değerlendirilmesi ile hesaplanan genel piyasa riski dikkate alınarak asgari sermaye gerekliliği hesaplanmaktadır. Genel piyasa riski, piyasadaki faiz oranlarında meydana gelebilecek değişiklikler nedeniyle karşılaşılabilecek kayıpları ifade etmektedir. Bankanın elinde tuttuğu tahvilleri ihraç eden kuruluşlarla ilgili olarak yaşanabilecek olumsuz gelişmeler sebebiyle bankanın karşılaşıacağı risk ise spesifik risk tarafından ölçülmektedir. Spesifik risk ve genel piyasa riski için geçerli sermaye oranı %8'dir.

4.1.3.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı

“Riske Maruz Değer, elde tutulan bir portföy ya da varlık değerinin, faiz oranlarında, döviz kurlarında ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda maruz kalabileceği en yüksek zararı, belli bir zaman diliminde ve belirli bir olasılık seviyesinde ifade eden ve muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değeri,⁸³ olarak ifade edilmektedir. Denetim otoritelerinden gerekli izin alındıktan sonra bankalar, piyasa risk ölçümü için geliştirilen modelleri ya da kendi geliştirdikleri risk ölçüm yöntemlerini kullanabilmektedirler. Bankaların uluslararası alanda ticari faaliyetleri var ise bu durumda da her iki ülkenin denetim otoritelerinin izinlerini almaları gerekmektedir. Bankanın kullanıldığı risk ölçüm modelinin, denetim otoritesi tarafından piyasa riskinin doğru bir şekilde ölçüldüğüne ilişkin genel bir kanısının bulunması ve kullanılan modelin güvenilir olduğuna dair bir kanısının bulunması gerekmektedir.

⁸³http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_iliskin_duzenlemeler/1659risk_olcum_modelleri_deg_tebliğler_03112006.pdf [14.01.2009]

Bankalar kullandıkları modele göre gerekli alt yapıyı oluşturmuş, gerekli kişileri istihdam etmiş ve yapılması gereken testleri yapmış olması gerekmektedir.

4.2. İkinci Yapısal Blok (Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi)

Basel II' nin ikinci dayanağını Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi oluşturmaktadır. Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi, bankaların denetim otoriteleri tarafından denetlenme sürecini kapsamaktadır. Denetimsel gözden geçirme ile birlikte bankaların risk ölçümleri yapılmakta ve daha iyi risk ölçüm yöntemleri geliştirmelerini ve kullanmalarını kapsamaktadır. Risk ölçümleri sonucunda da yeterli miktarda sermaye karşılığı ayrılmasına ilişkin kuralları ortaya koymaktadır. Basel II ile birlikte denetimsel inceleme sürecinde bankalarda asgari sermaye yükümlülüğünün ötesinde, risklerini desteklemek amacıyla sermaye değerlendirme sürecinin geliştirilmesi ve risk profilinin banka yönetimince desteklenmesini kapsamaktadır.

Denetim otoriteleri, bankalardan riskleriyle orantılı olarak sermaye ihtiyaçlarını ne kadar iyi belirleyebildiklerini ve gerektiği takdirde de müdahale bulunmalarını beklemektedir. Denetim otoriteleri ve bankalar arasındaki etkileşim sonucunda da risklerin minimum olması ve sermayenin yeterli seviyeye gelmesi amaçlanmaktadır. Sermayenin yeterli düzeyde tutulmasını ise riskin azaltılmasında tek başına yeterli olmadığı da unutulmamalıdır. Risk yönetiminin güçlendirilmesi, iç kontrollerin yapılması, karşılıkların ve yedeklerin güçlendirilmesi gibi önlemlerinde alınması gerekmektedir.

Asgari sermaye gereksinimi olan birinci yapısal blokta değinilen kredi ve operasyonel risk ölçüm yöntemlerinde olan içsel derecelendirme yaklaşımı ve gelişmiş ölçüm yaklaşımının asgari standartlarının ve kamuya açıklama yükümlülüklerine uyumunun değerlendirilmesi denetim otoritesinin gözden geçirilmesi olan ikinci blokta da değinilen bir konu olmaktadır. Ayrıca kredi, faiz riski gibi konular bu blokta da ele alınmaktadır.

“Basel Komitesi Denetim Otoritesinin incelenmesine ilişkin olarak dört temel prensip belirlemiştir. Bu prensipler şunlardır”⁸⁴:

⁸⁴ http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1245Pillar2-Turkce-son_000.pdf [15.01.2009]

Prensip 1:Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünleşik bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmaktadır.

Prensip 2:Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici bir sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.

Prensip 3:Denetim otoriteleri, bankaların asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır.

Prensip 4:Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını izlemelidir.

Basel Komitesi tarafından belirlenen denetim otoritesine ilişkin prensipler yardımıyla da bankaların risk profillerini geliştirmelerine yönelik faaliyetlerde bulunmaları gerektiğini açıkça görmekteyiz. Bankalar piyasa koşullarında meydana gelebilecek değişimleri de göz önünde bulundurarak, maruz kalabilecekleri riskler için yeterli miktarda sermaye bulundurmaları gerekmektedir. Bunu yapabilmek içinde içsel sermaye değerlendirme sürecinin özelliklerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu özellikler ise üst düzey yönetimin gözetimi ve denetimi, sağlam ve güvenilir sermaye değerlendirmesi, risklerin değerlendirilmesi, izleme, raporlama ve iç kontrol sisteminin gözden geçirilmesi ile olmaktadır. Bankalar düzenli aralıklarla risklilik durumlarına göre yeterli sermaye seviyelerini kontrol etmeleri gerekmektedir. Etkin bir risk yönetimi için bankalar, sermaye seviyelerini asgari şartlara göre düzenlemeleri gerekmektedir. Denetim otoriteleri tarafından bankaların asgari sermaye düzeyinin üstünde sermaye bulundurmaları için gerekli özendirme teşvik etmeleri gerekmektedir. Denetim otoritesi sermayenin korunamadığı durumlarda, bankanın içinde bulunduğu koşullara uygun araçları kullanma yetkisine sahip olması gerekmektedir.

Denetim otoritesinin etkinliğinin artması ile birlikte bankacılık faaliyetlerinde de iç denetim mekanizmasına gereken önem verilmeye başlayacaktır. Bu sayede de

ister işletme olsun ister banka olsun mali tablolarını da etkin risk yönetimi ve sermaye yeterliliği için kalite, şeffaf, doğru olarak düzenlemek için gerekli çabayı gösterecektir. Basel II kapsamında değerlendirdiğimiz ikinci yapısal blok olan denetim otoritesince yapılacak inceleme ile dünyada genel kabul görmüş olan UFSR de daha fazla uygulama alanı bulmuş olacaktır.

4.3. Üçüncü Yapısal Blok (Piyasa Disiplini)

Basel II' nin son bloğu Piyasa Disiplinidir. Piyasa Disiplini ile sağlanmak istene amaç, asgari sermaye gereksinimi ile denetim otoritesinin gözden geçirilmesi olan diğer iki bloğu tamamlamaktır. Piyasa Disiplini ile birlikte bankalar sahip oldukları sermaye yeterlilikleri ile risk değerlendirme süreçleri ile ilgili olarak önem arz eden konularda kamuya açıklama yapabilme gerekliliğini ortaya koyan bu disiplin ile birlikte şeffaflık sağlanması amaçlanmaktadır.

Piyasa Disiplini ile birlikte bankalar tarafından kamuya ve yatırımcılara yapılacak olan açıklamaların zamanında ve doğru bir şekilde açıklanması gerekmektedir. Bankalar tarafından yapılacak olan bu açıklama ise 6 aylık periyotlar halinde olması gerekmektedir. Bu sayede de kamu otoritelerinin de denetimde etkinliği artmakta ve bankalar risk yönetimi konusunda piyasaya detaylı bilgiler sunmaktadır.

“Piyasa Disiplini bankalar arasında bilgilerin karşılaştırılabilirliğini daha olanaklı kılan tutarlı ve anlaşılabilir bir bilgilendirme çerçevesinde tutmaktadır. Bunun sağlanması ile piyasa tarafından bankanın riskleri değerlendirilmektedir”⁸⁵. Bu sayede de uzun vadede sektör açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Piyasa Disiplininde, “ Bir banka hangi bilgilerin açıklanmasının uygun olduğuna önemlilik kavramını temel alarak karar vermelidir. Unutulması veya yanlış biçimde ifade edilmesi durumunda ekonomik kararlarını oluşturmak için bu bilgiye güvenen bir kullanıcının değerlendirmelerini veya kararlarını değiştirecek veya önemli ölçüde etkileyecek olan bir bilgi önemli olarak kabul edilecektir. Bu tanım, Uluslararası Muhasebe Standartları(UMS) ve pek çok ulusal muhasebe çerçevesiyle uyumludur. Komite, finansal bilgiyi kullanacak kişi tarafından, belirli koşullar altında bu bilginin önemli olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda

⁸⁵ http://www.musiad.org.tr/img/yayinlarRaporlar/cep_kitaplari_23.pdf?yayinRapor=52&k=6
[15.01.2009]

bankanın vereceği kararın nitel bir yargıya dayanacağına bilincindedir(kullanıcı testi)”⁸⁶. Komite, yeterli düzeyde bilginin açıklanması için kullanıcı testinin yararlı olduğu inancı içerisinde bulunmaktadır.

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde gerekli alt yapı sağlandığı takdirde piyasa disiplini sağlanırken, ortaya çıkabilecek olumsuz kanılarda önüne geçilebilecektir. Ortaya çıkabilecek olumsuzluklarda genel kanı oluşması engellenebilecek ve tüm bankacılık sektörüne mal edilmeyecektir.

Piyasa disiplinin amacı olan şeffaflık ile birlikte UFRS’ ye uygun mali ve konsolide tablolar hazırlanarak küreselleşen dünyada ülkemizdeki yatırımcıların rekabet gücü artacaktır.

Basel II ve UFRS’ ye uyum konusunda ülkemizdeki yetkili otoriteler tarafından yapılan çalışmalar neticesinde de ülkemiz avantajlı bir ülke pozisyonunda olacaktır. Şirketlerimize ve bankalarımıza olan güven artacak ve bu sayede de kredi almak ve kredi vermek daha kolay bir hale gelebilecektir. Denetimin artan önemi sayesinde de işletmeler kurumsallaşarak daha etkin bir iç denetim mekanizması oluşturabilecektir.

5. BASEL II STANDARTLARI ve İŞLETMELER ÜZERİNE ETKİLERİ

Basel II standartlarının uygulanması ile birlikte bankacılık sektöründeki gibi doğrudan bir etkilenme olmasa da büyük ölçüde etkileyeceği alanlardan biri de *reel sektör* yani *işletmelerdir*. Basel II ile birlikte risk yönetimi daha etkin bir hale gelecek olan bankalarda sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyecek ve yeni risk yönetim anlayışı ile de işletmeleri yani kredi müşterilerini büyük ölçüde etkileyecektir.

Ülkemizde reel sektör denilince ilk akla gelen KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) akla gelmektedir. Basel II standartlarının ülkemizde işletmelerin %99,5’ ini oluşturan KOBİ’ leri etkileyeceğini söylemek daha doğru olacaktır. Ülkemizde farklı KOBİ tanımları mevcut olmakla birlikte konumuzdaki önemi nedeniyle Basel II çerçevesinde KOBİ tanımı yapılacaktır. Basel II standartlarına göre KOBİ tanımı işletmelerin yıllık satış cirolarına göre yapılmaktadır. Basel standartlarında da KOBİ’ ler kendi içerisinde

⁸⁶ <http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1244Pillar3-TR.pdf> [15.01.2009]

sınıflandırılmaktadır. KOBİ' ler kullandıkları kredi miktarına göre sınıflara ayrılmaktadır.

Tablo 6 Basel II' ye Göre KOBİ Kredileri Sınıflandırılması

Kredi türü	Kredi tutarı	Yıllık satış tutarı	Risk ağırlığı
Kurumsal KOBİ kredisi	> 1 milyon euro	> 50 milyon euro	Derecelendirme notuna göre
Perakende KOBİ kredisi	<1 milyon euro	< 50 milyon euro	Standart (% 75)

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1240basel_uygulama.pdf [06.03.2009]

Tablo 6 da kredi tutarı 1 milyon euro' nun üstünde olan krediler Kurumsal KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Kredi tutarı 1 milyon euro' nun altında olan krediler ise Perakende KOBİ olarak tanımlanmaktadır. KOBİ'leri perakende ve kurumsal olarak ikiye ayırdıktan sonra da Basel Standartlarında, risk ağırlıkları da farklılık göstermektedir. Kurumsal KOBİ kredisi için risk ağırlığının derecelendirme notuna göre, Perakende KOBİ kredisi içinde standart yaklaşımda % 75 risk ağırlığı verildiğini Tablo-6' da görmekteyiz.

5.1. KOBİ Derecelendirme Notları, Kredi Risk Grupları Teminatlar ve Ölçüm Kriterleri

Basel Standartlarına göre KOBİ'leri kurumsal ve perakende olarak sınıflandırılmaktadır. Kurumsal KOBİ de risk ağırlığı belirlenirken derecelendirme notuna göre belirlenmektedir. Basel II düzenlemesi ile birlikte derecelendirmeye tabi tutulacak işletmeler için derecelendirme notu belirlenmiştir. Derecelendirme kavramı ile anlatılmak istenen ise işletmelerin yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığı anlatılmaya çalışılmaktadır. İşletmeler geçmişteki performanslarından mali verilerinden, yönetsel niteliklerinden, gelecekteki planlarına kadar bir dizi faktörün katılımıyla derecelendirme notu almaktadırlar. Aldıkları derecelendirme notlarına görede risk seviyeleri belirlenmektedir. Alınan derecelendirme notu sayesinde de risk kavramı herkes için aynı şeyi ifade edebilen bir anlama sahip olmaktadır.

Derecelendireme tek seferlik olmayıp belirli bir süreden sonra tekrar güncellenen bir not olmalıdır. Bu sayede de işletmeler daha rahat borç temininde bulunabileceklerdir. Tablo 7 de derecelendirme notları ve anlamları görülebilmektedir.

Tablo 7 Derecelendirme Notları ve Anlamları

AAA	Azami kredibilitede, en yüksek finansal yükümlülüğü karşılama yeteneği
AA+AAAA-	Yüksek kredibilite, yüksek finansal yükümlülük karşılama yeteneği, iktisadi ve mali şartların riski çok az artırma ihtimali var
BB+BBBB	Kısa vadede riskli değil ancak iktisadi ve mali koşulların kötüleşmesi ve değişmesi durumunda asgari spekülatif durum
B+BB-	Hâlihazırda finansal yükümlülükleri yerine getirme yeteneği ancak iktisadi ve mali şartlardaki değişmeye çok duyarlı bir yapı
CCC	Tehlikeli, yatırım yapılabilme kriterlerinin altında, finansal yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için iktisadi mali şartların olumlu biçimde gelişmesi gerekli
CC	Yüksek mali yükümlülükleri yerine getirememe tehlikesi
C	Risk son derece yüksek ve spekülatif. Yükümlülükler hâlihazırda karşılanabiliyor
D	Mali yükümlülükler yerine getirilemiyor
Olumlu görünüm	Kredi derecelendirme notunun gelecekte artırılabilirliğini gösterir.
Olumsuz görünüm	Kredi derecelendirme notunun gelecekte düşürülebileceğini gösterir
Durağan görünüm	Kredi derecelendirme notunda gelecekte değişim beklenmediğini gösterir
İzleme durumu	Kredi derecelendirme notunun yakın gelecekte değiştirilebileceği ihtimalini ve görünüm durumunun belirlenebileceğini gösterir

Güvel, E. Alper. ve Mızrak, Zekeriya. **Küreselleşme Sürecinde Finansal Piyasalar**, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008). s. 72.

İşletmelerin bilanço ve gelir tablosu gibi finansal tabloları, pazar payları, yöneticilerinin geçmişleri, iç kontrol yapıları gibi faktörlerin değerlendirilmesi sonucu alınan derecelendirme notu bankaya, işletmelerin taşıyacağı riski gösterir ve banka tutması gereken sermaye miktarının belirlenmesinde girdi olarak kullanılmaktadır. Eğer kredi verilen işletmenin derecelendirme notu düşük ise banka daha çok risk alacağı daha çok sermaye tutmak zorunda kalacaktır. İşletme açısından baktığımızda ise daha zor kredi bulabilecek ve maliyeti artacaktır.

Tablo 8 Standart Yaklaşım Dayalı Risk Derecelendirmesi

Derecelendirme notu	% Risk ağırlığı	
	Perakende	Diğer
Derecelendirme notu olmayan	75	100
BB-‘den düşük		150
BBB+ ile BB- arası		100
A+ ile A- arası		50
AAA ile AA-arası		20

Aksoy, T. **Basel II ve İç Kontrol**, (Ankara: Ankara SMMMO Yayını, 2007), s. 101.

Tablo 8 de işletmelerin almış oldukları derecelendirme notları ile risk ağırlıkları arasındaki bağlantı görülebilmektedir. Eğer işletmenin derecelendirme notu düşük ise bankadan alacakları kredilere uygulanan risk ağırlığı da artmaktadır. Tablo-8 den de anlaşılacağı üzere derecelendirme notu olmayan firmalar direk % 100 risk ağırlığı içerisinde değerlendirilmektedir. Bankalar, Basel II’deki Standart Yaklaşım’a göre KOBİ’lere verilen krediyi aldıkları derecelendirme notuna göre değerlendirecektir. KOBİ’lerin derecelendirme notu almaları ile de işletmeye ek bir kredi maliyeti getirecektir. İçsel Derecelendirme Yaklaşımında kredinin süresi uzadıkça ayrılacak sermaye tutarı artacak ve bu da işletmeye ek maliyet getirecektir. Basel II ülkemizde de Standart Yaklaşım çerçevesinde uygulamaya girmiş olup, ileri yöntemlere içerisinde olduğumuz 2009 yılında geçilmesi beklenmektedir.

$$\text{KOBİ'lerde Standart Yöntem} = (\text{Kredi Tutarı} - \text{Teminat}) \times \text{Risk Ağırlığı}$$

Standart Yöntem ile banka ve kredi kuruluşlarının kredi verirken işletmeye yansıtacak kredi maliyetinin hesaplanmasında kullanılmaktadır.

Tablo 9 KOBİ'ler Açısından Basel II' de Teminatlar

- Nakit, mevduat ve mevduat sertifikası
- Yatırım fonları
- Ana menkul kıymet borsasındaki hisse senetleri
- Borçlanma senetleri
- Altın
- Ana menkul kıymet borsasındaki organize olmuş piyasalarda işlem gören senetler ve fonlar
- Mesken ve / veya ticari amaçlı gayrimenkul ipoteği

Aksoy,T. **Basel II ve İç Kontrol**, (Ankara: Ankara SMMMO Yayını, 2007), s. 103.

Firmalarca verilecek olan bu teminatlar ile risk bazlı derecelendirme ve fiyatlamayı etkileyen öğelerden birisi olmaktadır. Bu öğeler sayesinde çok riskli veya az riskli olarak kredi belirlenmekte ve buna göre fiyatlamaya gidilmektedir. Tablo 9 da teminatların listesini görebilmekteyiz. Ülkemizde genel kabul gören teminatlar, çek, senet, şirket kefaletleri, gayrimenkul ipoteği vb. gibiydi. Basel II ile birlikte bunlar kalkarak yerine Tablo 9'da verilen teminatlar gelmiştir. Basel II ile birlikte kullanıma geçen bu teminat türleri ile birlikte işletmeler özsermayelerini artırarak daha güçlü ve yeterli bir sermaye yapısına kavuşarak daha rahat kredi temin edebileceklerdir.

“Kredi kullanan firmanın kredi risk ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır. Bunlar ⁸⁷:

- Kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve
- Kredi işleminin risk seviyesi.

⁸⁷ Aksoy, **Ön. Ver.**, S. 101.

“Kredi kullanan riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.), finansal tablolara yönelik analiz ve projeksiyonlar vb. niceliksel faktörleri ile niteliksel faktörlerinin (şirketin yönetici ve ortaklarının geçmişi, yönetim, organizasyon ve iç kontrol yapısı, faaliyet alanları ve etkinliği, ürün/hizmet gelişimi, ithalat/ihracat, iş ilişkileri, rekabet durumu, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen firma derecelendirme notu ile ifade edilmektedir”⁸⁸. Kredi risk ölçünümü Basel II ile birlikte derecelendirmeye bağlı olarak sağlanacaktır. Bankalar derecelendirmeyi ya kendileri yaparak ya da dış derecelendirme firmaları ile yaparak sağlayacaktır. Bankanın perakende portföyünde yer alan krediler bankalar tarafından değerlendirilirken, kurumsal portföyünde yer alanlar ise dış derecelendirme firmaları tarafından değerlendirilecektir ve kredi notları buna göre verilecektir. Basel II de UFRS ile uyumlu finansal raporlama, güvenilir, doğru, şeffaf, güçlü finansal yapı, kurumsallaşma, etkin bir bağımsız denetim, iç kontrol ve risk yönetimi ile klasik ipoteklerin yerini kurumsal yönetim alacaktır.

5.2. Basel II Standartları Çerçevesinde İşletmeleri Bekleyen Zorluklar

Basel Standartları ile birlikte etkin risk yönetimi kültürü artmaktadır. Standart Yaklaşım ve ilerleyen yıllarda da ileri ölçüm yöntemleri risk ölçüm yöntemlerinde kullanımı yaygınlık kazanacaktır. Risk hassasiyeti artığı içinde bankalar kredi verilirken daha hassas davranacaklardır. Bankalardan fon temin eden işletmelerde bu süreçte sıkıntı yaşayabileceklerdir. Ülkemizdeki işletmelerin tamamına yakını oluşturan KOBİ’lerinde gereken önlemleri bir an önce almaları gerekmektedir.

“Basel II uygulamasında KOBİ’leri etkileyecek şu ana noktalar ön plana çıkmaktadır”⁸⁹:

- Öncelikle KOBİ tanımı değişmiştir.
- Kredi fiyatlaması temelde riske göre yapılacaktır.
- Kredi riskinin temini için derece almak gerekecektir.
- Teminat gösterilebilecek varlıklar yeniden tanımlanmıştır.
- Kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması önemli hale gelmiştir.

⁸⁸ Aksoy, **Ön. Ver.**, s 101

⁸⁹ <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf> [21.10.2008]

- Mali bilgilerin raporlanması kayıt altına alınması ve şeffaflık çok daha önemli hale gelmiştir.

Basel II uygulaması ile birlikte alışık olduğumuz birçok şey yerine Basel' e uyum için yapılması gerekenleri yaparken zorluklar yaşanacaktır. Ancak bu süreçte geçildikten sonra yaşanacak zorluklar avantaja dönüşebilecektir.

“Basel II’ ye geçiş sürecinde KOBİ’ lerin yaşayabileceği zorluklar şunlardır”⁹⁰:

- Finansman sorunları
- Şeffaflık sorunları
- Risk bazlı fiyatlama ve teminatlandırma

Finansman sorunu; KOBİ’ler özkaynak yapılarının zayıf olduğu durumlarda, aktif-pasif arasındaki uyumsuzlukta, kredi tahsisinde sorunlar yaşadıklarında dışarıda borçlanmaya yani bir bankadan borçlanma yolunu seçebilmektedirler ve bunun içinde ticari bankaları kullanmaktadırlar. KOBİ’ler Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları ve bankalar tarafından değerlendirildikten sonra derecelendirme notu alacaklardır. Bu değerlendirme yapılırken de işletmelerin sermaye yapılarına bakılacaktır. Güçlü sermaye yapısına sahip olan işletmelerin kredi maliyetleri de güçsüz sermaye yapısına sahip işletmelere göre daha düşük olacaktır. Basel II ile birlikte teminat türleri de değiştiği için işletmelerimiz bu sorunu aşabilmek için Basel de öngörülen teminat türlerini bankalara sunarak kredi temin edebileceklerdir. İşletmelerin bilançolarında yer alan aktif-pasif kalemleri arasındaki vade, parite, döviz kuru ve faiz oranı arasında oluşabilecek uyumsuzluğun finans kuruluşları tarafından daha detaylı incelenmesi sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuzların önüne geçilebilmesi için, işletmelerin finansman sorununu çözmeleri gerekmektedir.

Şeffaflık sorunları; Basel II uygulamaları ile birlikte işletmelerin mali durumlarını gösteren finansal tabloların gerçeğe uygun olarak hazırlanması gerekmektedir ve bu sayede de kayıt dışı işlemler kayıt içine alınacaktır. Bankalar tarafından işletmelerden daha fazla bilgi ve belge talep edilecektir. Firmalar, finansal tablolarını gerçek kapasitelerini gösterecek şekilde hazırlamaları gerekecektir. Bunlar

⁹⁰ http://www.alomaliye.com/basel_ii_kobi.htm [17.01.2009]

gerçekleştiği takdirde şeffaflık artacak ve kredi temininde kolaylık sağlayacaktır. Şeffaflık sorununu çözen işletmeler bir adım önde olabilecektir. Şeffaflık konusu UFRS'nin de en önemli özelliklerinden birisidir. Uluslararası alanda kabul görmüş ve birçok ülkede de uygulanmaya başlayan UFRS ile birlikte şeffaflık artmaktadır. Bu sayede kamuya sunulan bilgiler daha gerçekçi olmaktadır.

Risk bazlı fiyatlama ve teminatlandırma; Basel II uygulamasında risk hassasiyeti arttığı için ve kredi derecelendirme notuna göre faiz, teminat verme zorunluluğundan dolayı işletmeler bu sorunu çözebilmek için teminat türlerini değiştirmeleri gerekmektedir. Geleneksel teminat türlerinden olan çek ve senetler yerine, nakit, banka teminat mektupları, gayrimenkul ipoteği gibi teminatların bankalar tarafından istenmesi ile karşı karşıya kalacaklardır. Sosyo-ekonomik gelişmeler, uluslararası piyasalardaki gelişmeler, operasyonel, bölgesel ve siyasi risklerin işletmelere getireceği olumsuzluklar değerlendirme kapsamına alınacaktır.

5.3. Basel II Standartlarına Geçiş Sürecinde İşletmelere Öneriler

İşletmelerimiz aşağıda maddeler halinde verilen önerileri yerine getirdikleri takdirde Basel II' ye geçişi daha az sıkıntılarla atlabilecektir.

“Basel II uygulamalarına geçiş ile birlikte işletmelerimizi yani ülkemizde büyük bir kısmını oluşturan KOBİ'lerimize yönelik öneriler şunlardır”⁹¹:

- Firmaların ana faaliyet konularında çalışmaları
- Kayıt dışı işlemlerin kayıt içine alınması
- Basel II' nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlamaları
- Sermayelerin güçlendirilmesi
- Uluslararası kabul görmüş standartlarda, güvenilir mali tabloları üretilmesi
- Raporlama ve veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımların tamamlanması
- Kurumsal yönetim kültürünün yerleştirilmesi

⁹¹ www.tmud.org.tr/download/BaselIIIKriterleri.ppt [17.01.2009]

- Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere özellikle muhasebe ve finansman konusunda nitelikli insan kaynağına yatırım yapmaları

Ülkemizde KOBİ'lerin reel sektörün büyük bir kısmını oluşturmaktadır ve özsermaye yapılarını güçlendirdikleri takdirde dışsal şoklara ve risklere karşıda korumuş olacaktır. Kurumsal yönetim kültürünü oluşturabilmek için iyi bir organizasyon yapısı oluşturarak, değişen çevre koşullarına adapte olmada zorluk çekmeden işletme faaliyetlerinin devamlılığını sağlayabilecektir. Küreselleşen dünyamızda işletme faaliyetleri giderek artmakta ve karşılaşılabilecek olan risklerde artmaktadır. Gelişen teknolojiler sayesinde de risk hesaplamalarında istatistiksel teknikler artmakta ve işletmeler derecelendirme yoluyla kredi temin edebilmektedir. Ülkemizde faaliyet gösteren işletmeler de derecelendirme notu alarak kredi temininde zorluk yaşamamak için gerekli olan notu almaları gerekmektedir. Bunu için gerekli olanda finansal tablolarını dünyada geniş çapta kabul gören UFRS'ye uyumlu hale getirerek, Basel Standartlarının da vazgeçilmez unsuru olan ve UFRS de kabul gören şeffaflık anlayışı içerisinde hareket ettikleri takdirde kredi temini kolaylaşacaktır. KOBİ'lerde şeffaflık sağlandığı takdirde de kayıt dışılık azalacak ve ülke ekonomisine katkıları artacaktır. Adil rekabet edebilme şansını yakalayacak olan işletmeler başarılı oldukları konularda faaliyet gösterdikleri takdirde de gelecekleri açısından daimiliklerini sürdürebileceklerdir.

6. BASEL II STANDARTLARI'NIN BANKACILIK SEKTÖRÜNE ve BDDK ÜZERİNE ETKİLERİ

Küreselleşme ile birlikte uluslararası rekabette giderek artmaktadır. Bankacılık sektörü de küreselleşme ve teknolojiye gelişmelerde giderek gelişen ve büyüyen bir sektör olmaktadır. Sektörler geliştikçe ve büyüdükçe de aldıkları risk seviyesi de bu doğrultuda artmaktadır. Uluslararası ticaretin artmasıyla ve işbirliklerinin oluşması sonucunda da dünyada genel kabul görmesi beklenen standartlar oluşmuştur ve oluşmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Basel II Standartlarıdır. “ Basel II düzenlemesinin bankalar üzerindeki temel etkilerine bakıldığında; düzenleme, borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artmasına paralel olarak zaman içinde kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini desteklemektedir. Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artması, daha etkin hale

gelmesi beklenmektedir. Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişiklikler olması muhtemeldir. Ancak, düzenleme uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de farklı olacaktır. Bu konuda en çarpıcı örnek ülkemiz ile ilgilidir. Türkiye gibi OECD üyesi olma avantajını kaybedecek olan ülkelerde bankacılık sektöründe sermaye gereklerini artıracaktır⁹². OECD ülkesi olmamızdan kaynaklanan Klüp Kuralı Basel II ile birlikte ortadan kalkmakta ve örneğin hazine tahvillerinin risk ağırlığı % 0 olmaktan çıkmaktadır. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin riskliliği yüksek olduğu içinde klüp kuralının ortadan kalmasının olumsuzluklarını ortadan kaldırabilmek için bankalarımız gerekli çalışmaları yapmaktadır ve iç ve dış derecelendirme olmak üzere Basel II uyum için çalışmalarını sürdürmekte ve uygulamaktadır. Bankalar Basel II' nin öngördüğü gelişmiş yaklaşımları uygulayarak, kredi ve faaliyet risklerini düzenleyebilecekler ve bu sayede de asgari sermaye ihtiyaçları artmayacaktır.

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere nazaran gecikmeyle uygulanmaya başlayan Basel Standartları ile ilgili olarak bankacılık kanununda da düzenlemelere gidilmiştir. Bu sayede Basel Standartlarının daha kolay uygulama alanı bulmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Basel II ile birlikte kullanılacak olan yaklaşımlar ile birlikte bankalar daha hassas risk ölçümü yapacaklar ve kredi temin etmek isteyen işletmelerde Basel Standartlarının gereklerini yerine getirmek durumundadırlar. Bankalar için kredi verirken artık işletmelerin az ya da çok riskli olması önem taşımaktadır ve alacakları kredinin maliyeti de buna göre artacak ya da azalacaktır.

Basel II ile birlikte kredi veren veya alan taraf için birçok şartı yerine getirmesi gerekmele birlikte uzun vadede düşünüldüğü taktirde rekabet avantajı artacak ve uluslararası alanda faaliyetlerinde zorluk yaşamayacaklardır. Basel ile birlikte ülkemiz bankacılık sektörü daha etkin ve sağlam bir yapıya kavuşmaktadır. "Basel II' nin bankacılık sektörü için beklenen faydaları şunlardır"⁹³:

- Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması,

⁹² <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi53/Finansalistikrar.pdf> [18.01.2009]

⁹³ http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3715 [18.01.2009]

- Bankaların aracılık fonksiyonlarının daha etkin biçimde yerine getirmesi,
- Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması
- Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması,
- Bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme

Basel II' nin bankacılık sektörüne yönelik faydalarını yukarıda maddeler halinde sıralanmıştır. Sektörün gelişimi için de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) bünyesinde Basel II' ye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

“Basel II' nin uygulanmasına ilişkin olarak BDDK sorumluklarını, mevzuat çalışmalarının yapılması, müşterek çalışmaların yapılması için gerekli komitelerin tesisi, bunların işlerliğinin sağlanması, banka faaliyetlerinin izlenmesi ve yönlendirilmesi, sayısal etki çalışmaları, risk odaklı denetim çalışmaları, araştırma çalışmaları, ulusal ve uluslararası uygulamaların izlenmesine iştirak edilmesi, eğitim, yayın ve diğer bilgilendirme faaliyetleri yoluyla yerine getirme çabası içerisinde”⁹⁴. Bu amaçla da 30 Mayıs 2005 tarihinde Basel II' ye Geçişe İlişkin Yol Haritası yayınlanmıştır. Ayrıca Basel II' ye geçiş sürecinde ilgili taraflarla koordinasyonu sağlamak ve ilgili çalışmaları yapmak amacıyla *Basel II Yönlendirme Komitesi ve Koordinasyon Komitesini* kurmuştur.

“Basel II' ye geçişe ilişkin yol haritasına ilişkin genel hükümlerden bazıları aşağıda verilmektedir”⁹⁵:

- Yol haritası, dinamik değerlendirme sürecine tabi olup ileride ortaya çıkabilecek gelişmeler ışığında güncellenebilecektir.
- Yol haritasında yer alan hususlarda Basel II hükümleri ile birlikte AB direktifleri de dikkate alınacaktır. AB direktiflerinin Basel II

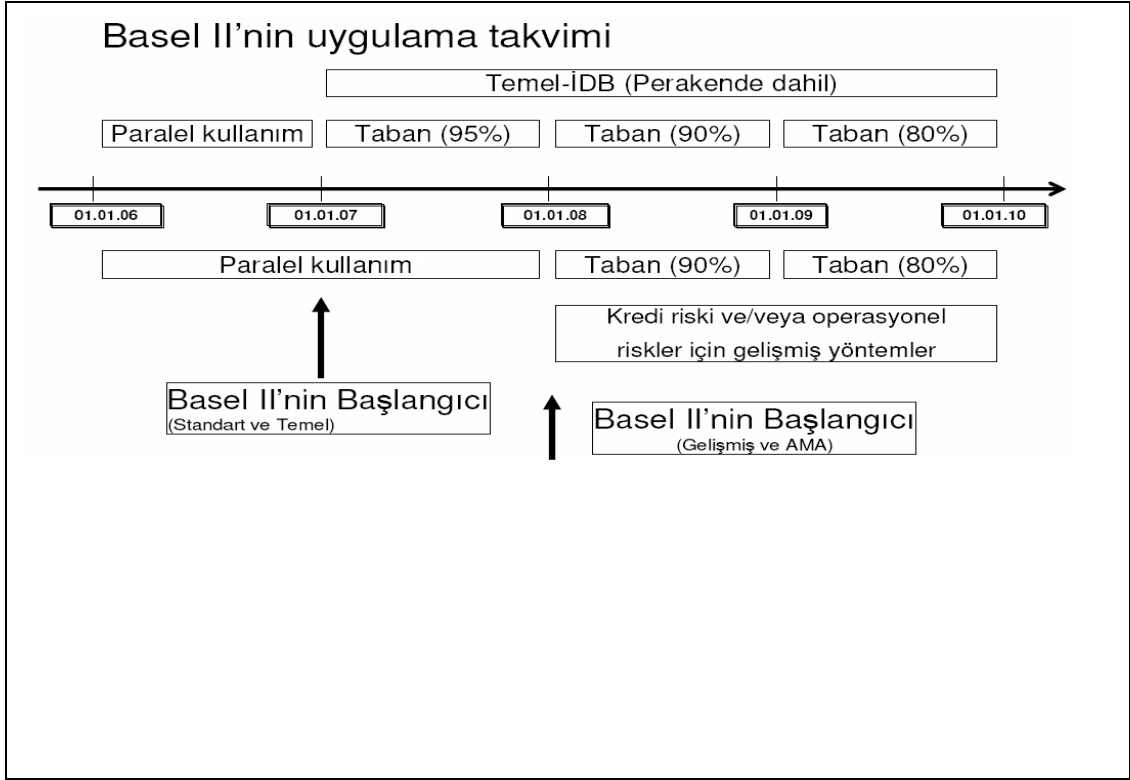
⁹⁴http://www.bddk.org.tr/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/2700Basel-II_Haz%C4%B1r%C4%B1klar_9.Mart.2007.pdf [18.01.2009]

⁹⁵http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1323baskan_sunum.pdf [18.01.2009]

hükümlerinden farklılaştığı bir durumda AB direktifleri esas olacaktır.

- Bankacılık Kanunu Tasarısı'nın yasalaşmasını takiben BDDK'nın denetim alanına girecek diğer finansal kuruluşlara (faktoring, leasing gibi) ilişkin hususlar daha sonra kamuoyuna açıklanacaktır.
- Basel II'ye ilişkin bir politika metni açıklanacaktır.
- BDDK'nın yol haritasına ilave olarak, BDDK'nın ilgili dairelerinin, bankaların ve yapacağı faaliyetlerle ilgili TBB'nin de kendilerine ait yol haritaları olacaktır.
- BDDK, Basel II'ye geçiş sürecindeki gelişmelere ilişkin olarak yılda en az bir defa ilerleme raporu yayımlayacaktır.
- Yol haritasında yer alan hususların bankalara prensip olarak konsolide bazda uygulanması öngörülmektedir.
- İleride gelişmiş yöntemleri kullanmayı planlayan bankaların şimdiden veri toplamaya, sistem ve alt yapılarını hazırlamaya başlamaları uygun olacaktır.
- Hangi risk için hangi modelin kullanılacağına bankaların yönetim kurulları karar verecektir.
- Basel II Yönlendirme Komitesi her ay toplanacaktır.

Yukarıda Basel II'ye geçişe ilişkin yol haritasında verilen bazı hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlerden BDDK'nın Basel Hükümlerini uygulayabilmek için diğer kuruluşlarla iş birliği içerisinde olduğunu ve konunun öneminin anlaşılması için gerekli çalışmaları yaptığını anlamaktayız.

Şekil 2 Basel II' ye Geçişe İlişkin Yol Haritası (Taslak)

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1323baskan_sunum.pdf [18.01.2009]

Şekil 2'de görüldüğü gibi, Basel II hükümlerinin Standart Yöntemler için 2007 yılında yürürlüğe girdiğini görmekteyiz. İleri yöntemlerin ise bu ve bundan sonraki yıllarda uygulamaya geçilmesi beklenmektedir. Şekil 2, 2005 yılında hazırlanmış bir haritadır. Taslak Yol Haritası BDDK içerisinde ve sektörlerin de görüşlerine açılarak hazırlanmıştır. Basel II' ye Geçiş Yol Haritası, Basel II' yi uygulayacak diğer ülkelerinde plan ve programlarından yararlanılarak, yeni düzenlemeyi ele alış biçimlerinde faydalanılmıştır. BDDK bünyesinde yapılan anket ve sayısal etki çalışmaları sonucunda da gelişmiş standartların uygulamaya geçirilmesi için uygun olabilecek zaman aralıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Yol haritası hazırlanırken yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bankalarında yol haritalarından yararlanılmıştır. Bu yol haritası ile amaçlanan ise bankaların önlerini görerek, gerekli tedbirleri zamanında almalarını sağlamaktır. Ülkemizde faaliyet gösteren bir çok banka Basel II' ye uyum sürecinde gerekli olan derecelendirmeyi de kendisi yapabilmek için gerekli alt yapı çalışmalarını sürdürmektedir. Finansal kesimde istikrarı sağlayabilmek için çağın gerektirdiği donanımların kullanılması

gerekmektedir. Bunlardan birisi olan Basel Standartları ile ilgili eksikliklerin ülkemizde faaliyet gösteren sektörler tarafından giderilmesi için kamu kurum ve kuruluşları yanında özel sektör kuruluşlarının da katkılarıyla gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

Basel II ile birlikte etkin bir bankacılık sistemi ve risk hassasiyetinin arttığı bir ortamda uluslararası alanda faaliyetlerimiz için büyük bir avantaj oluşturacaktır. AB'ne uyum içinde gerekli olan bu standartlarla daha etkin bir bankacılık sistemine kavuşmaktayız.

7. BASEL II STANDARTLARININ İÇ DENETİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Basel II' ye uyum sürecinde bankalarla birlikte kamu otoriteleri, reel sektörü ve finans sektörü de etkilenecektir. Basel II' ye uyumun sağlanabilmesi içinde risk odaklı denetim yaklaşımını benimsemeleri gerekmektedir ve bu sayede de risk yönetim kültürü yerleştirmeye çalışmaları gerekmektedir. Basel II düzenlemeleri, bankaların kendi risklerini değerlemesi ve işletmelerin kredibilitesi açısından iç denetim sistemi önemli hale gelmektedir. Risklerin tanımlanıp minimize edilebilmesi içinde iç denetim ve iç kontrol sistemlerinin olması gerekmektedir.

“Basel Bankacılık Gözetim Komitesi bankalarda etkin iç denetimin önemi konusundaki çalışmalarını üye ülkelerin bankacılık gözetim ve denetim otoriteleriyle birlikte yürütmektedir. Bankalarda iç denetim konusu, pek çok bankanın önemli miktarlardaki zararları neticesinde daha da önem kazanmıştır. Banka zararlarına yol açan problemleri analiz edildiğinde, etkin bir iç denetim sisteminin olmasıyla bu gibi zararların önlenebileceği sonucunu çıkartmıştır”⁹⁶. İç denetim sistemi sayesinde bankalarda oluşabilecek zararlar daha erken fark edilerek oluşabilecek zararların önüne geçilebilmektedir.

Basel II Standartları ile birlikte işletmeler derecelendirme şirketleri tarafından değerlendirilecektir. Bu değerlendirme yapılırken de işletmelerin finansal tablolarına, kurumsal yönetim yapılarına, muhasebe standartlarına, denetim ve iç kontrol sistemlerine bakılacaktır. Bu değerlendirmeler yapılırken de iç denetimlerinin yapıp yapılmadığı değerlendirme ölçüsü olarak kullanılacaktır. İşletmeler eğer uluslararası

⁹⁶ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc> [18.01.2009]

standartlarda iç kontrol sistemi kurmak istiyorlarsa da asgari 6-12 aylık bir süre de bu sistemi kurabilmektedirler.

Basel II standartları ile birlikte kredi riskinin tespitinde önemli hale gelen iç denetim sisteminin varlığı işletmelerin kredibilitesine doğrudan etki eden bir unsur olmaktadır. Basel II' nin birinci dayanağını oluşturan asgari sermaye gereksinimi oluşturan kredi, operasyonel ve piyasa riskinin en az seviyede tutulabilmesi için de iç denetim önemli hale gelmektedir. Örneğin, operasyonel faaliyetlerden oluşabilecek riskleri ve hataları kontrol edecek bağımsız mekanizmalar ve iç denetim sisteminden sorumlu birimler olduğunda bu hatalar asgari düzeyde tutulabilmektedir. Etkili bir risk yönetimi ve iç denetim sistemlerini kuran işletmeler kendi kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda risklere karşı hazırlıklı olup, riski daha iyi yönetebilmektedirler.

Bankalar da Basel II Standartlarına uyum çerçevesinde kredi verirken daha hassas ölçüm yapmaları gerekmektedir. Çünkü eğer bankadan kredi talebinde bulunan işletmenin risk seviyesi yüksek ise bu durum bankanın taşıdığı riski de yükselterek daha fazla sermaye bulundurmasına yol açacaktır. Bu durum iki taraf içinde maliyetleri artırıcı bir unsur olacaktır. Bu durumla karşı karşıya kalmak istemeyen bankalar yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi etkin bir iç denetim sistemi kurmaları gerekmektedir. Etkin iç denetim mekanizmasının eksiksiz işleyebilmesi içinde tüm personelin denetim işlevine katılması gerekmektedir.

“Bankalarda etkin bir iç denetim sisteminin işlevleri ise şöyle sıralanabilir;”⁹⁷

- Faaliyetlerin verimliliği ve etkinliği,
- Mali ve idari konulara ait bilginin güvenilirliği, bütünlüğü ve zamanlaması,
- Mevcut yasalara ve düzenlemelere uygunluk.

Bankalardaki ve işletmelerdeki iç denetim sistemi yansız ve her türlü çıkar çatışmasından uzak olduğu sürece etkin bir iç denetim birimi ile riskler önceden hesap edilerek işletmeler en az zarar ile faaliyetlerine devam edebilecektir.

⁹⁷ <http://www.turklider.org/TR/EditModule.aspx?tabid=1&mid=1935&ItemID=450&itemindex=0>
[18.01.2009]

8. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ BASEL II İLE ETKİLEŞİMİ

Küreselleşmeyle birlikte sınırlar ortadan kalkarak işletmelerin uluslararası alanda faaliyetleri artmaktadır. İşletmeler uluslararası alanda fon temini ve sermaye piyasalarına menkul kıymet ihraç etmeye başlamıştır. Bu dönem içerisinde de uluslararası düzenleyici kurumların önemi giderek artmaktadır. UFRS ve Basel II de bu gelişmeler neticesinde önemi giderek artan kuruluşlardandır.

UFRS dünya çapında bir kıyaslama ve değerlendirmeye olanak sağlayan kaliteli ve sağlıklı bilginin üretilmesi için son derece önemli ve titiz bir çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada yaşanan finansal krizler neticesinde de UFRS ve Basel II' nin tüm dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemi giderek artmaktadır. Finansal piyasalarda yaşanan krizler sonrasında ise yapılan çalışmalarda krizlerin risk yönetimindeki eksikliklerden kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar karşısında da uluslararası denetim ve gözetimin gözden geçirilmesine yönelik ilgi ve ihtiyaçlar artmıştır.

Basel II de bu ihtiyaçları gidermeye yönelik olarak devamlı kendini geliştiren ve çağın ihtiyaçlarına yönelik olarak uygulamaya yapmaya çalışan kuruluşlardan biridir. Basel Komitesi (Bank For International Settlement –BIS) 1974 yılında uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizleri takiben “Bankacılık Gözetim ve Denetim Uygulamaları Komitesi” adı altında kurulmuştur. Basel II hakkında bu bölümde UFRS olan etkileşimine değinilmektedir.

Bankacılık işlemlerini düzenleyici otoriteler tarafından oluşturulmuş olan Basel Komitesi (Basel Committee On Banking Supervision); UFRS üzerinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda, Nisan 2000’de UFRS’yi ve uluslararası muhasebe uygulamalarında yakınsama çabalarını desteklediğini açıklamıştır. Bankacılık sektöründe Basel II kuralları 2008 yılından itibaren uygulanmaya başlanacaktır. İşletmelerin bankalarla çalışabilmesi için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nı uygulamaları gerekmektedir.⁹⁸

Basel II uygulamaları ile birlikte kredi kullandırımında daha seçici davranacaklardır. Risk ratingi yüksek, mali raporlamaları şeffaf ve güvenilir olan

⁹⁸ Cemal İbiş ve Serdar Özkan, “Uluslararası Finansal Raporlama Standardı’ na (UFRS) Genel Bakış”, **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMMO Yayını, (2006), s 31.

firmalara kredi vermeyi tercih edeceklerdir. Basel II sürecinde kredi verirken ise derecelendirme notuna göre şirketleri, işletmeleri değerlendireceklerdir. Derecelendirme notu olarak daha kolay kredi temin etmek isteyen işletmeler ise derecelendirme notu alabilmek için gerekli şartları sağlamaya çalışacaklardır. Değerlendirme konuları ise finansal tablolar, şeffaflık, kurumsal yönetim, muhasebe standartları ve denetim sistemi olacaktır. Elde edilen sonuçlara göre de işletmeler derecelendirme notu alacaktır. Yüksek veya düşük olmasına göre de alacakları kredinin miktarı ve maliyeti değişecektir. Bu süreçte yetersiz öz sermaye yapısına sahip olan işletmeleri zor bir süreç beklemektedir. Kredi sürecinde firmaların finansal yapılarının güçlü olması gerekmektedir. Bunu yapabilmek için de mali tablolarında açıklanan bilgiler işletmenin gerçek durumunu yansıtmalıdır. Finansal tablolarını kamuoyuna güvenilir ve şeffaf bilgi sunmak amacıyla hazırlamalıdır. Güvenilir finansal tablolar hazırlayabilmek ve kaliteli bilgi sunabilmek içinde dünya çapında bir kıyaslama ve değerlendirmeye olanak tanıyan UFRS' ye uygun raporlama standartları kullanılmalıdır. Finansal tablolarının güvenilirliğini arttıran kredi alma sürecinde maliyetlerinin azalmasında artı bir unsur olarak karşımıza çıkan bir unsurda bağımsız denetimdir. Denetim mekanizmasını oluşturan işletmeler Basel II ve UFRS sürecinde fon temininde avantaj sağlayacaktır. İşletmelerde rekabet avantajı ve kurumsal yönetimin bir parçası olan iç denetim mekanizması ise üçüncü bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir. İşletmeler faaliyetlerindeki verimliliği artırmak ve varlıklarını koruyabilmek ve küreselleşen dünyada fark yaratabilmek için ve hata ve hileleri ortadan kaldırmak, Basel II sürecinde de değinilen ve günümüzde önemli bir konu haline gelen operasyonel riskten doğabilecek hataları en aza indirebilmek için iç denetim faaliyetlerine gereken önemi verecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞLETMELERDE İÇ DENETİM

1. DENETİM ve TÜRLERİ

Denetim faaliyetlerinin kökeni çok eski yıllara dayanmaktadır. Denetim, başkaları tarafından yapılan işlerin tekrar incelenmesi anlamına gelmektedir. Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir.⁹⁹ Sanayi devrimi, İkinci Dünya Savaşı ve Amerika gibi ülkelerde ortaya çıkan muhasebe skandalları sonucunda da denetim faaliyetlerinin etkinliği ve dolayısıyla da iç denetimin etkinliği artmıştır. İşletme sistemleri ve organizasyonlarındaki değişmeye paralel olarak işletmelerdeki iç denetim faaliyetleri de değişmeye başlamıştır. Küreselleşmeyle birlikte, teknolojideki değişmeler, mal ve hizmet piyasasının değişmesi, ürün ömrünün kısalması gibi faktörlerle birlikte işletme faaliyetleri de artmakta ve değişime uğramaktadır.

Denetim faaliyetlerinin günümüzde değiştiğinden yukarıda bahsedilmiştir. Denetim faaliyetlerinin türlerine göre sınıflandırılmasında ifade edilme ve isim gibi farklılıklar olmakla birlikte iki alt başlık altında incelenmektedir. Denetimin amacı yönünden ve denetçi ile işletme arasındaki örgütsel ilişki yönünden olmak üzere iki alt başlığa ayrılmaktadır.

1.1. Denetimin Amacı Yönünden Denetim Türleri

Denetim türünün ilki olan denetimin amacı yönünden denetim türü de kendi altında üçe ayrılmaktadır. Bunlar; mali tabloların denetimi, uygunluk denetimi ve yönetim denetimidir.

⁹⁹ Ersin Güredin, **Denetim** (İstanbul: Beta Basım, 2000), s. 5.

1.1.1. Mali Tabloların Denetimi

Mali tabloların denetimi; “işletme sahip ve yöneticilerinden başka, yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için gerekli bilgileri sağlamak, gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmeye olanak tanımak, varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişimler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi vermek amacıyla düzenlenen bilanço, gelir tablosu, satışların maliyeti tablosu, fon akım tablosu, nakit akım tablosu, kar dağıtım tablosu ve özkaynaklar değişim tablosu olup, bilanço ve gelir tablosu dipnotları ve ekleri ile birlikte temel mali tabloları ve diğeri ise ek mali tabloları oluşturur”¹⁰⁰. Mali tabloların denetim ile birlikte, düzenlenen tabloların muhasebe usul ve esaslarına, yasalara ve önceden saptanmış diğer tüm ölçütlere uygunluk derecesini ölçerek mali tabloların güvenilirliğini ortaya koymaktadır.

1.1.2. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetimi, “amacı yetkili bir üst makam tarafından saptanmış kurallara uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır”¹⁰¹. Üst makam olarak ifade edilen ise işletme içinden olabileceği gibi dışından bir kişi de olabilmektedir. Uygunluk denetimi, iç ve kamu denetçilerini ilgilendirmektedir.

1.1.3. Yönetim Denetimi

Yönetim denetimi; “ muhasebeden çok işletmenin yönetsel faaliyetlerin konu alan, bu faaliyetleri etkililik ve etkinlik açısından inceleyen ve faaliyetlerin ilgili finansal nitelikli olmayan her türlü konuyu araştıran denetimdir”¹⁰². Yönetim denetimi ile birlikte yöneticilerin işletme hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ne derece başarılı olduğu hakkında bilgi elde edilebilmektedir.

1.2. Denetçi İle İşletme Arasındaki Örgütsel İlişki Yönünden Denetim Türleri

Denetim türünün ikincisi ise denetçi ile işletme arasındaki örgütsel ilişki yönünden denetim ise iç ve dış denetim olarak ikiye ayrılmaktadır. İç denetim

¹⁰⁰http://www.verginet.net/dokumanlar/Muh_Std/tek_duzen/MUHASEBE%20S%C4%B0STEM%C4%B0%20UYGULAMA%20GENEL%20TEBL%C4%B0%C4%9E%C4%B0_1_son.doc [02.02.2009]

¹⁰¹ Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, (İstanbul: Arıkan Basım, 2007), s.17.

¹⁰² Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları** (1.Cilt. İstanbul: Yıldız Ofset, 2004), s. 12.

konusuna bu bölümde geniş bir şekilde yer verilecektir. Tezin yazılma amacını etkileyen bir bölüm olan iç denetim konusu denetimin türleri arasında olmaktadır ve bu bölümde detaylı bir şekilde ele alınarak daha önceki iki bölümü oluşturan UFRS ve Basel II ile olan bağlantısına da verilmektedir.

1.2.1. Dış Denetim

Dış denetim; işletmenin dışından kişiler tarafından yani kendi çalışanı olmayan kişiler tarafından yapılan denetim türüdür. Bağımsız dış denetim ve kamu denetimi olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bağımsız dış denetim ile finansal tabloların denetiminin mali müşavirler gibi serbest meslek denetçileri tarafından yapılmasıdır. Kamu denetimi ise mali tabloların, faaliyet ve uygunluk denetimlerinin yapılmasından oluşmaktadır. İşletmelerin kamu kurumlarınca denetlenmesi kamu denetimi adını almaktadır.

1.2.2. İç Denetim

Denetçi ile işletme arasındaki örgütsel ilişki yönünden denetim türü olan ve tezin bir bölümünü oluşturan denetim türü ise iç denetimdir.

İşletmenin yapısındaki değişiklikler dışında da küreselleşme ve uluslararası alanda ortak standartların kullanılması, Basel II ve UFRS gibi standartlarında üzerinde durduğu şeffaflık ve daha doğru güvenilir bilgiye ulaşmak ve mali tablolarında daha güvenilir ve doğruyu yansıtacak şekilde hazırlanması için yürütülen çalışmalar neticesinde de denetim faaliyetlerinin etkinliği artmaktadır. 21. yüzyılda yaşanan bu gelişmeler neticesinde de işletmeye artı bir değer katmak amacıyla iç denetimin etkinliği ve değişen rolü giderek önemli bir hal almıştır.

Günümüzden daha önceki örneğin 1950' li yıllara bakacak olursak o dönemlerde işletmelerdeki iç denetim birimleri daha çok finansal denetimler yani finansal tablolar üzerinde inceleme yapmaktaydı. Günümüzde ise finansal olaylar dışındaki finansal olmayan yani uygunluk ve faaliyet denetimi gibi konuları da kapsayacak şekilde işletmenin tüm faaliyetlerini de içine alacak şekilde bir gelişme göstermiştir. İç denetim tüm işletme faaliyetlerini kapsayacak şekilde bir gelişme göstermektedir.

“Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü’nün(The Institute of Internal Auditors-IIA) Haziran 1999’ da kabul etmiş olduğu tanıma göre, iç denetim, bir kurumun

faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetişim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur”¹⁰³. “Bu tanım dikkate alındığında, iç denetim faaliyetlerinin diğer denetim faaliyetlerinden en büyük farkı, sağladığı güvence ve danışmanlık faaliyetlerini bir arada yürütmesidir. İç denetimin danışmanlık hizmeti, yönetimin organizasyonun hedeflerini gerçekleştirmesini sağlamak üzere uygulamaya koyduğu politikaların, prosedürlerin ve faaliyetlerin sistemli ve düzenli bir biçimde değerlendirilmesi ve geliştirmeye yönelik tavsiyelerde bulunulması yoluyla iç denetim becerilerinden yararlanır”¹⁰⁴. İç denetimin yapmış olduğu bu danışmanlık hizmeti ile birlikte risk yönetimi ve kurumsal yönetim içinde oluşturulan görüşe katkı sağlamaktadır.

İç denetim faaliyetlerinden söz etmek gerekirse de, işletmelerin amaçlarına etkin bir şekilde ulaşp ulaşmadığında, finansal bilgilerin ve Basel II ile birlikte bir risk türü olarak karşımıza çıkan operasyonel risklerdeki bilginin güvenilir ve doğru olup olmadığına, işletmenin risklerinin minimum seviyeye indirilip indirilmediğine, işletme kaynaklarının etkin kullanılıp kullanılmadığına, dış ve iç politikalarında kabul edilen usullerin ve düzenlemelerin etkin uygulanıp uygulanmadığına kadar çeşitli faaliyet alanlarını kapsamaktadır.

İç denetim işletmenin belirlediği hedeflerine ulaşmadaki etkinliğini ölçmekle ve değerlendirmekle birlikte, etkin bir risk yönetimi ve kurumsal yönetimin uygulanıp uygulanmadığı konusunda da tarafsız ve bağımsız bir görüşü sunmaya çalışmaktadır.

İç denetim fonksiyonları arasında, işletme için hazırlanan muhasebe bilgilerinin doğruluğunun ve güvenilirliğinin araştırılması, işletme için hazırlanan politika ve yönetimlerin uygulanması, hataların giderilmesi için gerekli kontrollerin yapılarak çözüm bulunması, iç denetimin işlevleri arasında yer almaktadır.

2. İÇ DENETİMİN ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN YAPISI

Uluslararası alanda ortak standartların kullanılmaya başlanması ve ülkeler arasındaki ticaretin ve işbirliğinin artması ile birlikte denetim kavramı ve

¹⁰³ <http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=288> [31.01.2009]

¹⁰⁴ <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/aras37KamuIcDenStand.pdf> [31.01.2009]

işletmelerde ki iç denetim faaliyetlerinin artmasına ve gereken önemin verilemeye başlanmasına yol açmıştır. Daha önceleri denetim ile sadece kayıtların incelenmesi, gözlenmesi gibi faaliyetler anlaşılırken iç denetim faaliyetlerinin kapsamı gün geçtikçe artmaktadır. İşletme faaliyetlerinde muhtemel etkileri ortadan kaldırılabilmesi amacıyla etkin bir iç denetim çalışması ile etkiler ortadan kaldırılabilir. Bu yüzden iç denetim biriminin etkinliği işletmeler açısından önem arz etmektedir.

Günümüzde iç denetim faaliyetleri ile birlikte risklere karşı önceden tedbir alınması ve gerekli önlem ve kontrollerin zamanında planlanması beklenmektedir. İç denetim faaliyetleri ile birlikte işletmenin organizasyon yapısının daha güçlü bir hal alması için gerekli çaba sarf edilmektedir.

İç denetimin zaman içerisinde gösterdiği ve yukarıda anlatmaya çalıştığım süreci aşağıdaki tablo ile daha net görebilmekteyiz.

Tablo 10 İç Denetimin Zaman İçinde Değişen Yapısı

Süreç	İç Denetimden Beklenen Faydalar
1950' li yıllar	İşletme varlıklarının korunması
1960' lı yıllar	İşletme verilerinin güvenilirliğinin denetlenmesi
1970' li yıllar	Uygunluk denetiminin yapılması
1980' li yıllar	İşletme etkinliğinin denetlenmesi
1990' lı yıllar	İşletme amaçlarına ulaşılması
2000' li yıllar	İşletmeye artı değer katma

Mehmet Ünsal Memiş, “Etkin ve Başarılı Bir İç Denetim İçin Gerekli Koşullar”, İSMMMO Yayını, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 85, (2008), s. 80.

Tablo 10 ile birlikte iç denetimin zaman içindeki değişimi ve gelişimini görmekteyiz. 2000' li yıllar ile birlikte iç denetim faaliyetlerinin etkinliğinin işletmeler ve bankacılık sektörü için artı değer kattığını ve işletmenin verimliliği ve

kredibilitesinin artması için gerekli bir unsur olduğu günümüzde iç denetim daha etkin bir şekilde çalışmaktadır.

İşletmeler iç. denetim faaliyetleri ile birlikte organizasyon faaliyetlerini yerine getirirken objektif bir anlayış içerisinde olan iç denetim ile birlikte yerine getirmektedir. Basel II kriterlerinin dünya çapında kullanılması ile birlikte de Basel' in dayaklarından biri olan denetimsel gözden geçirme ile birlikte bankacılık sektörü açısından da daha önemli hal alan denetim mekanizması sayesinde sektörler kendi içerisinde de iç denetim faaliyetleri için çalışmalar yapmaktadır.

İç denetimin tanımı ve günümüzde değişen rolü hakkında bu kısma kadar bilgi verilmektedir. İç denetimin özelliklerinin neler olduğunu ise maddeler halinde vermek gerekirse; bunlar¹⁰⁵;

- Sertifikalı iç denetçiler tarafından yapılmaktadır,
- Genel kabul görmüş uluslararası standartlara göre gerçekleştirilir,
- Risk odaklı olarak hazırlanan denetim plan ve programlarına göre yerine getirilir,
- Sistematik, sürekli ve disiplinli bir yaklaşımla gerçekleştirilir,
- Yönetimin sorumluluklarını üstlenmez,
- İç denetim faaliyeti, objektiflik ve fonksiyonel bağımsızlık ilkelerine uygun olarak yürütülür,
- İdarenin mali ve mali olmayan tüm işlemlerini kapsar,
- Özellikle iç kontrolün kalitesi konusunda makul güvence vermeyi hedefler,
- İlkeler ve sistem bazında danışmanlık yapar,
- Bakanlığın çalışmalarına değer katar,
- Denetlenen birimdeki riskleri tespit edip değerlendirerek kuruma destek sağlar.

¹⁰⁵ [www.icdenetim.adalet.gov.tr/icdenetimsunum\(06.11.2008\).ppt](http://www.icdenetim.adalet.gov.tr/icdenetimsunum(06.11.2008).ppt) [01.02.2009]

İç denetimin özellikleri hakkında yukarıda maddeler halinde sıralanan özelliklere baktığımızda, iç denetim faaliyetinin işletme faaliyetleri açısından önemini daha net bir şekilde görebilmekteyiz.

2.1. İç Denetimin Unsurları

“Örgüte katılan değer, sağlanan güvence, verilen danışmanlık hizmeti, evrensel standartlara uygunluk, kurumsal bağımsızlık, risk odaklı denetim ve meslek ahlak kuralları iç denetimin temel unsurlarını oluşturur”¹⁰⁶.

Değer katmak(Add Value), “güvence ve danışmanlık hizmetleri yoluyla, kurumun amaçlarını gerçekleştirme fırsatlarını arttırmak ve faaliyetlerin geliştirme imkânlarını belirleyerek riske maruz kalmasını azaltmaktır”¹⁰⁷. İç denetimin en önemli unsurlarından biri olan kuruma değer katma ile birlikte, işletmelerdeki süreç, işlem, faaliyet, raporlama gibi faaliyetlerinde daha etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır.

Güvence sağlama ve danışmanlık, “iç denetim, işletme amaçları, faaliyetlerini ve kaynaklarını etkileyebilecek risk unsurları ile ilgili kontrollerin yeterliliği ve etkinliği hakkında incelemeler yaparak güvence verir, ancak tam bir garanti veremez. İç denetim faaliyetlerinin yeterli ve etkili bir şekilde yürütülmesi, yönetimin hedeflerinin gerçekleşmesinde bir güvence oluşturur”¹⁰⁸. Danışmanlık hizmetleri ise işletme faaliyetlerini geliştirip, değer katarak, tavsiyede bulunup, işlerini kolaylaştıracak faaliyetleri kapsamaktadır. Danışmanlık hizmeti ile birlikte iç denetimin önemli ve olması gereken özelliği olan objektiflik ile birlikte iç denetim faaliyeti yerine getirilmektedir.

Standartlara uygunluk, denetim faaliyetlerinin yürütülebilmesi için denetçiye asgari ölçüde rehberlik sağlayan ve bağlayıcılığı olan kurallar ve ilkeler bütünüdür. “Standart, geniş bir iç denetim faaliyet sahasının gerçekleştirilmesiyle ve iç denetim performansının değerlendirilmesiyle ilgili gerekleri tanımlayan ve İç Denetçiler Enstitüsü İç Denetim Standartları Kurulu tarafından yayınlanan mesleki bir beyandır. Standartların amaçları şunlardır; iç denetim uygulamasını olması

¹⁰⁶ http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/IC_DENETIMDE_Hedefler_ve_Beklentiler.pdf [31.01.2009]

¹⁰⁷ <http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=293> [31.01.2009]

¹⁰⁸ Nuran Cömert Doyrangöl, “İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi”, İSMMM Yayını, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 60 (2002), s. 37.

gerektiği gibi temsil eden genel ilkeleri tanımlamak, katma değer yaratan iç denetim faaliyetlerini teşvik etmeye ve hayata geçirmeye yönelik bir çerçeve oluşturmak, iç denetim performansının değerlendirilmesine uygun bir zemin oluşturmak ve gelişmiş kurumsal süreç ve faaliyetleri canlandırmaktadır”¹⁰⁹. Uluslararası alanda standartların yayınlanması ile birlikte mesleki uygulama çerçevesi gelişerek, iç denetimin etik ve standartların genel kabul görmesi yönünde gelişmeler artarak devam etmektedir.

Bağımsızlık, işletme faaliyetlerinin uygulanması esnasında objektif kriterler uygulanarak karar alınırken, iç denetim faaliyetlerinin bağımsız olması ifade edilmektedir. “ iç denetim faaliyetinin bağımsızlığını garanti etmek için, iç denetim yöneticisinin işlevsel(fonksiyonel) olarak denetim komitesi gibi bir organa, idari açıdan ise kurumun icra başkanı düzeyinde bir kişiye bağlı olması gerekir. Yeterli kaynaklara sahip, yetkin personelle donatılmış, bağımsız bir iç denetim işlevi, kurumun yönetim süreçlerinin etkililiği ile operasyonel, teknik, mali ve idari riskler gibi her türlü riski iyi yönettiği konusunda güvence sağlayacaktır”¹¹⁰. Bağımsızlık unsuru ile birlikte iç denetim hiyerarşik karar alma sürecinde kendi bakış açısı ile karar verebilecektir.

Risk odaklı denetim, işletme faaliyetleri gerçekleştirilirken belirlenen hedeflerin yerine getirilmesini engelleyebilecek her türlü olay veya durumları risk odaklı denetim ile en asgari seviyeye indirilebilmektedir. İç denetim faaliyetleri ile etkin risk yönetimi gerçekleştirildiği takdirde riskler daha iyi tanımlanarak, ölçülerek oluşturabilecekleri hasarlar en az seviyeye indirilebilecektir. Risk odaklı denetim ile birlikte işletme içerisinde denetlenmesi gereken birim faaliyetleri farklı riskler karşısında daha iyi denetlenebilecek ve daha etkin risk yönetim mekanizmasına kavuşabilecektir. “ İç denetim planı, kurumun faaliyetlerinin ve karşı karşıya olduğu risklerin kapsamlı bir incelemesi ve analizi yapıldıktan sonra hazırlanır. Kurum için en yüksek riski oluşturan faaliyetler, coğrafi bölgeler, özel projeler, iş süreçleri ve iştirakler, düşük riskli alanlara göre iç denetimin dikkatinin daha çok olduğu alanlardır. Yüksek riskli alanlar, düşük riskli alanlara göre daha sıkı iç denetime tabi

¹⁰⁹ <http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=293> [31.01.2009]

¹¹⁰ http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/IC_DENETIMDE_Hedefler_ve_Beklentiler.pdf [31.01.2009]

tutulur”¹¹¹. İç denetim ile birlikte risk yönetiminin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirildiği konusunda üst yönetime objektif bir güvence sağlanmaktadır.

Meslek ahlak kuralları, iç denetim mesleği ve uygulamasıyla ilgili ‘ilkeler’ ile iç denetçilerden beklenen davranış tarzını tanımlayan ‘davranış kurallarından oluşur’¹¹². Meslek ahlak kuralları ile denetim faaliyetlerinin layıkıyla yerine getirilebilmesi için herhangi bir baskıya maruz kalmadan ve bağımsızlığın ihlal edilmeden oluşturulduğu; prensiplerden, değerlerden ve yükümlülüklerden oluşmaktadır. İç denetçilerin oluşturdukları mesleki ahlak kuralları; dürüstlük, güvenilirlik, çalışkanlık, tarafsızlık, bağımsızlık, mesleki yetkinlik gibi ahlak kurallarından oluşmaktadır. “ Meslek ahlak kuralları, iç denetim hizmeti veren iç denetim birimi ve iç denetçileri bağlar”¹¹³. İç denetçiler, davranışlarını ve ahlak kurallarına uymayı diğer iç denetçilerle işbirliği yapacak şekilde yönlendirmeli ve geliştirmelidirler.

2.2. İç Denetimin Amaçları

“İç denetimin amacı, işletmeye yararlı olmak için denetim faaliyetlerini sürdürmek ve işletmede çalışanların sorumluluklarını etkin şekilde yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmaktır”¹¹⁴.

“İç denetimin temel amacı, işletmedeki varlıkların korunup korunmadığının, yönetimce belirlenen politikalara ne kadar uyulduğunun, yasa yönetmelik ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun kayıtların tutulup tutulmadığının tespitidir. İç denetçiler, iç denetim sonucunu işletme yöneticilerine raporlayarak, planlanan verimliliğin ne derece gerçekleştiğinin görülmesini sağlarlar”¹¹⁵.

“İç denetimin amaçlarını şöyle sıralayabiliriz”¹¹⁶;

- İşletmedeki işlemlerin önceden saptanmış işletme politikasına uygunluğunu ve doğruluğunu kontrol altında tutmak,

¹¹¹ http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/IC_DENETIMDE_Hedefler_ve_Beklentiler.pdf [31.01.2009]

¹¹² http://www.idkk.gov.tr/web/guest/ic_denetci_meslek_ahlak [31.01.2009]

¹¹³ http://www.idkk.gov.tr/web/guest/ic_denetci_meslek_ahlak [31.01.2009]

¹¹⁴ http://www.tide.org.tr/tideweb/resimler/upload/Documents/hayrettin_ozcelik_tez.pdf [31.01.2009]

¹¹⁵ <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2000/200002635.pdf> [31.01.2009]

¹¹⁶ <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2000/200002635.pdf> [31.01.2009]

- İşletme aktiflerinin fiziki durumları ile defter kayıtları arasındaki ilişkiyi kontrol altında tutmak,
- İşletme politikasının etkinliğini ölçmek,
- Muhasebe sürecinin genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda devamını sağlamak,
- İşletmede yapılabilecek yolsuzlukları önlemek ve yapılanları ortaya çıkarmak,
- İşletmede çalışan tüm yönetici ve çalışanların görevlerini etkin ve verimli bir şekilde yerine getirip getirmediği hususunda bilgi sahibi olmak,
- İşletme sahiplerine yöneticilerin kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanıp kullanmadığı hususunda bilgi sağlamak,
- Yönetime yardımcı olmak ve üst yönetime danışmanlık yapmak,
- Denetim sonucunda maddi açıdan tasarruf sağlamak ve kazançlar elde etmek.

Yukarıda sıralanan iç denetimin amaçları ile işletmenin her türlü faaliyetlerini kapsayacak şekilde geniş amaçları olduğu anlaşılmaktadır.

İç denetimin amaçları arasında, işletme faaliyetlerinin geliştirilmesine değer katmak, işletme faaliyetlerinin aksamasına neden olabilecek riskleri en asgari düzeye indirmek ve etkin risk yönetim süreci geliştirmek, işletme varlıklarının korunması için etkin iç kontrol sisteminin kurulmasını sağlamak, işletmenin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olarak, kurumsal yönetim anlayışının etkinliğini sağlamak gibi amaçları da yerine getirmeye çalışmaktadır.

Küreselleşen dünyamızda, sürekli olarak gelişme gösteren ve ülkelerin ortak olarak benimseyip, uygulamaya koyduğu standartlar çerçevesinde denetim hizmetleri de sürekli gelişerek, işletmelerde etkin bir iç denetim faaliyetleri oluşmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ışığında iç denetim biriminin faaliyet alanı sürekli genişleyerek artmaktadır. İşletme hedeflerinin gerçekleşebilmesi içinde iç denetim amaçları günümüz şartlarına uyarak daha da artmaktadır.

2.3. İç Denetimin Türleri

İç denetim türleri; mali denetim, uygunluk denetimi, performans denetimi, sistem denetimi ve bilgi teknolojileri denetiminden oluşmaktadır.

Mali denetim, “gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin hesap ve işlemlerin doğruluğunun, mali sistem ve tabloların güvenilirliğinin değerlendirilmesidir. Bu denetim uygulaması ile harcamaların, mali işlemlere ilişkin karar ve tasarrufların, amaç ve politikalara, kalkınma planına, programlara, stratejik planlara ve performans programlarına uygunluğu denetlenir ve değerlendirilir.”¹¹⁷ Yapılan denetimde işlemsel kusur ortaya çıkarsa, kayıtların doğruluğu için daha fazla denetim yapılması gerekmektedir.

Uygunluk denetimi, bir işletmenin mali işlemlerinin ve diğer faaliyet kollarının belirlenmiş işlemlere, yöntemlere, kurallara ve mevzuata uygun olup olmadığının belirlenmesi için yapılan denetim türünü oluşturmaktadır. Uygunluk denetimi, kamu, iç ve dış denetçiler tarafından yürütülmektedir. Bu denetim türü idarenin tüm bölümlerini kapsamaktadır. İdarenin yapmış olduğu harcamalar, kalkınma planları, yıllık programlar gibi konuların performans programına uygunluğunun denetlenmesi ve değerlendirilmesi ile yapılan harcamaların mevzuata uygunluğunun denetlenmesini de içermektedir.

Performans denetimi, “kurum ya da birimin görevlerini yerine getirirken kullandığı fiziki, beşeri ve mali kaynakların ekonomiklik, etkinlik ve verimlilik derecelerinin değerlendirilmesidir.”¹¹⁸ İşletme yönetimi tarafından etkin kaynak kullanımı ile ilgili olarak bir karar alınmış ise bu kararın uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmektedir.

Sistem denetimi, “denetlenen sürecin ya da birimin (sistemin) amaçlarına ulaşmasını sağlamada iç kontrol sistemlerinin yeterlik ve etkinliğinin değerlendirilmesidir. Diğer bir ifadeyle, denetlenen birimin faaliyetlerinin ve iç kontrol sisteminin, organizasyon yapısına katkı sağlayıcı bir yaklaşımla analiz edilmesi, eksikliklerin tespit edilmesi, kalite ve uygunluğun araştırılmasıdır”¹¹⁹. Uygulanan yöntemler ve kullanılan kaynakların yeterliliğinin ölçülmesi ile değerlendirilmektedir.

¹¹⁷ <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=2407> [01.02.2009]

¹¹⁸ http://www.kidder.org.tr/php/dosyalar/makaleler/icdenetim_cavusogluveduru.pdf [01.02.2009]

¹¹⁹ <http://www.kidder.org.tr/php/dosyalar/makaleler/ic.denetim.pdf> [01.02.2009]

Bilgi teknolojileri denetimi, “idarenin amaçlarına ve kontrol hedeflerine ulaşmasına yönelik olarak bilgi sistemlerinin ve bu sistemlere ilişkin kontrollerin yeterliliği hakkında, nesnel bir güvence sağlamak amacı ile bilgi teknolojisi sistemlerinin incelenmesi, gerekli kanıtların toplanması, değerlendirilmesi ve sonuçların raporlanması sürecidir”¹²⁰. Bu şekilde yapıldığında da bilgi sistemlerinin güvenli olup olmadığı değerlendirilmektedir.

3. İŞLETMELERDE İÇ DENETİMİN ÖNEMİ

Günümüzde küreselleşmenin de etkisi ile birlikte işletmelerde büyük bir değişim yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Gelişen teknolojiler ve alt yapılar ile birlikte işletme faaliyetleri de genişlemiş ve karmaşık bir hal almıştır. İşletme faaliyetleri de yaşanan gelişmeler ışığında daha aktif olmak için, dünya çapında genel kabul gören standartları uygulayarak rekabet üstünlüğü sağlamaya çalışmaktadır. Bu standartlardan olan UFRS ve Basel II gibi uluslararası alanda kabul edilen standartlar ile birlikte denetim önemli bir konu haline gelmiştir. Denetim alanında ki gelişmeler neticesinde de işletmelerdeki karmaşık bir hal alan yapıların ve özellikle mesleki bilginin ve sürekli gelişme halinde olan mevzuatın, standartların, işlemlerin sıklaşması ile birlikte, işletmelerde de iç denetim faaliyetleri giderek artan bir hızda önem kazanmaktadır. İç denetim faaliyetleri ile birlikte, işletmelerin önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde, etik ve belirli olan faaliyetler incelenerek gerekli olan çalışmaların yapılmasını kapsamaktadır. İç denetim faaliyeti sürekli olarak yapıldığı takdirde işletme faaliyetleri aksamadan yürütülecektir.

İşletme hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için iç denetim faaliyetlerinin etkin ve yeterli bir ölçüde yerine getirilmesi gerekmektedir. İç denetim faaliyetleri işletmelerde sağlam bir yapı içerisinde yapıldığı takdirde işletmedeki denetim sistemi daha sağlıklı bir yapı içerisinde gerçekleşecektir. Bu gerçekleştiği takdirde de işletmenin karşılaşacağı riskler azalarak verimli bir yapıya kavuşabilecektir. Operasyonel risklerin arttığı günümüzde karmaşık bir hal alan işletme faaliyetlerinin karşılaşılabilecek risklere karşı korunması için etkin bir iç denetim faaliyetinin yerine getirilmesi gerekmektedir.

¹²⁰ <http://www.kidder.org.tr/php/dosyalar/makaleler/ic.denetim.pdf> [01.02.2009]

“İç denetim esasında, bir kurumun bünyesinde bulunan ve kurum yönetimi tarafından olası yolsuzlukları, hataları ve verimsiz uygulamaları en aza indirmek amacıyla kurumun sistemlerini ve prosedürlerini kontrol etmek ve değerlendirmek üzere görevlendirilen birimin çok yönlü, çok detaylı ve çok boyutlu denetim çalışmalarıdır ve bu denetim birimi kurumda yönetsel kontrolün etkin ve doğru biçimde sürdürülüp sürdürülmediği, kayıtlar ve raporların mali, muhasebe ve diğer konularda gerekli işlemleri yansıtıp yansıtmadığı ve doğru, çabuk sonuçlar verip vermediği, her hiyerarşik birimin sorumlu oldukları yöntem, politika ve planları uygulayıp uygulamadığı konularında birinci elden iş başındaki gözlemlere dayanarak yönetim adına yaptığı bir seri araştırma yöntem ve tekniklerinden oluşur”¹²¹. Bu sayede işletme faaliyetlerinin etkin bir kontrol mekanizması içinde yürütülmesine yardımcı olmaktadır.

İşletme varlıklarının korunarak, hata ve hilelerden kaynaklanan kayıplar en aza indirilerek, oluşabilecek risklere karşı etkin bir kontrol sistemi iç denetim sayesinde önlenebilecektir. İç denetimin işletmelerde etkin bir şekilde yürütülebilmesi için de bağımsız bir birim halinde hareket etmesi gerekmektedir. Bağımsız hareket edebilmesi için de yürüttüğü faaliyetlerden dolayı direk üst yönetime karşı sorumlu olması gerekmektedir. İç denetçi işletme faaliyetlerini bağımsız inceleyerek, yönetimi bilgilendirip, danışmanlık hizmeti yaparak işletme faaliyetlerinin sağlıklı yürütülmesine yardımcı olmaktadır.

İç denetimin işletmelerde sağlıklı yürütülmesi ile oluşabilecek risklere karşı önceden tedbir alınarak, işletme faaliyetlerinin aksamadan yürütülebilecektir. İç Denetim Basel Standartları ile birlikte daha da önemli bir hal almıştır. İşletmenin prestiji ve rekabet üstünlüğü sağlayabilmesi için de iç denetim işletmelerde artı sağlayacak birimlerin başında gelmektedir.

3.1. İç Denetim ve İç Kontrol İlişkisi

İç denetim ve iç kontrol kavramları işletmelerde sıkça kullanılan kavramlardır ve birbiriyle ilişkili olmakla birlikte iki farklı kavramdır. İç denetimin daha iyi anlaşılabilmesi açısından iç kontrol kavramının niteliği ve kapsamının da anlaşılması faydalı olacaktır.

¹²¹ <http://www.hazine.org.tr/kutuphane/tezler/AKIF%20AKSAM%20TEZ.pdf> [02.02.2009]

“İç kontrol, yöneticilerin kurumu çalıştırmalarına ve amaçlarını süreklilik temelinde gerçekleştirmelerine yardımcı olmak üzere alt yapının bir parçası olarak inşa edilen bir yönetim kontrolüdür. İç denetim ise, iç kontrolün önemli ancak farklı bir boyutunu oluşturur. İç denetim yönetime yönelik bir hizmettir. İç kontrolün incelenip değerlendirilmesi ve en üst yöneticiye güvence sağlanması iç denetim fonksiyonları kapsamındadır”¹²².

İşletmeler açısından iç kontroller, işletmenin amaç ve hedeflerine ulaşılabilmesi için gerekli olan plan, program, prosedür ve uygulamaları kapsayan bir süreçten oluşmaktadır.

İç kontrolün temel hedeflerini ise şu şekilde sıralayabiliriz. Bunlar¹²³;

- Bilginin güvenilirliğini ve doğruluğunu sağlamak,
- Politikalara, planlara, prosedürlere, yasalara ve yönetmeliklere uygunluğunu gerçekleştirmek,
- Varlıkları korumak,
- Kaynakların, verimli, etkin ve tutumlu kullanımını sağlamak,
- Faaliyetler ve programlar için belirlenen amaçlara ve hedeflere ulaşmak

İç kontrolün amaçlarını yukarıda maddeler halinde sıralanmıştır. Buradan iç denetimin iç kontrollerle ilgili olarak üst yönetime bilgi sağladığında anlayabilmekteyiz. Etkin bir iç kontrol ile birlikte iç denetimin işini kolaylaştırarak işletmenin farklı alanlarıyla ilgili çalışmalarının da hızlanmasına katkı sağlamaktadır.

İç denetim ve iç kontrol arasındaki ilişki şu şekilde de tarif edilmiştir;“iç denetim, iç kontrol sisteminin yeterliliği, etkinliği ve işleyişiyle ilgili olarak yönetime bilgi sağlar, değerlendirmeler yapar ve önerilerde bulunur. Böylece, iç denetim kurumdaki iç kontrole ilişkin olarak üst yönetime güvence verir. Buna karşın, iç denetçiler iç kontrol sisteminin düzenlenmesi ya da uygulanması süreçlerine ve iç kontrol tedbirlerinin seçimine dahil edilemez”¹²⁴. Kamu kurumlarında etkin bir iç kontrol sisteminin kurulmasından ve yönetilmesinden üst yönetim sorumludur. Üst yönetimde sorumlu olan kişiler iç denetçilerden, iç

¹²² <http://www.ogm.gov.tr/icdenet/makaleler/makale1.doc> [02.02.2009]

¹²³ <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/aras08icdenetimstandart.pdf> [02.02.2009]

¹²⁴ http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=40 [02.02.2009]

kontrolle ilgili olarak görüş alabilmektedirler. İç denetimin danışmanlık özelliğinden kaynaklanan bu görüş alışverişi ile iş süreçlerinde faydalı olabilmektedir.

İç denetim ile birlikte iç kontrol sisteminin işleyişi, etkinliği ve yeterliliği ile ilgili olarak yönetime bilgi sağlar, değerlendirmede bulunur ve öneriler sunarak faaliyetlerin daha etkin çalışmasına katkıda bulunmaktadır.

3.2. İç Denetim ve Kurumsal Yönetim İlişkisi

“Kurumsal yönetim kurumun içinde yaşadığı toplumun kanunlarına ve düzenleyici kurallarına uymasını; genel kabul gören iş normları ve standartlarını, etik davranış kurallarını ve toplumun sosyal beklentilerini karşılmasını; içinde yaşadığı topluma genelde faydalı olmasını ve hak ve menfaat sahiplerinin menfaatlerini korumasını ve artırmasını ve kararları, eylemleri, davranışları ve performansının denetlenebilmesi ve kontrol edilebilmesi için sahiplerine, düzenleyici organ ve otoritelere, diğer hak ve menfaat sahiplerine ve genel olarak kamuya eksiksiz ve doğru bilgiler vermesini sağlar”¹²⁵. Kurumsal yönetim ile birlikte işletme yönetiminin belirlenmiş olan temel prensipleri toplumun ve piyasa katılımcılarının beklediği şekilde karşılmasına yardımcı olmaktadır. Kurumsal yönetim ile işletme hedefleri gerçekleştirilirken tüm hissedarlara güven vererek yönetim ve denetim süreçlerinin şeffaf, doğru ve hesap verilebilir nitelikte gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır.

Kurumsal yönetimle ilgili olarak ülkeler de ve dünya çapında bir çok çalışma yapılmıştır. Uluslararası alanda genel kabul gören kurumsal yönetim yaklaşımlarında; eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk kavramları ele alınmaktadır. “**Eşitlik**; şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinde, pay ve menfaat sahiplerine eşit davranmasını ve olası çıkar çatışmalarının önüne geçilmesini ifade eder. **Şeffaflık**; ticari sır niteliğindeki ve henüz kamuya açıklanmamış bilgiler hariç olmak üzere, şirket ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir bir şekilde kamuya duyurulması yaklaşımıdır. **Hesap verilebilirlik**; yönetim kurulu üyelerinin esas itibarıyla anonim şirket tüzel kişiliğine ve dolayısıyla pay sahiplerine karşı olan hesap verme zorunluluğunu ifade eder.”¹²⁶ **Sorumluluk**; işletme

¹²⁵ <http://tide.org.tr/tideweb/resimler/upload/Documents/SToygarSunumTUSIAD.pdf> [02.02.2009]

¹²⁶ <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf> [02.02.2009]

yönetiminin işletme adına yaptığı tüm faaliyetlerin mevzuata, sözleşmeye ve işletme içi düzenlemelere uygunluğunu ve denetlenmesini ifade etmektedir

“Kurumsal yönetim anlayışında iç denetim, organizasyonun katma değerini artırmak ve operasyonel verimliliği geliştirmek amacıyla yapılan bağımsız, tarafsız güvence ve danışmanlık hizmetlerini içeren çalışmalar bütünüdür ve iç denetim, temel olarak disiplinli ve sistematik değerlendirme yaklaşımıyla, organizasyonun hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunduğu gibi, iç denetim sonucunda daha etkin bir kurumsal yönetimin sağlanmasından, risk yönetimine kadar geniş bir alanda da organizasyona katkıda bulunmaktadır”¹²⁷.

Kurumsal yönetim kapsamında da ele aldığımız eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk kavramları ile birlikte işletmedeki finansal bilgilerin doğruluğu açısından iç denetim faaliyeti ile birlikte gerçekleştirilen kurumsal yönetim ile daha doğru bilgiler üretilebilecektir. İç denetim faaliyeti ile birlikte kurumsal yönetim için risk ile ilgili bilgiler işletme içerisinde gerekli yerlere daha çabuk ulaştırılabilecektir.

3.3. İç Denetim ve Risk Yönetimi İlişkisi

Günümüzde işletme faaliyetlerinin karmaşık bir hal alması ile birlikte işletmelerde mali kayıplar oluşabilmektedir. Bunun yanında güvenilirlikleri de zedelenilmekte ve etik olmayan davranışlarda olabilmektedir, işletmeyi olumsuz bir şekilde etkileyebilecek bu ifadeye *risk* denilmektedir. *Risk yönetimi* ise bir işletmenin varlıklarına, çalışanlarına ve işletmeye yönelik olası tehlikelere karşı riskin tanımlanarak ölçülüp, kontrol edilerek üst yönetime gerekli bilgiyi rapor ederek bilgilendirmesi demektir. Risk yönetimi ile birlikte işletmenin hedeflerini gerçekleştirebilmek için makul bir güvence vermeye dayalı olarak kontrol süreçlerini de kapsamaktadır.

Günümüzde işlemlerin karmaşık bir hal alması son yıllarda Amerika gibi ülkelerde yaşanan muhasebe skandalları ve küresel kriz gibi konulardan çıkarılacak olan derslerle birlikte risk kavramı iç denetim faaliyetlerinde esas teşkil etmektedir.2008 yılı itibariyle içinde bulunduğumuz 2009 yılını da kapsayan ve

¹²⁷ [http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nSourceNo=9&sResultType=\[02.02.2009\]](http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nSourceNo=9&sResultType=[02.02.2009])

Amerika da başlayıp küreselleşen dünya ile birlikte ülkemiz gibi birçok ülkeyi etkisine alan krizle birlikte risk hassasiyeti giderek artan önemini korumaktadır.

İşletmelerde iç denetim faaliyeti gerçekleştirilirken risk yönetimi de ilk ele alınan konuların başında gelmektedir. İşletme kaynaklarının kıt olması nedeniyle denetim yapılırken risk değerlendirmesi uygun bir şekilde yapılarak kaynaklar etkin ve en doğru bir şekilde kullanılmaktadır. Risk değerlemesi yapılarak oluşabilecek muhtemel tehlikeler karşısında iç denetim birimi, üst yönetimi erken tedbir alması konusunda uyarabilmektedir.

İç denetim faaliyeti ile birlikte yapılacak olan analizler, değerlendirmeler ve öneriler sonucunda üst yönetime yardımcı olunmaktadır. İç denetim faaliyeti gerçekleştirilirken yapılacak olan denetim planında ilk olarak risk değerlendirmesi yapılmaktadır ve bu sayede etkin risk yönetimi ile yapılan planlar sayesinde üst yönetimin daha sağlıklı karar almasına yardımcı olmaktadır. Risk yönetimi işletme faaliyetlerini bir bütün olarak değerlendirmeye alan bir süreçten oluşmaktadır.

“Uluslararası iç denetim enstitüsünün iç denetim tanımında belirtildiği üzere iç denetim, organizasyonun risk yönetim, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek organizasyonun hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktadır”¹²⁸. İç denetçiler denetim ile ilgili haritayı çıkararak üst yönetimin kararlarına katılır ya da karşı çıkarak denetim ile ilgili sorumluluklarını getirmeye çalışmaktadır.

Risk yönetimi ile birlikte riskler tanımlanarak ölçülüp, değerlendirilerek risk odaklı bir denetim ile birlikte risklerden oluşabilecek kayıplar en aza indirilebilmektedir. “Risk Odaklı İç Denetim işletmelerin risk profillerinin belirlenmesi, denetim sürecinin işletmenin risk profiline göre şekillendirilmesi ve denetim kaynaklarının buna göre tahsis edilmesi esasına dayanan ve denetim etkililiğini artırmayı amaçlayan bir denetim sürecidir.”¹²⁹

“Risk Odaklı İç Denetimin kapsamı şöyle sıralanabilir”¹³⁰;

- İç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi,

¹²⁸ Hasan Abdioğlu, “İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı Kapsamında İç Denetimin Rolü ve İMKB – 100 Örneği” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2007), s. 160.

¹²⁹ www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger%5Cicerikdetaydh299.ppt [03.02.2009]

¹³⁰ http://www.riskvedenetim.com/R_SK_ODAKLI_DENET_M_son.pdf [03.02.2009]

- Risk yönetimi yöntemlerinin ve risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi,
- Elektronik bilgi sistemi ile elektronik hizmetlerde dahil olmak üzere yönetim ve mali bilgi sistemlerinin gözden geçirilmesi,
- Muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi,
- İşletmenin risk tahmini ile bağlantılı olarak kendi sermayesini değerlendirme sisteminin incelenmesi,
- Hem işlemlerin hem de belirli iç kontrol sistemi işleyişinin denetlenmesi,
- Yasal ve düzenleyici otoritelerin koşullarına, etik kurallara, politika ve yöntemlerin uygulanmasına riayetinin incelenmesi,
- Düzenleyici raporlamanın doğruluk, güvenilirlik ve zamanındalığının kontrolü.

Risk odaklı denetim ile birlikte etkin ve verimli bir iç denetim yapılabilecektir.

3.4. İç Denetim ve Bağımsız Denetim İlişki

Yatırımcılar işletmeler hakkında bilgi elde edebilmek amacıyla finansal tablolarına bakmaktadırlar. Yatırımcılar işletmenin iç denetiminden kuşku duydukları durumlarda ise bağımsız bir dış denetim yaptırarak akıllarındaki soru işaretlerinden kurtulmaktadırlar.

“Bağımsız denetim, işletmelerin kamuya açıklanacak veya kurulca istenecek yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasıdır”¹³¹.

¹³¹ http://www.spk.gov.tr/mevzuat/SeriX_No22.pdf [06.02.2009]

Bağımsız denetimin geçerli olabilmesi için de denetim ilke ve kurallarına uygun olarak hazırlanması gerekmektedir.

Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları 2050 numaralı iç denetim ile ilgili standarda göre;“ iç denetim yöneticisi, aynı çalışmaların gereksiz yere tekrarlanmasını asgariye indirmek ve işin kapsamını en uygun şekilde belirlemek amacıyla, ilgili güvence ve danışmanlık hizmetlerini yerine getiren diğer iç ve dış sağlayıcılarla, mevcut bilgileri paylaşmalı ve faaliyetleri bunlarla eşgüdüm içinde sürdürmelidir. İç denetim yöneticisi, iç ve dış denetçiler arasındaki eşgüdüm konusunda düzenli değerlendirmeler yapmalıdırlar. Bu değerlendirmeler, toplam denetim maliyeti de dahil, iç ve dış denetim işlevlerinin genel etkinliği ve verimliliğiyle ilgili değerlendirmeleri de içerebilir”¹³².

Bağımsız denetimin amacı, “ finansal tabloların bağımsız denetiminin amacı, finansal tabloların finansal raporlama standartları doğrultusunda bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin görüş bildirmesini sağlamaktır”¹³³. Bağımsız dış denetçinin finansal tablolar hakkındaki görüşü, finansal tabloların güvenilirlik derecesini artırmak ile birlikte işletmenin gelecekte durumu hakkında bir görüş oluşturmak ile birlikte faaliyetleri açısından tek başına değerlendirilmemesi gerekmektedir.

İç denetim faaliyeti ile ise işletme varlıklarının korunup korunmadığı ile bilgi alınarak üst yönetime yardımcı bir konumda bulunmaktadır. İç denetçi üst yönetim ile uyuşmadıkları durumlar olduğunda mesleki ahlak gereği üst yönetimin hatalarını söyleyebilmektedir, ancak bağımsız denetçi ise yönetimin eğer yasal olmayan davranışı var ise bu davranışı çıkartmaktan sorumlu değildir.

4. BASEL STANDARTLARI ve İÇ DENETİM

Basel II düzenlemeleri ile birlikte birçok ülke de olduğu gibi ülkemizde de bu düzenlemelere uyum için gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Basel II' nin dayanaklarından biri olan denetim otoritesinin gözden geçirilmesi ayağı ile birlikte denetim sürecinin önemi giderek artmıştır. İşletmeler fon temin edebilmek için risk seviyelerinin ölçülebilmesi için birçok konuda çalışmalar yapmıştır ve yapmaktadır.

¹³² <http://www.tide.org.tr/TIDEWEB/pdf/2050-1.pdf?file=971> [06.02.2009]

¹³³ http://www.spk.gov.tr/mevzuat/SeriX_No22.pdf [06.02.2009]

Buna paralel olarak da iç denetim faaliyetlerinde düzenlemelere giderek iç denetim departmanı birçok işletme tarafından oluşturulmaktadır.

Basel düzenlemeleri ile birlikte muhasebe sisteminde ve uygulamalarında da etkin bir iç denetim faaliyeti oluşturulmaktadır. Muhasebe sistemine önem verilmesinde bankalardan kredi alan ve maliyetlerini düşürmek isteyen işletmeler derecelendirme notu alarak fon temini esnasında zorlanmak istememektedirler. Bunun içinde mali tablolarını güvenilir olması, şeffaf olması için derecelendirme notu alıyorlar, eğer işletmelerinde de iç denetim birimi oluşturulmuş ise de not alırken avantajlı duruma düşebilmektedirler.

Basel düzenlemeleri uyarınca iç denetim sistemine ilişkin belirlenen ilkeler ise aşağıdaki tabloda görebilmekteyiz.

Tablo 11 Basel düzenlemeleri uyarınca iç denetim sistemine ilişkin belirlenen ilkeler

<p>1. İlke - Amaçlar, Bağımsızlık, Güç, Şeffaflık ve İşbirliği: Etkin bir bankacılık denetim sistemi, bankaların denetiminde bulunan her otorite için açık sorumluluklara ve amaçlara sahip olacaktır. Böyle her bir otorite operasyonel bağımsızlığa, şeffaf yöntemlere, akli yönetişime ve yeterli kaynaklara sahip olmalı ve tüm görevlerini yapmaktan sorumlu olmalıdır. Bankacılık denetimi için uygun yasal çerçeve; banka kurulmasında ve devam eden denetimlerinde yetki ile ilgili hüküm vermeye, güvenlik ve sağlamlıkla ilgilenişleri kadar kanunlara uygun olarak söz söyleme gücüne ve denetleyiciler için yasal korumaya ihtiyaç duyar. Denetleyenler arasında bilgi paylaşımı ve bu bilgilerin sırdaşlığının korunması için düzenlemeler yapılmalıdır.</p>
<p>2. İlke - İzin Verilebilir Faaliyetler: Bankalar olarak denetime tabi ve lisanslandırılmış kurumların izin verilebilir faaliyetleri açıkça tanımlanmalı, ismen banka kelimesinin kullanımı mümkün olduğunca kontrol edilmelidir.</p>
<p>3. İlke - Lisanslama Kriterleri: Lisanslama otoritesi, kriter koyma ve muayyen standartları karşılamayan kuruluş başvurularını reddetme gücüne sahip olmalıdır. Lisanslama süreci en azından; sahiplik yapısı ve bankaların ve daha geniş grubun yönetiminin değerlendirilmesinden oluşmalı, kurul üyelerinin ve üst düzey yöneticilerinin saygınlığını ve uygunluğunu, stratejik ve operasyonel planı, iç kontrol ve risk yönetimini içermeli ve sermaye tabanını içeren finansal durumunu projelendirmelidir. Öngörülen sahip veya ana organizasyon yabancı bir banka ise, ana ülke denetim ofisinden ön kabul temin edilmelidir.</p>
<p>4. İlke – Kayda Değer Hisse Transferi: Denetim otoritesi, mevcut bankalardan diğer gruplara sahiplik değişimi ya da dolaylı veya dolaysız hisse değişimi niyetini gözden geçirme ve reddetme gücüne sahip olmalıdır.</p>
<p>5. İlke – Büyük Alımlar: Denetim otoritesi, sınır ötesi operasyonların kurulmasını içeren ve yakın ilişkili ortaklık veya yapıların bankayı aşırı risklere maruz bırakmamasını veya etkili denetimi engellememesini teyit eden vazedilmiş kriterlere aykırı olabilecek bankaların büyük kazanım ve yatırımlarını gözden geçirme gücüne sahip olmalıdır.</p>
<p>6. İlke – Sermaye Yeterliliği: Denetim otoritesi, bankaların üstlendiği riskleri yansıtan ihtiyatlı ve uygun minimum sermaye yeterlilik gereksinimini saptamalı ve kayıpları telafi etme kapasitesini göz önünde bulundurarak sermaye unsurlarını tanımlamalıdır. En azından uluslar arası düzeyde faaliyet gösteren bankalar için tesis edilmiş bu gereksinim uygulanabilir. Basel gereksiniminden az olmamalıdır.</p>

Tablo 11 Basel düzenlemeleri uyarınca iç denetim sistemine ilişkin belirlenen ilkeler (Devamı)

<p>7. İlke – Risk Yönetim Süreci: Denetim otoritesi, bankalar ve bankacılık gruplarının; tanımlamak, değerlendirmek, gözden geçirmek ve kontrol etmek ve tüm risk unsurlarını hafifletmek ve onların risk profillerine dair ayrıntılı sermaye yeterliliği değerlendirmeleri için elverişli kapsamlı risk yönetim metotlarına (kurul ve üst yönetici kusurlarını içeren) sahip oldukları konusunda tatmin edilmelidir. Bu süreç kurumların büyüklük ve karmaşıklığı ile orantılı olmalıdır.</p>
<p>8. İlke – Kredi Riski: Denetim otoritesi, bankaların ihtiyatlı politika ve metotlarla kredi risklerini (karşılıklı riskleri içeren) tanımlamak, ölçmek, gözetlemek ve kontrol etmek için kurumların risk profillerini hesaba katan kredi risk yönetimi metotlarına sahip oldukları konusunda tatmin edilmelidir. Bu, kredilerin dağıtmayı ve yatırımların yapılmasını, bu tür yatırım kredi kalitesinin, kredi ve yatırım portföyünün devam eden değerlendirilmesi yönetimini içerir.</p>
<p>9. İlke – Problem Aktifler, Karşılıklar ve Yedekler: Denetim otoritesi, bankaların problemlili varlıklarını yönetmek, yedek ve hazırlıkların yeterliliğini değerlendirmek için uygun politika ve metotları kurdukları ve sürdürdükleri konusunda ikna edilmelidir.</p>
<p>10. İlke – Maruz Kalınan Geniş Risk Limitleri: Denetim otoritesi, bankaların portföylerinin yoğunlaşmasını tanımlamak ve yönetmek için mümkün kılınabilir yönetim metotları ve politikalarına sahip oldukları konusunda tatmin edilmelidir. Denetim otoritesi bankaların tek veya grup halindeki riske maruz kalmalarını sınırlamak için ihtiyatlı limitler koymalıdır.</p>
<p>11. İlke – İlgili Grupların Riskine Maruz Kalma: İlgili grupların riskine maruz kalmadan doğan suistimallerin (bilanço içi ve bilanço dışı) engellemek ve çıkar çatışmalarına dikkat çekmek için denetim otoritesi, bankaların ilgili şirketler ve şahıslardan doğacak riski objektif temellere yayması konusunda elverişli araçlara sahip olmalıdır. Bu risk alanları etkin bir şekilde izlenmeli, riskleri kontrol etmek ve hafifletmek için uygun adımlar atılmalı ve bu risk alanlarının hesaplarının kapatılması standart politika ve metotlarla yapılmalıdır.</p>
<p>12. İlke – Ülke ve Transfer Riskleri: Denetim otoritesi, bankaların uluslar arası krediler ve yatırım aktiflerinde transfer riskini ve ülke riskini tanımlama, ölçme, izleme ve kontrol etmek için bu tür risklere karşı yedek ve karşılıkları sürdürdükleri ve yeterli politika ve metotlara sahip oldukları konusunda ikna edilmelidir.</p>

Tablo 11 Basel düzenlemeleri uyarınca iç denetim sistemine ilişkin belirlenen ilkeler (Devamı)

<p>13. İlke – Piyasa Riski: Denetim otoritesi, bankaların piyasa riskini hatasız olarak tanımlayan, ölçen, izleyen ve kontrol eden elverişli politika ve metotlara sahip oldukları konusunda tatmin edilmelidir. Denetim otoritesi maruz kalınan piyasa riskinin garanti edilmesi için belli miktarda sermaye ile yükümlü tutmak ve/veya belli limitleri empoze etmek gücüne sahip olmalıdır.</p>
<p>14. İlke – Likidite Riski: Denetim otoritesi, bankaların, kurumların risk profillerini hesaba katan likidite riskini tanımlayan, ölçen, izleyen ve kontrol eden ve günlük tabanda likiditeyi yöneten likidite yönetim stratejisine, ihtiyatlı politika ve metotlara sahip oldukları konusunda tatmin edilmelidir. Denetim otoritesi, bankaların likidite problemlerini ele alan muhtemel planlara sahip olmalarını talep eder.</p>
<p>15. İlke – Operasyonel Risk: Denetim otoritesi, bankaların, operasyonel riskleri tanımlamak, ölçmek, izlemek ve hafifletmek için risk yönetim politikalar ve süreçleri konusunda tatmin edilmelidir. Bu politika ve süreçler bankaların büyüklük ve karmaşıklığı ile orantılı olmalıdır.</p>
<p>16. İlke – Faiz Oranı Riski: Denetim otoritesi, bankaların kurulları tarafından onaylanmış ve üst düzey yöneticileri tarafından uygulanan iyi tanımlanmış stratejileri içeren ve bankaların kayıtlarında olan faiz oranı riskini tanımlamaya, ölçmeye, izlemeye ve kontrol etmeye elverişli etkin sistemlere sahip oldukları konusunda tatmin edilmelidir. Bu sistem onların büyüklük ve karmaşıklığına uygun olmalıdır.</p>
<p>17. İlke – İç Kontrol ve Denetim: Denetim otoritesi, bankaların kendi işlerinin karmaşıklığı ve büyüklüğü için yeterli olan elverişli iç kontrollere sahip oldukları konusunda ikna edilmelidir. Bu iç kontroller, yetki ve sorumluluk dağıtımını açık, bankayı taahhüt altına sokan fonksiyonların ayrımı, fonların ödenmesi, aktif ve pasiflerin muhasebeleşmesi konusunda, bu süreçlerin uzlaşması, banka aktiflerinin korunması ve açık düzenlemeler ve uygulanabilir kanun ve düzenlemeler kadar bu kontrollere uygunluğu test etmek için uygun bağımsız iç denetim ve uygunluk fonksiyonlarını içermelidir.</p>
<p>18. İlke – Finansal Hizmetlerin Kötüye Kullanımı: Denetim otoritesi, bankaların finansal sektörde profesyonel ve yüksek etik standartları destekleyen ve bankaların kasti veya kasti olmayan yasadışı eylemlerde kullanılmalarını engelleyen sıkı “müşterilerini tanı” kurallarına elverişli politika ve süreçlere sahip oldukları konusunda ikna edilmelidir.</p>

Tablo 11 Basel düzenlemeleri uyarınca iç denetim sistemine ilişkin belirlenen ilkeler (Devamı)

<p>19. İlke – Denetimsel Yaklaşım: etkin bir bankacılık denetim sistemi; denetim otoritelerinin, esaslı bir banka ve bankacılık grupları faaliyetleri anlayışı ile birlikte güvenlik ve sağlamlığa ve bankacılık sisteminin istikrarı üzerine odaklanarak bir bütün olarak bankacılık sistemi faaliyetleri anlayışı geliştirmesi ve bu anlayışı sürekli kılmasını gerektirir.</p>
<p>20. İlke – Denetimsel Teknikler: Etkin bankacılık denetim sistemi; banka yönetimi ile düzenli iletişimden ve yerinde ve uzaktan denetimden meydana gelmelidir.</p>
<p>21. İlke – Denetimsel Raporlama: Denetim otoriteleri hem tek hem konsolide bazda bankalardan gelen öngörülü istatistiksel verileri ve raporları toplama, gözden geçirme ve analiz etme araçlarına ve alan incelemeleri ya da dış uzman kullanımı aracılığıyla gelen bu raporların bağımsız doğrulanması araçlarına sahip olmalıdır.</p>
<p>22. İlke – Muhasebe ve Açıklama: Denetim otoriteleri her bankanın uluslar arası düzeyden kabul görmüş muhasebe politika ve süreçleriyle uyumlu kaydedilmiş yeterli kayıtları, kendisinin finansal durumunu ve portföyünü dürüstçe yansıtan bilgileri düzenli bazda yayımlamayı sürdürdüğü konusunda ikna edilmelidir.</p>
<p>23. İlke – Denetim Otoritelerinin Düzeltici ve İyileştirici Güçleri: Denetim otoriteleri, tasarrufları altında doğru zamanlı düzeltici eylemlere sebebiyet veren yeterli denetimsel araçlar dizisine sahip olmalıdır. Bu araçlar gerektiğinde bankacılık lisansını iptal etme veya iptal etmeyi tavsiye etme ehliyetini içerir.</p>
<p>24. İlke – Konsolide Edilmiş Denetim: Denetim otoritelerinin, bankacılık grubunu, yeterli izleme ve uygunsuz grup tarafından dünya çapında idare edilen işleri her yönüyle ihtiyatlı normlar uygulanarak konsolide bazda denetlemesi, bankacılık denetiminin esas unsurlarından birisidir.</p>
<p>25. İlke – Merkez Ev Sahipliği İlişkisi: Sınır ötesi konsolide edilmiş denetim, merkez ülke denetim otoritesi ile ilgili diğer denetim otoritelerinin, özellikle ev sahibi ülke denetim otoritelerinin bilgi alışverişi ve işbirliğini gerektirir. Bankacılık denetim otoriteleri yabancı bankaların yerel işlemlerine yerel bankaların uymak zorunda oldukları standartların aynısını uygulamalıdır.</p>

<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi59/BIS.pdf> [02.03.2009]

Tablo 11 de Basel Komitesince belirlenen belli başlı ilkeleri görmekteyiz. Bu ilkeler şartlar değiştikçe güncellenecektir ve ihtiyaçları daha doğru bir şekilde karşılayabilmesi amacıyla teşvik edici çalışmalarda bulunmaktadır.

4.1. Basel Standartlarında Etkin İç Denetim İçin Ön Koşullar

Basel standartları ile birlikte etkin risk yönetimi ortaya çıkmıştır. Etkin risk yönetimi ise bankaların ve bankalardan kredi alan işletmelerin risk yönetimine odaklanmalarına neden olmaktadır. Basel II uygulamaları ile birlikte, kredi fiyatının işletmenin taşıdığı riske göre belirlenmesi ve banka tarafından riske göre kredi fiyatı belirlenmesi gerekmektedir. Basel II ile birlikte kredi değerlemesi ve kredi riskinin tespitinde iç denetim sisteminin varlığı işletmenin kredibilitesine doğrudan etki edebilecek bir unsur haline gelmektedir.

Basel düzenlemeleri ile birlikte etkin risk yönetimi ile birlikte sermaye yeterliliği hesaplamalarında denetim otoritesi önemli yere sahip olmaktadır. İşletmelerde kendi denetim sistemini iç denetim faaliyeti altında işletmelerine uygulayarak Basel Düzenlemelerine uyum sağlamaktadırlar

“İç denetimin etkinliğinin değerlendirilebilmesi amacıyla denetim otoritesi”¹³⁴;

- İç denetime ne derece güvenilebileceği,
- İç denetim tarafından hazırlanan ve yönetim kurulu ile denetim komitesine gönderilen raporların kalitesi ve raporlardaki bulguların yönetim kurulu ve üst yönetim tarafından nasıl kullanıldığı,
- İç denetimde klasik teftişe dayalı metotlardan çok risk odaklı teftiş metodolojisinin kullanılıp kullanılmadığı,
- İç denetim fonksiyonunun bağımsızlığı .

Yukarıdaki unsurlarında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İşletmeler ve bankalarda Basel Düzenlemelerinde etkin bir iç denetim için gerekli çalışmaları yapmaları gerekmektedir.

4.2. Basel Standartları Işığında İç Denetimden Beklenen Yararlar

Basel düzenlemeleri ile birlikte etkin risk yönetim sistemlerinin sağlanamamış olması, aktif bir şekilde işlememesi, çeşitli riskleri bünyesinde taşımasına neden olmaktadır. Bankacılık sektöründe ve diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerde, faaliyet konusunda farklılaşma, kurumsal yapının yeniden

¹³⁴ http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1240basel_uygulama.pdf [06.03.2009]

şekillendirilerek, kurumsal yönetim anlayışının oluşması, bilgi teknolojilerine ve sistemlerine yönelik alt yapının şekillendirilmesi gibi hususlar nedeniyle risk çeşitleri de artmaktadır.

Risk yönetiminin etkin bir şekilde sağlanabilmesi için de iç denetim fonksiyonunda etkinliğin sağlanabilmesi, işletme içi iletişim kanallarında açıklığın, çeşitliliğin ve görevler arasındaki ayrımın ve dağılımın gerçekleştirilebilmesi, kontrolün ve gözlemin yapılabilmesi gerekmektedir. Bunun için de bu gibi önleyici önlemlerin alınması gerekmektedir.

Basel düzenlemeleri ışığında etkin risk yönetiminin sağlanabilmesi için denetim fonksiyonu büyük önem arz etmektedir.

Denetimin öncelikli amaçları arasında iç denetim sisteminin etkinliğinin, varlığının ve yeterliliğinin sağlanması gelmektedir. İç denetimin amaçları arasında işletmenin kurumsal yapısı, politikaları ve faaliyetlerinin uygunluğu, işlem ve belgelerin incelenmesi, iç denetim sistemlerinin yeterli ve etkin işleyip işlemediği gibi hususlar bulunmaktadır.

Tablo 12 Basel Düzenlemeleri Işığında İç Denetimden Beklenen Yararlar

Basel Düzenlemeleri Işığında İç Denetimden Beklenen Yararlar
<ul style="list-style-type: none"> • Tam, doğru ve güvenilir bilgi • Yasal mevzuat ve düzenleme çerçevesi ile koşulların gereğinin yerine getirilmesi • Operasyonel anlamda etkinlik ve verimliliğin sağlanması • Performans etkinliğinin sağlanması

Tamer Aksoy, **Basel II ve İç Kontrol**, (Ankara: Ankara SMMMO Yayını, 2007), s. 356.

Basel düzenlemeleri ışığında iç denetimden beklenen faydaları Tablo 12 de net bir şekilde görülmektedir.

5. ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI

ABD’ de 1942 yılında kurulan İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors –IIA) modern anlamda iç denetim anlayışının oluşmasında önemli yere sahip bulunmaktadır. Uluslararası İç Denetim Standartları geniş bir uygulama alanına sahip bulunmaktadır.

“Standartlar’ ın amaçları şunlardır”¹³⁵;

- İç denetim uygulamasını olması gerektiği gibi temsil eden temel ilkeleri tanımlamak,
- Katma değerli iç denetim faaliyetlerini teşvik etmeye ve hayata geçirmeye yönelik bir çerçeve oluşturmak,
- İç denetim performansının değerlendirilmesine uygun bir zemin oluşturmak,
- Gelişmiş kurumsal süreç ve faaliyetleri canlandırmak.

“Standartlar, gerek kurum gerekse denetçi açısından, iç denetimin yerine getirilmesi sırasında rehberlik sağlar. Standartlar, iç denetim faaliyetlerinin niteliğini, iç denetim yönetmeliğinin (charter) ve yıllık faaliyet planının kilit unsurlarını, görevin ifası ve sonuçların değerlendirilmesi esaslarını ve hizmetlerin performansını değerlendirmekte kullanılan kalite kıstaslarını tanımlar”¹³⁶.

5.1. İç Denetim Standartlarının Oluşturulmasını Etkileyen Gelişmeler

“İç denetim meslek kuruluşlarını ve organizasyonlarını standartlar oluşturmaya zorlayan gelişmeler şöyle sıralanabilir”¹³⁷;

- Organizasyonlarda yönetim kademesinde görev alan kişiler kendi kuruluşlarının iç kontrol sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği ile performans kalitesine ilişkin olarak giderek artan bir biçimde hesap verme sorumluluğuna muhatap olmaktadır.

¹³⁵ <http://www.tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?KodAl=254> [07.03.2009]

¹³⁶ <http://www.tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?KodAl=254> [07.03.2009]

¹³⁷ <http://www.hazine.org.tr/kutuphane/tezler/tezozet/taaksam1.php> [07.03.2009]

- Yöneticiler, organizasyonların kontrol mekanizmaları ve performansları hakkında objektif analizler, değerlendirmeler, tavsiyeler, görüşler ve bilgiler sunulmasının bir aracı olarak iç denetime karşı artan ölçüde olumlu bir yaklaşımda bulunmaktadır.
- Dış denetim elemanları kendi çalışmalarını tamamlamak amacıyla iç denetçilerin bağımsız, yeterli ve profesyonel denetim çalışmalarının uygun kanıtlarını sağladıkları alanlarda iç denetimin sonuçlarından yararlanmaktadırlar.

İç denetim meslek kuruluşlarını ve organizasyonlarını standartlar oluşturmaya zorlayan gelişmelerin neler olduğunu yukarıda maddeler halinde verilmektedir. Dünya da her alanda ortaya çıkan işbirlikleri neticesinde de farklı alanlarda ortaya çıkan iş birlikleri için iç denetim ile ilgili ortaya çıkabilecek farklılıkların en aza indirgenebilmesi gerekmektedir.

5.2. İç Denetim Standartlarının Amaçları, Önemi ve Kapsamı

“Standartların amaçları şöyle ifade edilebilir”¹³⁸;

- Her düzeydeki yönetimlerin, yönetim kurullarının, kamu kuruluşlarının, dış denetim elemanlarının ve ilgili mesleki kuruluşlarının iç denetimin rolünü ve sorumluluklarını anlamasını sağlamak,
- İç denetimin performansının ölçülmesi ve bu alanda yönlendirilmesi için bir temel oluşturmak,
- İç denetimin uygulamalarını geliştirmek.

Denetim standartlarında denetim için asgari koşullar sağlandığı takdirde kaliteli bir denetimin varlığından söz edilebilmektedir.

¹³⁸ <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/aras08icdenetimstandart.pdf> [07.03.2009]

5.3. Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları

Uluslararası iç denetim mesleki uygulama standartları iç denetim faaliyetlerinin daha titiz bir şekilde yapılabilmesi amacıyla uluslar arası iç denetçiler enstitüsü tarafından oluşturulmuştur.

“Standartlar, Nitelik (Attribute), Performans (Performance) ve Uygulama (Implementation) Standartlarından oluşmaktadır. “Nitelik Standartları” ve “Performans Standartları” tüm iç denetim hizmetlerine uygulanırken, “Uygulama” Standartları güvence ve danışmanlık faaliyetleri gibi belirli görev türlerine tatbik edilir. Nitelik ve Performans Standartları, Uygulama Önerileri (Practice Advisories) ve Geliştirme ve Uygulama Yardımları (Development and Practice Aids) gibi ilgili klavuz niteliğindeki diğer araçlarla daha iyi anlaşılabilir”¹³⁹.

Uygulama önerileri, IIA tarafından desteklenen ancak uygulanması zorunluluk teşkil etmemektedir. Uygulama önerileri uluslararası iç denetim mesleki uygulama standartlarının uygulanmasında ve bu standartların belirli olan iç denetim alanlarında uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Bu önerilerin belirli ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılması ile ancak hayata geçirilmesi mümkün olmaktadır. Bu konuyu biraz daha açacak olursak, iç denetçinin rolü ve hiyerarşik ilişkisi TIDE tarafından çıkarılan uygulama önerileri kapsamında yer almaktadır. Uygulama önerilerinin standarda dönüşebilmesi içinde önemlilik, uygulanabilirlik ve kabul edilebilirliğinin olması gerekmektedir. Uygulama önerisi olarak verdiğimiz iç denetçinin rolü ve hiyerarşik ilişkisi bağlı bulunduğu sektörün ihtiyaçları doğrultusunda önemlilik arz edecektir.

Uluslararası iç denetim mesleki uygulama standartları ile birlikte iç denetim mesleğinde faaliyet gösteren iç denetçileri dünya ile aynı anda kaliteli hizmet sunması amaçlanmaktadır.

6. TÜRKİYE DE UYGULANAN DENETİM STANDARTLARI

Ülkemizin yurtdışı ile olan faaliyetlerinin artmaya başlaması, yabancı yatırımcıların ülkemizde ki faaliyetlerinin artmaya başlaması ile birlikte denetimin zorunluluğu daha da önemli bir hale gelmiştir.

Dünya da iç denetim sistemine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Ülkemiz idari yapısına ise 5018 sayılı kanun ile birlikte girmiştir ve uygulanmaya

¹³⁹ <http://www.tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?KodAl=254> [07.03.2009]

başlanmıştır. Uluslararası alanda iç denetime yönelik çalışmalar Türkiye İç Denetim Enstitüsü tarafından takip edilmektedir ve yapılan çalışmalar Türkçeye de çevrilmektedir. “5018 sayılı kanunun getirdiği sistemin en önemli ilkeleri, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde, mali saydamlık ve hesap verilebilir bir anlayışla yönetilmesidir. Getirilen yeni sistemi bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Sistemin parçalarından birinin eksik çalışması veya istenildiği düzeyde geliştirilememesi, bütünün aksaması sonucunu doğuracaktır”¹⁴⁰. Kurulun görevi sistemin bütününe yönelik sonuçlar doğurmaktır.

Küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalması ve dünya genelinde kabul gören standartlara uyum konusunda ülkemizde de çalışmalar yapılmaktadır. Gerek UFRS, gerek Basel II’ ye uyum için çalışmalar yürütülmektedir. Bu standartlarla giderek önemi artan denetim konusunda da dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde çalışmalar yapılmaktadır. Bu amaçla kurulan Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) gerekli çalışmaları yapmaktadır.

¹⁴⁰ <http://www.kidder.org.tr/php/dosyalar/makaleler/idkkyapilanmaraktas.pdf> [07.03.2009]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN REEL SEKTÖR NİTELİĞİNDEKİ İŞLETMELER ÜZERİNE BİR UYGULAMA

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ülkemizde reel sektörde faaliyet gösteren işletmelerin %99,5' ni oluşturan KOBİ' lerin UFRS- Basel II hakkındaki bilgi düzeyleri ölçüldükten sonra, işletme faaliyetlerinde iç denetimin rolünü ortaya koyarak, iç denetimin etkinliğinin ağırlık hangi unsurları kapsadığını belirlemeye çalışmaktır. Yapılan bu çalışma sırasında hazırlanan anket formu 300 işletmeye ulaştırılmış olup, 200 adet işletmeden anket dönüşü sağlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Anket formunda yer alan sorular üç bölümden oluşmaktadır. Anket soruları hazırlanırken de konuyla ilgili olan çalışmalar örnek alınarak kendi konumuz perspektifinde sorulardan oluşmaktadır. Birinci bölümde, ankete katılan işletmelerin ve çalışanların genel özelliklerini ortaya koymaya yönelik 10 adet sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise işletmelerin Basel II ve UFRS hakkındaki genel bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik 5 adet sorudan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde ise işletmenin yönetim anlayışı ve mevcut iç denetim sisteminin etkinlik düzeyine ilişkin olarak likert ölçeğinde hazırlanmış 20 adet sorudan oluşmaktadır. Elde edilen veriler SPSS 11,5 istatistik paket programı yardımıyla değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. SPSS paket programı ile yapılan analiz sonucunda frekans tabloları, aritmetik ortalama ve standart sapmalar hesaplanmıştır. Elde edilen bu tabloların analiz edilmesi ve yorumlanmasıyla araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır.

2. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

2.1. Araştırma Kapsamına Alınan İşletmelerin Genel Özellikleri

Araştırma kapsamına alınan işletmelerin ve çalışanların genel özelliklerini kapsayan bu sorular; “İşletmenin Hukuki Yapısı, İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler İtibariyle Dağılımı, Personel Sayısı, Faaliyet Süresi, Yıllık Satış Ciroyu, İhracat Oranı, İşletmedeki Unvan, Öğrenim Durumu, Denetim Kurulu, İç Denetçi Kadrosu, İç Denetçi Eleman Sayısı” oluşmaktadır.

Tablo 13 İşletmenin Hukuki Yapısı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anonim Şirket	57	28,5	28,5	28,5
Limited Şirket	101	50,5	50,5	79
Şahıs Şirket	38	19	19	98
Diğer	4	2	2	100
Toplam	200	100	100	

Tablo-13 de araştırmaya katılan işletmelerin hukuki yapısı görülmektedir. Görüldüğü gibi örnekleme oluşturan işletme sayısı 200’ dir. Bu işletmelerin büyük çoğunluğunu limited şirketler oluşturmaktadır (%50,5). Ardından sırasıyla anonim şirketler %28,5, şahıs şirketleri %19 ve diğerleri % 2’ dir.

Tablo-14 İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler İtibariyle Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Gıda	33	16,5	16,5	16,5
Tekstil-Dokuma	25	12,5	12,5	29,0
Orman Ürünleri-Mobilya	40	20,0	20,0	49,0
Taş-Toprağa Dayalı Sanayi	24	12,0	12,0	61,0
Kimya ve Plastik Ürünleri	18	9,0	9,0	70,0
Metal Eşya Makine ve Gereç Yapımı	19	9,5	9,5	79,5
İnşaat	16	8,0	8,0	87,5
Sağlık	6	3,0	3,0	90,5
Diğer	19	9,5	9,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo-14 de araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet gösterdiği sektörlerin dağılımı görülmektedir. Yukarıdaki tabloya göre %16,5 gıda, %12,5 tekstil-dokuma, %20 orman ürünleri mobilya, %12 taş-toprağa dayalı sanayi, %9 kimya ve plastik ürünleri, %9,5 metal eşya makine ve gereç yapımı, %8 inşaat, %3 sağlık ve %9,5 diğer sektörlerden oluşmaktadır.

Tablo-15 Personel Sayısı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
25'den az işçi	112	56,0	56,6	56,6
25-50 işçi	30	15,0	15,2	71,7
51-100 işçi	21	10,5	10,6	82,3
101-250 işçi	15	7,5	7,6	89,9
250 ve üzeri işçi	20	10,0	10,1	100,0
Toplam	198	99,0	100,0	
Cevapsız	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Tablo-15 de işletmelerin personel sayıları görülmektedir. 25' den az işçi çalıştıran işletmelerin sayısının %56,6 yani anket çalışmamıza katılan sektörlerin yarısından fazlasının işçi sayısının 25' den az olduğu görülmektedir. 25-50 arası işçi çalıştıran işletme %15,2, 51-100 arası işçi çalıştıran işletme %10,5, 101-250 arası işçi çalıştıran işletme %7,6, 250 ve üzeri işçi çalıştıran işletme %10,1 olduğu tablodan görülebilmektedir. 200 işletme üzerinde yapılan ankette personel sayısının hangi aralıkta olduğunun tespitine yönelik soruda 2 işletmenin soruyu cevapsız bıraktığı da Tablo-15 de görülmektedir.

Tablo-16 Faaliyet Süresi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-5 yıl	38	19,0	19,3	19,3
6-10 yıl	57	28,5	28,9	48,2
11-20 yıl	53	26,5	26,9	75,1
21 yıl ve üzeri	49	24,5	24,9	100,0
Toplam	197	98,5	100,0	
Cevapsız	3	1,5		
Toplam	200	100,0		

İşletmelerin faaliyet sürelerine baktığımızda %28,9' luk kısmın 6-10 yıl arasında faaliyette bulduklarını göstermektedir. 11-20 yıl arasında faaliyette bulunanlar ise %26,9, 21 yıl ve üzeri %24,9, 0-5 yıl arası faaliyet gösterenlerin ise %19' luk kısmıdır.

Tablo-17 Yıllık Satış Ciroosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-5 Milyon TL	110	55,0	55,6	55,6
6-10 Milyon TL	24	12,0	12,1	67,7
11-25 Milyon TL	16	8,0	8,1	75,8
26-50 Milyon TL	22	11,0	11,1	86,9
51 Milyon TL ve üzeri	26	13,0	13,1	100,0
Toplam	198	99,0	100,0	
Cevapsız	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

İşletmelerin yıllık satış ciroları %55,6'lık kısmı 0-5 milyon TL arasında olduğu görülmektedir. 51 milyon TL ve üzeri %13,1, 6-10 milyon TL 12,1, 11-25-50milyon TL /11,1 ve 11-25 milyon TL arası %8,1'lik kısmıdır.

Tablo-18 İhracat Oranı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İhracat yapmıyoruz	142	71,0	72,1	72,1
% 25'in altı	19	9,5	9,6	81,7
% 26-% 50 arası	18	9,0	9,1	90,9
% 51- % 75 arası	12	6,0	6,1	97,0
%75 ve üzeri	6	3,0	3,0	100,0
Toplam	197	98,5	100,0	
Cevapsız	3	1,5		
Toplam	200	100,0		

Tablo-18 de ankete katılan işletmelerin ihracat yapma durumu tespit edilmeye çalışılmaktadır. İşletmelerin %72,1'lik kısmı ihracat yapmamakta olduğu

görülmektedir. %25'in altında ihracat yapanlar %9,6, %26-%50 arası %9,1, %51-%75 arası %6,1, %75 ve üzeri %3' lük kısmıdır.

Tablo-19 İşletmedeki Unvan

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Genel Müdür	57	28,5	28,6	28,6
Genel Müdür Yardımcısı	14	7,0	7,0	35,7
Muhasebe-Finans Müdürü	60	30,0	30,2	65,8
Pazarlama Müdürü	16	8,0	8,0	73,9
İş Yeri Sahibi	42	21,0	21,1	95,0
Diğer	10	5,0	5,0	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	,5		
Toplam	200	100,0		

Anketi cevaplayan kişilerin işletmedeki unvanları ile ilgili kısmı oluşturan Tablo-19' da %30,2' lik kısmı muhasebe-finans müdürü oluşturmaktadır. %28,6' lik kısmı genel müdür, %21,1' lik kısmı işyeri sahibi, %8'lik kısmı pazarlama müdürü, %7' lik kısmı genel müdür yardımcısı ve %5' lik kısmı diğerlerinden oluştuğu tabloda görülmektedir.

Tablo-20 Öğrenim Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlköğretim	3	1,5	1,5	1,5
Lise	53	26,5	26,5	28,0
Ön Lisans	42	21,0	21,0	49,0
Lisans	93	46,5	46,5	95,5
Lisansüstü	9	4,5	4,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde öğrenim durumu ile ilgili kısmı oluşturan Tablo 20’ de %46,5’ luk kısmı yani yarısına yakınının lisans mezunu olduğu görülmektedir. %26,5’ luk kısmı lise,%21’lik kısmı ön-lisans, %4,5’ luk kısmı lisansüstü, %1,5’ luk kısmın ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo-21 Denetim Kurulu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	77	38,5	39,1	39,1
Hayır	120	60,0	60,9	100,0
Toplam	197	98,5	100,0	
Cevapsız	3	1,5		
Toplam	200	100,0		

Anketi cevaplayan işletmelerin %60,9 işletmelerinde denetim kurulu olmadığını ifade etmektedirler. %39,1’ lik kısmında ise denetim kurulu bulunmaktadır.

Tablo-22 İç Denetçi Kadrosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	64	32,0	32,8	32,8
Hayır	131	65,5	67,2	100,0
Toplam	195	97,5	100,0	
Cevapsız	5	2,5		
Toplam	200	100,0		

Anketi cevaplayan işletmelerin %67,2’ lik kısmı iç denetçi kadrosunun olup olmadığını tespitine yönelik soruyu hayır olarak cevaplandığı Tablo-22 de görülmektedir. %32,8’ lik kısmı ise bu soruya evet cevabını vermiştir.

Tablo-23 İç Denetçi Eleman Sayısı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	14	7,0	23,0	23,0
2	25	12,5	41,0	63,9
3	2	1,0	3,3	67,2
4	9	4,5	14,8	82,0
5	4	2,0	6,6	88,5
6	2	1,0	3,3	91,8
10	5	2,5	8,2	100,0
Toplam	61	30,5	100,0	
Cevapsız	139	69,5		
Toplam	200	100,0		

Tablo-23' e verilen cevaplar Tablo-22 ile bağlantılı olup, iç denetçi kadrosunun olup olmadığına yönelik olan Tablo-22' ye verilen evet cevabına karşılık olarak, iç denetçi kadrosunda elemanı olan işletmelerin bu kadroda kaç kişi çalıştığına yönelik olarak hazırlanmış bir tablodur. %41' lik kısmı 2 kişi çalıştırmakta olduğu tablodan görülmektedir. %23' lük kısmı 1 kişi, %14,8' lik kısmı 4 kişi, %8,2' lik kısmı 10 kişi, %6,6' lık kısmı 5 kişi, %3,3' lük kısmı ise 6 ve 3 kişi çalışmaktadır.

2.2. Araştırma Kapsamına Alınan İşletmelerin UFRS ve Basel II Hakkındaki Genel Bilgi Düzeyi

Araştırma kapsamına alınan işletmelerin UFRS ve Basel II hakkındaki genel bilgi düzeyini ölçmeye yönelik hazırlanan sorular ise; UFRS-TFRS Bilgi Düzeyi, Basel II Bilgi Düzeyi, UFRS-Basel II Bilgi Kaynakları, Yeni Dönem İle İlgili Hazırlık Çalışması, Yeni Dönem İçin Hazırlık Çalışma Türü oluşmaktadır.

Tablo-24 UFRS-TFRS Bilgi Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok Az	99	49,5	50,3	50,3
Az	50	25,0	25,4	75,6
Orta	25	12,5	12,7	88,3
İyi	20	10,0	10,2	98,5
Çok İyi	3	1,5	1,5	100,0
Toplam	197	98,5	100,0	
Cevapsız	3	1,5		
Toplam	200	100,0		

%50,3' lük kısım UFRS-TFRS hakkında çok az bilgiye sahip olduğu görülmektedir. %25,4' lük kısmı az, %12,5' lik kısmı orta, %10' luk kısmı iyi, %1,5' lik kısmı çok iyi bilgi sahibidir.

Tablo-25 Basel II Bilgi Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok Az	91	45,5	46,2	46,2
Az	53	26,5	26,9	73,1
Orta	31	15,5	15,7	88,8
İyi	19	9,5	9,6	98,5
Çok İyi	3	1,5	1,5	100,0
Toplam	197	98,5	100,0	
Cevapsız	3	1,5		
Toplam	200	100,0		

%46,2' lik kısım Basel II hakkında çok az bilgiye sahip olduğu görülmektedir. %26,9' luk kısmı az, %15,7' lik kısmı orta, %9,6' lık kısmı iyi, %1,5' lik kısmı çok iyi bilgiye sahiptir.

Tablo-26 UFRS-Basel II Bilgi Kaynakları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İnternet	100	50,0	51,5	51,5
Gazete	26	13,0	13,4	64,9
Televizyon	31	15,5	16,0	80,9
Kitap	10	5,0	5,2	86,1
Diğer	27	13,5	13,9	100,0
Toplam	194	97,0	100,0	
Cevapsız	6	3,0		
Toplam	200	100,0		

UFRS-Basel II ile ilgili bilgileri anketi cevaplayan işletmeler yarısından fazlasını oluşturan %51,5' luk kısmı ile internetten elde ettikleri sonucunu görmekteyiz. %16' lık kısmı ile televizyon, %13,9 ile diğer, %13,4 ile gazete, %5,2 ile kitap cevaplarının verildiğini görebilmekteyiz.

Tablo-27 Yeni Dönem İle İlgili Hazırlık Çalışması

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok Az	109	54,5	55,3	55,3
Az	51	25,5	25,9	81,2
Orta	18	9,0	9,1	90,4
İyi	15	7,5	7,6	98,0
Çok İyi	4	2,0	2,0	100,0
Toplam	197	98,5	100,0	
Cevapsız	3	1,5		
Toplam	200	100,0		

Yakın bir dönemde yürürlüğe girmesi beklenen “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”nın getireceği yeniliklere karşı işletme içi hazırlık çalışmalarının olup olmadığına yönelik sorulan soruya işletmelerin %55,3’ lük kısmı çok az cevabını verdiğini görebilmekteyiz. %25,9’ luk kısmı az, %9,1’ lik kısmı orta, %7,6’ lık kısmı iyi, %2’ lik kısmı ise çok iyi cevabını vermiştir.

Tablo-28 Yeni Dönem İçin Daha Fazla Bilgi Elde Etme Çalışması

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	36	18,0	18,7	18,7
Hayır	157	78,5	81,3	100,0
Toplam	193	96,5	100,0	
Cevapsız	7	3,5		
Toplam	200	100,0		

Yeni dönemin getireceği yenilikler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için herhangi bir çalışmalarının olup olmadığına yönelik anket sorusuna işletmelerin büyük bir kısmı %81,3’ lük kısmı hayır, %18,7’ lik kısmı evet cevabını vermiştir.

Tablo-29 Yeni Dönem İçin Hazırlık Çalışma Türü

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cevapsız	189	94,5	94,5	94,5
Seminer	11	5,5	5,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo-29, bir önceki tablo olan Tablo-28' e verilen evet cevabı sonucunda yeni dönemin getireceği yenilikler konusunda nasıl bir çalışma yapıldığına ilişkin bilgi elde edilebilmesi için hazırlanmış bir soru olmaktadır. Tablo 29'da %5,5' lik kısmın seminer cevabını vermiştir.

2.3. Araştırma Kapsamına Alınan İşletmelerin Yönetim Anlayışı ve Mevcut İç Denetim Sisteminin Etkinlik Düzeyine İlişkin Sorular

Anket sorularının üçüncü bölümünde işletmelerin yönetim anlayışı ve mevcut iç denetim sisteminin etkinlik düzeyine yönelik olarak hazırlanan sorular; İşletme çalışanlarının yapacağı işler tam ve anlaşılabilir bir şekilde tanımlanmıştır, İşletme çalışanlarının niteliklerini artırmak için, işletmemizde sürekli olarak hizmet içi eğitim faaliyetleri yapılmaktadır, İşletme yönetimi ihtiyaç duyduğu konularda profesyonel danışmanlık hizmetlerine sıkça başvurmaktadır, Çalışanların kişisel performans hedefleri kısa ve orta vadeli olarak planlanmakta ve somut ölçütlere dayandırılmaktadır, İşletme çalışanları hangi davranış ve fiillerin, işletme davranış kurallarına uygun olup olmadığını tam olarak bilmektedirler, İşletme davranış kurallarına uygun hareket etmeyen çalışanlar nasıl bir yaptırımla karşılaşacakları tam olarak bilmektedirler, İşletmemizin çeşitli bölümleri arasında aynı amaç ve hedefe yönelik işbirliği yapma ve bunu devam ettirme imkânı üst düzeydedir, işletmemizde yeni fikirlerin ortaya atılması ve uygulanması her zaman desteklenir, İşletmemizdeki problemlerin çözümünde çalışanların çözüm önerileri de dikkate alınır, İşletmemizde önemli konularda Yönetim Kurulu'nu bilgilendiren ve bilgi akışının zamanında gerçekleşmesini sağlayan etkin bir iletişim sistemi mevcuttur, İşletme ana hedefleri ve temel performans kriterleri herkes tarafından aynı biçimde anlaşılmasını sağlayacak açıklıkta ifade edilmiştir, İşletme ana hedeflerinin gerçekleştirilmesinin önündeki engelleri tanımlayıcı ve değerlendirici yeterli mekanizmalar

bulunmaktadır, Yönetmel olarak mali ve parasal konularda kimlerin sorumlu olduğu, resmi bir yetki devri ile belirlenmiştir, İşletmemizde etkin bir iç denetim sistemi mevcuttur, Denetim Kurulu (eğer böyle bir kurul varsa) iç ve dış denetçilerin faaliyet alanlarını açık ve anlaşılır bir şekilde belirlemiştir, İşletmemizde her türlü performans değerlendirmesinde iç denetim raporları tam olarak dikkate alınmaktadır, Mevcut geri bildirim mekanizmaları (Raporlama vb), işletme ana hedeflerine ulaşıp ulaşamadığını yönetimce değerlendirilmesine imkân vermektedir, İşletmelerde dış denetim (muhasabe ve vergi denetimi) riskini azaltmak için, etkin bir iç denetim sisteminin olması gerekir, “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”nın tam olarak yürürlüğe girmesi, işletmelerin daha etkin bir iç denetim sistemi oluşturmaları sonucunu da beraberinde getirebilir, Yakın bir gelecekte yürürlüğe girmesi beklenen “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları” işletmelerin bankacılık sisteminden kredi elde etme olanaklarını önemli ölçüde azaltacaktır olmak üzere 20 adet sorudan oluşmaktadır.

Tablo-30 İşletme Çalışanlarının Yapacağı İşler Tam ve Anlaşılır Bir Şekilde Tanımlanmıştır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	3,0	3,0	3,0
Katılmıyorum	6	3,0	3,0	6,0
Kararsızım	15	7,5	7,5	13,5
Katılıyorum	84	42,0	42,0	55,5
Kesinlikle Katılıyorum	89	44,5	44,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Anket çalışmamıza katılan 200 işletme’ nin 89’u yani %44,5’ u işletme çalışanlarının yapacağı işler tam anlaşılır bir şekilde tanımlanmıştır sorusuna kesinlikle katılıyorum cevabını verdiğini Tablo-30’de görülmektedir. %42 oranında da katılıyorum, %7,5 kararsızım, %3 katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Tablo-31 İşletme Çalışanlarının Niteliklerini Artırmak İçin, İşletmemizde Sürekli Olarak Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri Yapılmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	13	6,5	6,5	6,5
Katılmıyorum	16	8,0	8	14,5
Kararsızım	42	21,0	21	35,5
Katılıyorum	86	43,0	43	78,5
Kesinlikle Katılıyorum	43	21,5	21,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 31’ de işletme çalışanlarının niteliklerini artırmak için, işletmemizde sürekli olarak hizmet içi eğitim faaliyetleri yapılmaktadır sorusuna %43’ lük kısmı katılıyorum cevabını verdiğini görebilmekteyiz. %21,5 kesinlikle katılıyorum, %21 kararsızım, %8 katılmıyorum, %6,5 kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiğini görülmektedir.

Tablo-32 İşletme Yönetimi İhtiyaç Duyduğu Konularda Profesyonel Danışmanlık Hizmetlerine Sıkça Başvurmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	17	8,5	8,5	8,5
Katılmıyorum	31	15,5	15,6	24,1
Kararsızım	39	19,5	19,6	43,7
Katılıyorum	65	32,5	32,7	76,4
Kesinlikle Katılıyorum	47	23,5	23,6	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	0,5		
Toplam	200	100,0		

İşletme yönetimi ihtiyaç duyduğu konularda profesyonel danışmanlık hizmetlerine sıkça başvurmaktadır sorusuna %32,7' lik kısmı katılıyorum, %23,6' lik kısmı kesinlikle katılıyorum, %19,6'lık kısmı kararsızım, %15,6' lik kısmı katılmıyorum, %8,5' lik kısmı kesinlikle katılıyorum cevabını yukarıdaki Tablo-32' de görebilmekteyiz. Anketi cevaplayan bir işletmenin ise bu soruyu cevapsız bıraktığını görülmektedir.

Tablo-33 Çalışanların Kişisel Performans Hedefleri Kısa ve Orta Vadeli Olarak Planlanmakta ve Somut Ölçütlere Dayandırılmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	8	4,0	4,0	4,0
Katılmıyorum	22	11,0	11,1	15,1
Kararsızım	46	23,0	23,1	38,2
Katılıyorum	90	45,0	45,2	83,4
Kesinlikle Katılıyorum	33	16,5	16,6	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	0,5		
Toplam	200	100,0		

Çalışanların kişisel performans hedefleri kısa ve orta vadeli olarak planlanmakta ve somut ölçütlere dayandırılmaktadır sorusuna %45,2'lik kısmı katılıyorum, %23,1' lik kısmı kararsızım, %16,6' lik kısmı kesinlikle katılıyorum, %11,1' lik kısmı katılmıyorum, 4'lük kısmı kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiğini görülmektedir.

Tablo-34 İşletme Çalışanları Hangi Davranış ve Fiillerin, İşletme Davranış Kurallarına Uygun Olup Olmadığı Tam Olarak Bilmektedirler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,5	1,5	1,5
Katılmıyorum	12	6,0	6,1	7,6
Kararsızım	25	12,5	12,6	20,2
Katılıyorum	84	42,0	42,4	62,6
Kesinlikle Katılıyorum	74	37,0	37,4	100,0
Toplam	198	99,0	100,0	
Cevapsız	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

İşletme çalışanları hangi davranış ve fiillerin, işletme davranış kurallarına uygun olup olmadığını tam olarak bilmektedirler sorusuna %42,4' lük kısmı katılıyorum, %37,4' lük kısmı kesinlikle katılıyorum, %12,6'lık kısmı kararsızım, %6,1' lik kısmı katılmıyorum, %1,5' luk kısmı kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiğini görülebilmektedir. %1' lik kısmı ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo-35 İşletme Davranış Kurallarına Uygun Hareket Etmeyen Çalışanlar Nasıl Bir Yaptırımla Karşılaşacaklarını Tam Olarak Bilmektedirler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	2,0	2,0	2,0
Katılmıyorum	7	3,5	3,5	5,5
Kararsızım	25	12,5	12,6	18,1
Katılıyorum	66	33,0	33,2	51,3
Kesinlikle Katılıyorum	97	48,5	48,7	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	0,5		
Toplam	200	100,0		

İşletme davranış kurallarına uygun hareket etmeyen çalışanlar nasıl bir yaptırımla karşılaşacaklarını tam olarak bilmektedirler sorusuna %48,7' lik kısmı kesinlikle katılıyorum, %33,2' lik kısmı katılıyorum, %12,6' lik kısmı kararsızım, %3,5' lik kısmı katılmıyorum, %2' lik kısmı kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiğini görülmektedir.

Tablo-36 İşletmemizin Çeşitli Bölümleri Arasında Aynı Amaç ve Hedefe Yönelik İşbirliği Yapma ve Bunu Devam Ettirme İmkânı Üst Düzeydedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,0	1,0	1,0
Katılmıyorum	8	4,0	4,0	5,0
Kararsızım	42	21,0	21,1	26,1
Katılıyorum	88	44,0	44,2	70,4
Kesinlikle Katılıyorum	59	29,5	29,6	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	0,5		
Toplam	200	100,0		

İşletmemizin çeşitli bölümleri arasında aynı amaç ve hedefe yönelik işbirliği yapma ve bunu devam ettirme imkânı üst düzeydedir sorusuna %44,2' lik kısmı katılıyorum, %29,6' lik kısmı kesinlikle katılıyorum, %21,1' lik kısmı kararsızım, %4' lük kısmı katılmıyorum, %1' lik kısmı kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği Tablo-36' da görülmektedir.

Tablo-37 İşletmemizde Yeni Fikirlerin Ortaya Atılması ve Uygulanması Her Zaman Desteklenir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,0	1,0	1,0
Katılmıyorum	12	6,0	6,0	7,0
Kararsızım	29	14,5	14,5	21,5
Katılıyorum	78	39,0	39,0	60,5
Kesinlikle Katılıyorum	79	39,5	39,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

İşletmemizde yeni fikirlerin ortaya atılması ve uygulanması her zaman desteklenir sorusuna %39,5' luk kısım kesinlikle katılıyorum,%39' u katılıyorum, %14,5' i kararsızım, %6' sı katılmıyorum, %1' i kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği Tablo-37' de görülmektedir.

Tablo-38 İşletmemizdeki Problemlerin Çözümünde Çalışanların Çözüm Önerileri de Dikkate Alınır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,0	1,0	1,0
Katılmıyorum	13	6,5	6,5	7,5
Kararsızım	29	14,5	14,6	22,1
Katılıyorum	88	44,0	44,2	66,3
Kesinlikle Katılıyorum	67	33,5	33,7	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	,5		
Toplam	200	100,0		

İşletmemizdeki problemlerin çözümünde çalışanların çözüm önerileri de dikkate alınır sorusuna %44,2' lik kısmı katılıyorum, %33,7' lik kısmı kesinlikle

katılıyorum, %14,6'lık kısmı kararsızım, %6,5'lik kısmı katılmıyorum, %1'lik kısmı kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği görülebilmektedir. %0,5'lik kısmı ise bu soruyu cevapsız bıraktığı Tablo-38'de görülmektedir.

Tablo-39 İşletmemizde Önemli Konularda Yönetim Kurulu'nu Bilgilendiren ve Bilgi Akışının Zamanında Gerçekleşmesini Sağlayan Etkin Bir İletişim Sistemi Mevcuttur

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,5	2,5	2,5
Katılmıyorum	17	8,5	8,6	11,2
Kararsızım	41	20,5	20,8	32,0
Katılıyorum	73	36,5	37,1	69,0
Kesinlikle Katılıyorum	61	30,5	31,0	100,0
Toplam	197	98,5	100,0	
Cevapsız	3	1,5		
Toplam	200	100,0		

İşletmemizde önemli konularda yönetim kurulunu bilgilendiren ve bilgi akışının zamanında gerçekleşmesini sağlayan etkin bir iletişim sistemi mevcuttur sorusuna %37,1' i katılıyorum, %31' i kesinlikle katılıyorum, %20,8' i kararsızım, %8,6' sını katılmıyorum, %2,5' i kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği görülebilmektedir. %1,5' i ise bu soruyu cevapsız bıraktığı yukarıdaki Tablo-39' da görülmektedir.

Tablo-40 İşletme Ana Hedefleri ve Temel Performans Kriterleri Herkes Tarafından Aynı Biçimde Anlaşılmasını Sağlayacak Açıklıkta İfade Edilmiştir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,5	0,5	0,5
Katılmıyorum	12	6,0	6,0	6,5
Kararsızım	34	17,0	17,0	23,5
Katılıyorum	87	43,5	43,5	67,0
Kesinlikle Katılıyorum	66	33,0	33,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

İşletme ana hedefleri ve temel performans kriterleri herkes tarafından aynı biçimde anlaşılmasını sağlayacak açıklıkta ifade edilmiştir sorusuna %43,5' i katılıyorum, %33' ü kesinlikle katılıyorum, %17' si kararsızım, %6' sı katılmıyorum, %0,5' i kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği Tablo-40' da görülmektedir.

Tablo-41 İşletme Ana Hedeflerinin Gerçekleştirilmesinin Önündeki Engelleri Tanımlayıcı ve Değerlendirici Yeterli Mekanizmalar Bulunmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	2,0	2,0	2,0
Katılmıyorum	13	6,5	6,5	8,5
Kararsızım	54	27,0	27,0	35,5
Katılıyorum	95	47,5	47,5	83,0
Kesinlikle Katılıyorum	34	17,0	17,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

İşletme ana hedeflerinin gerçekleştirilmesinin önündeki engelleri tanımlayıcı ve değerlendirici yeterli mekanizmalar bulunmaktadır sorusuna %47,5' i katılıyorum, %27' si kararsızım, %17' si kesinlikle katılıyorum, %6,5' i katılmıyorum, %2' si kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği yukarıdaki Tablo-41'de görülmektedir.

Tablo-42 Yönetmelik Olarak Mali ve Parasal Konularda Kimlerin Sorumlu Olduğu, Resmi Bir Yetki Devri İle Belirlenmiştir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,5	1,5	1,5
Katılmıyorum	5	2,5	2,5	4,0
Kararsızım	18	9,0	9,0	13,1
Katılıyorum	82	41,0	41,2	54,3
Kesinlikle Katılıyorum	91	45,5	45,7	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	0,5		
Toplam	200	100,0		

Yönetmelik olarak mali ve parasal konularda kimlerin sorumlu olduğu, resmi bir yetki devri ile belirlenmiştir sorusuna %45,7' si kesinlikle katılıyorum, %41,2' si katılıyorum, %9' u kararsızım, %2,5' i katılmıyorum, %1,5'i kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği görülmektedir. %0,5' i ise bu soruyu cevapsız bıraktığı Tablo-42' de görülmektedir.

Tablo-43 İşletmemizde Etkin Bir İç Denetim Sistemi Mevcuttur

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	27	13,5	13,8	13,8
Katılmıyorum	34	17,0	17,3	31,1
Kararsızım	40	20,0	20,4	51,5
Katılıyorum	55	27,5	28,1	79,6
Kesinlikle Katılıyorum	40	20,0	20,4	100,0
Toplam	196	98,0	100,0	
Cevapsız	4	2,0		
Toplam	200	100,0		

İşletmemizde etkin bir iç denetim sistemi mevcuttur sorusuna %28,1' i katılıyorum, %20,4' ü kararsızım ve kesinlikle katılıyorum, %17,3' ü katılmıyorum, %13,8' i kesinlikle katılmıyorum, %2' si ise bu soruyu cevapsız bıraktığı yukarıdaki Tablo-43' de görülmektedir.

Tablo-44 Denetim Kurulu (Eğer Böyle Bir Kurul Varsa) İç ve Dış Denetçilerin Faaliyet Alanlarını Açık ve Anlaşılır Bir Şekilde Belirlemiştir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	34	17,0	17,8	17,8
Katılmıyorum	34	17,0	17,8	35,6
Kararsızım	44	22,0	23,0	58,6
Katılıyorum	44	22,0	23,0	81,7
Kesinlikle Katılıyorum	35	17,5	18,3	100,0
Toplam	191	95,5	100,0	
Cevapsız	9	4,5		
Toplam	200	100,0		

Denetim kurulu iç ve dış denetçilerin faaliyet alanlarını açık ve anlaşılır bir şekilde belirlemiştir sorusuna %23' ü kararsızım ve katılıyorum, %18,3' ü kesinlikle katılıyorum, %17,8' i ise kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verdiği görülebilmektedir. %4,5' i ise bu soruyu cevapsız bıraktığı Tablo-44' de görülmektedir.

Tablo-45 İşletmemizde Her Türlü Performans Değerlendirilmesinde İç Denetim Raporları Tam Olarak Dikkate Alınmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	34	17,0	17,5	17,5
Katılmıyorum	30	15,0	15,5	33,0
Kararsızım	46	23,0	23,7	56,7
Katılıyorum	51	25,5	26,3	83,0
Kesinlikle Katılıyorum	33	16,5	17,0	100,0
Toplam	194	97,0	100,0	
Cevapsız	6	3,0		
Toplam	200	100,0		

İşletmemizde her türlü performans değerlendirilmesinde iç denetim raporları tam olarak dikkate alınmaktadır sorusuna %26,3' ü katılıyorum, %23,7' si kararsızım, %17,5' i kesinlikle katılmıyorum, %17' si kesinlikle katılıyorum, %15,5' i katılmıyorum cevabını verdiği görülebilmektedir. %3' ü ise bu soruyu cevapsız bıraktığı Tablo-45'de görülmektedir.

Tablo-46 Mevcut Geri Bildirim Mekanizmaları (Raporlama Vb) İşletme Ana Hedeflerine Ulaşıp Ulaşılmadığını Yönetimce Değerlendirilmesine İmkan Vermektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	21	10,5	10,6	10,6
Katılmıyorum	27	13,5	13,6	24,1
Kararsızım	49	24,5	24,6	48,7
Katılıyorum	52	26,0	26,1	74,9
Kesinlikle Katılıyorum	50	25,0	25,1	100,0
Toplam	199	99,5	100,0	
Cevapsız	1	,5		
Toplam	200	100,0		

Mevcut geri bildirim mekanizmaları, işletme ana hedeflerine ulaşılıp ulaşılmadığını yönetimce değerlendirilmesine imkan vermektedir sorusuna %26,1' i katılıyorum, %25,1' i kesinlikle katılıyorum, %24,6' si kararsızım, %13,6' sı katılmıyorum, %10,6' sı kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği görülebilmektedir. %0,5' i ise bu soruyu cevapsız bıraktığı yukarıdaki Tablo-46' da görülmektedir.

Tablo-47 İşletmelerde Dış Denetim (Muhasebe ve Vergi Denetimi) Riskini Azaltmak İçin, Etkin Bir İç Denetim Sisteminin Olması Gerekir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,0	1,0	1,0
Katılmıyorum	2	1,0	1,0	2,0
Kararsızım	23	11,5	11,5	13,5
Katılıyorum	60	30,0	30,0	43,5
Kesinlikle Katılıyorum	113	56,5	56,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

İşletmelerde dış denetim riskini azaltmak için, etkin bir iç denetim sisteminin olması gerekir sorusuna %56,5' i yani yarısından fazlası kesinlikle katılıyorum, %30' u katılıyorum, %11,5' i kararsızım, %1' i ise katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği Tablo-47' de görülmektedir.

Tablo-48. Basel II Derecelendirme Kriterleri ve UFRS' nin Tam Olarak Yürürlüğe Girmesi, İşletmelerin Daha Etkin Bir İç Denetim Sistemi Oluşturması Sonucunu da Beraberinde Getirebilir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,5	2,5	2,5
Katılmıyorum	3	1,5	1,5	4,0
Kararsızım	51	25,5	25,8	29,8
Katılıyorum	64	32,0	32,3	62,1
Kesinlikle Katılıyorum	75	37,5	37,9	100,0
Toplam	198	99,0	100,0	
Cevapsız	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Basel II derecelendirme kriterleri ve UFRS' nin tam olarak yürürlüğe girmesi, işletmelerin daha etkin bir iç denetim sistemi oluşturması sonucunu da beraberinde getirebilir sorusuna %37,9' u kesinlikle katılıyorum, %32,3' ü katılıyorum, %25,8' i

kararsızım, %2,5' i kesinlikle katılmıyorum, %1,5' i katılmıyorum , %1' i ise bu soruyu cevapsız bıraktığı yukarıdaki Tablo-48' de görülmektedir.

Tablo-49 Yakın Bir Gelecekte Yürürlüğe Girmesi Beklenen “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “UFRS” İşletmelerin Bankacılık Sisteminden Kredi Elde Etme Olanaklarını Önemli Ölçüde Azaltacaktır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,5	2,5	2,5
Katılmıyorum	9	4,5	4,5	7,1
Kararsızım	70	35,0	35,4	42,4
Katılıyorum	47	23,5	23,7	66,2
Kesinlikle Katılıyorum	67	33,5	33,8	100,0
Toplam	198	99,0	100,0	
Cevapsız	2	1,0		
Toplam	200	100,0		

Yakın bir gelecekte yürürlüğe girmesi beklenen “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “UFRS” işletmelerin bankacılık sisteminden kredi elde etme olanaklarını önemli ölçüde azaltacaktır sorusuna %35' i kararsızım, %33,8' i kesinlikle katılıyorum, %23,7' si katılıyorum, 54,5' i katılmıyorum, %2,5' i kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği görülebilmektedir %1' i ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşmenin etkisi ile birlikte sınırlar ortadan kalkarak işletmelerin uluslararası alanda faaliyetlerde bulunması sonucunu doğurmuştur. Bu dönem içerisinde de uluslararası kurumların önemi giderek artmıştır..

Dünyada yaşanan ve en son olarak da 2008 yılı itibariyle başlayan ve etkileri 2009 yılında da devam etmekte olan mali kriz neticesinde de, ülkeler krizin etkilerini hafifletebilmek amacıyla ortak kararlar alma ve uygulama yoluna gitmişlerdir. Yaşanılan krizler ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda krizlerin risk yönetimindeki eksikliklerden kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar karşısında da uluslararası gözetim ve denetimin gözden geçirilmesine yönelik ihtiyaçlar artmıştır. UFRS dünya çapında bir kıyaslama ve değerlendirmeye olanak sağlayan kaliteli ve sağlıklı bilginin üretilmesi için son derece önemli bir kaynaktır

Basel II de bu ihtiyaçları gidermeye yönelik olarak devamlı kendi geliştiren ve çağın ihtiyaçlarına yönelik uygulamalar yapmaya çalışmaktadır. Basel II uygulamaları ile birlikte kredi kullandırımın da daha seçici davranılmaktadır. Risk ratingi yüksek, mali raporlamaları şeffaf ve güvenilir olan işletmelere kredi vermeyi tercih edeceklerdir. Kredi verirken ise derecelendirme notuna göre işletmeler değerlendirilecektir. Derecelendirme notu içinde oluşturulan değerlendirme konuları arasında finansal tablolar, şeffaflık, muhasebe standartları ve denetim sistemi olacaktır. Alınan nota göre kredi maliyeti artacak ya da azalacaktır. Not alma sırasında güvenilir finansal tablolar hazırlayabilmek ve kaliteli bilgi için UFRS' ye uygun raporlama yapacaklardır. Basel II ile birlikte kredi değerlemesi ve kredi riskinin tespitinde iç denetim sisteminin varlığı işletmenin kredibilitelerini doğrudan etkileyecek bir diğer ve yapılan çalışmada işletme faaliyetlerinde iç denetimin rolünü ortaya koyarak etkinliğini artıran bir unsur olmaktadır. Etkin risk yönetimi ve sermaye yeterliliği hesaplamalarında denetim otoritesi önemli bir yere sahip olmaktadır. İşletmelerde kendi denetim sistemini, iç denetim faaliyetleri adı altında uygulamaktadırlar.

İç denetim ile birlikte; tam doğru ve güvenilir bilgi, operasyonel anlamda etkinlik ve verimliliğin sağlanması, performans etkinliğinin sağlanması gibi yararları olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte dünyada kabul görmüş standartların kullanılması ile birlikte etkinliği artan denetimin ve işletmelerde iç denetim faaliyetleri ile birlikte işletmeler faaliyetlerini aksatmadan yürütebileceklerdir ve karşılaşılabilecek riskler azaltılarak işletme verimli bir yapıya kavuşacaktır.

Ülkemiz işletmelerinin genel özelliklerine bakacak olursak %99,5'ni oluşturan KOBİ'lerden oluştuğu bilinen bir gerçektir. Yapılan bu araştırma ile birlikte reel sektör işletmelerinin çoğunu oluşturan KOBİ'lerin UFRS- Basel II hakkındaki bilgi düzeyleri ve işletmenin yönetim anlayışı ve mevcut iç denetim sisteminin etkinlik düzeyinin ölçülmesine yönelik konuya bakış açıları çalışma konusunu oluşturmuştur. Yapılan çalışmada işletmede değişik departmanlar da çalışanların vermiş olduğu yanıtlar değerlendirilmiş olup, verilen yanıtlar sonucunda işletmelerin UFRS- Basel II hakkında çok az bilgi sahibi oldukları sonucu yapılan anket çalışmaları sonucunda tespit edilmiştir. Denetim kurulu ve iç denetim biriminin olup olmadığının tespitine yönelik sorulan sorularda ise işletmelerde iç denetçi ve denetim kuruluna sahip işletme sayısının az olduğu ortaya çıkmıştır.

UFRS-Basel II etkileşimi ve işletmelerde iç denetimin etkinliğini ölçmeye yönelik hazırlanan anket soruları ve cevaplarından çıkarılan istatistiksel sonuçlara göre; işletmelerimizin KOBİ niteliğinde olması ve küçük ölçekli olmaları, uluslar arası alanda faaliyetlerinin azlığı sebebiyle de yeni dönem hakkında az bilgi sahibi olmaları sonucunu doğurmuştur. Çağın gereklerine ayak uydurabilmek amacıyla uygulanması gereken kriterlerden yeterince bilgi sahibi olmamaları ülkemizde faaliyet gösteren işletmelerin dünya çapında rekabet edebilmesi için gerekli donanımlara yeterince sahip olmadığı sonucunu çıkarmıştır. Özellikle Basel II standartları ile birlikte işletmelerin uygulaması gereken kriterler için bir hazırlık çalışmalarının olmaması ve uygulamaya geçen ve ileri yöntemler için hazırlık çalışmalarını sürdüren bankalarımızdan, Basel standartları sonucunda fon temin ederken büyük sıkıntılar yaşayacakları aşikârdır. Basel II ile birlikte derecelendirme kriterleri konusunda az bilgi sahibi olmaları kredi temini zorlaştırırken işletmelerin rekabet avantajını yitirmelerine, işletme sürekliliğini de sekteye uğratabilecek bir unsur olduğu gözükmektedir. UFRS'nin ülkemizde de kabul edilmesi TMSK tarafından yürütülen çalışmaların da ankete verilen cevaplar sonucunda yetersiz olduğunu

söyleyebilmekteyiz. Konu hakkında çok az bilgi düzeyine sahip olan işletmelerimizden, bilgi sahibi olan işletmelerin ise ihracat yapmaları yani uluslararası alanda faaliyette bulunmaları etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

UFRS-Basel II etkileşimi sonucu önemi artan iç denetim sistemi ile birlikte iyi bir iç denetim sistemi olan işletmelere artı bir puan olarak döndüğünü yazılan tez sırasında söylemiştik. Basel II standartlarının ikinci ayağı olan denetim otoritesinin gözden geçirilmesi ile birlikte mali tablolara ve işletmelerin şeffaflığına ilişkin olarak ortaya çıkan yeni düzenlemelerle önemi artan iç denetim faaliyetlerinin işletmelerimizde uygulanmadığını yapılan çalışma sırasında değindik.

Anket soruların da yeni dönem için uygulamalar da ve konu hakkındaki bilgi eksikliğine rağmen, özellikle “Basel II derecelendirme kriterleri ve UFRS’nin tam olarak yürürlüğe girmesi, işletmelerin daha etkin bir iç denetim sistemi oluşturması sonucunu da beraberinde getirebilir” anket sorusunda verilen cevapların olumlu olması işletmelerimizin her ne kadar konuyla ilgili bir çalışmaları olmasa da internet ağırlıklı takip etikleri konu için ileride gerekli çalışmaları yapmaları sonucunu doğuracağına olan inancımızı kuvvetlendirmiştir.

Buraya kadar anlatılan ve uygulamaları ile istatistiksel olarak değerlendirilen bu çalışma sonucunda ortaya çıkan neticelerden yola çıkarak UFRS-Basel II ve işletmelerde iç denetimin etkinliğine yönelik olarak hazırlanan çalışmalarda ki eksikliklerin giderilebilmesi için gerekli eğitim programlarının desteklenmesi ve içinde üniversite, meslek örgütleri, SPK, TMSK, TİDE, BDDK gibi yasal düzenleyici kuruluşlarında bulunduğu otoritelerin gerekli özverileri göstererek bilgilendirme çalışmalarını sürdürmeleri gerekmektedir.

EK-ANKET FORMU

Sayın katılımcılar;

Bu anket çalışması “ UFRS – Basel II Etkileşimi ve İşletmelerde İç Denetim” başlıklı çalışmamızın uygulama kısmı için veri toplama amacı taşımaktadır. Ülkemizde uluslararası standartlara uyum konusunda çalışmalar yapılmaktadır ve denetim konusu giderek önemli hale gelmektedir. Yapılan bu çalışma bilimsel amaçlara uygun olarak hazırlanmış olup, elde edilecek verilerin analizinde hiçbir şekilde işletme adı yer almayacak ve veriler birlikte değerlendirilecektir. Araştırmamızda yer alan sorulara verilecek cevapların tam ve eksiksiz olması araştırma sonuçlarını olumlu yönde etkileyecektir.

Gösterdiğiniz yakın ilgi ve işbirliğinden dolayı teşekkür ederiz.

A.İşletmenin Genel Özellikleri

1) İşletmenizin hukuki yapısı nedir ?

- a) Anonim Şirket
- b) Limited Şirket
- c) Şahıs Şirketi
- d) Diğer (belirtiniz.....)

2) İşletme hangi sektörde faaliyet göstermektedir?

- a) Gıda
- b) Tekstil-Dokuma
- c) Orman Ürünleri-Mobilya
- d) Taş-Toprağa Dayalı Sanayi
- e) Kimya ve Plastik Ürünler
- f) Metal Eşya Makine ve Gereç Yapımı
- g) İnşaat
- h) Sağlık
- i) Diğer (belirtiniz.....)

3) İşletmedeki personel sayısı yaklaşık olarak hangi aralıktadır?

- a) 25'den az işçi
- b) 25-50 işçi
- c) 51-100 işçi
- d) 101-250 işçi
- e) 250 ve üzeri işçi

4) İşletmenizin faaliyet süresi nedir?

- a) 0-5 yıl
- b) 6-10 yıl
- c) 11-20 yıl
- d) 21 yıl ve üzeri

5) İşletmenizin yıllık satış cirosu ?

- a) .0-5 Milyon TL
- b) 6-10 Milyon TL
- c) 11-25 Milyon TL
- d) 26-50 Milyon TL
- e) 51 Milyon TL ve üzeri

6) Satışlarınızın ne kadarını ihraç ediyorsunuz?

- a) İhracat yapmıyoruz
- b) % 25'in altında
- c) %26-%50 arası
- d) %51-%75 arası
- e) %75 ve üzeri

7) İşletmedeki Ünvanınız

- a) Genel Müdür
- b) Genel Müdür Yardımcısı
- c) Muhasebe-Finansman Müdürü
- d) Pazarlama Müdürü
- e) İş yeri sahibi
- f) Diğer

8) Öğrenim Durumunuz

- a) İlköğretim
- b) Lise
- c) Ön lisans
- d) Lisans
- e) Lisansüstü

9) İşletmenizde "Denetim Kurulu" var mı?

- a) Evet
- b) Hayır

10) İşletmenizde "iç denetçi" kadrosunda eleman çalıştırıyor musunuz?

- a) Evet (Kaç kişi)
- b) Hayır

B.İşletmenin Basel II ve UFRS Hakkındaki Genel Bilgi Düzeyi

1) UFRS ve TFRS hakkındaki bilgi durumunuz

- a) Çok Az b) Az c) Orta d) İyi e) Çok İyi

2) Basel II hakkında ki bilgi düzeyiniz

- a) Çok Az b) Az c) Orta d) İyi e) Çok İyi

3) UFRS ve Basel II ile ilgili bilgileri hangi kaynaktan elde ediyorsunuz

- a) İnternet b) Gazete c) Televizyon d) Kitap e) Diğer

4) Yakın bir gelecekte yürürlüğe girmesi beklenen “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”nın getireceği yeniliklere karşı işletme içi hazırlık çalışmanız var mı?

- a) Çok Az b)Az c) Orta d) İyi e) Çok İyi

5) Yeni dönemin getireceği yenilikler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için herhangi bir çalışmanız var mı?

- a) Evet (belirtiniz.....) b) Hayır

C.İşletmenin Yönetim Anlayışı ve Mevcut İç Denetim Sisteminin Etkinlik Düzeyine İlişkin Sorular

(5:Kesinlikle katılıyorum, 4:Katılıyorum, 3:Kararsızım, 2:Katılmıyorum, 1:Kesinlikle katılmıyorum)

	5	4	3	2	1
1.İşletme çalışanlarının yapacağı işler tam ve anlaşılabilir bir şekilde tanımlanmıştır.					
2.İşletme çalışanlarının niteliklerini artırmak için, işletmemizde sürekli olarak hizmet içi eğitim faaliyetleri yapılmaktadır.					
3.İşletme yönetimi ihtiyaç duyduğu konularda profesyonel danışmanlık hizmetlerine sıkça başvurmaktadır.					
4.Çalışanların kişisel performans hedefleri kısa ve orta vadeli olarak planlanmakta ve somut ölçütlere dayandırılmaktadır.					
5.İşletme çalışanları hangi davranış ve fiillerin, işletme davranış kurallarına uygun olup olmadığını tam olarak bilmektedirler.					
6.İşletme davranış kurallarına uygun hareket etmeyen çalışanlar nasıl bir yaptırımla karşılaşacakları tam olarak bilmektedirler.					
7.İşletmemizin çeşitli bölümleri arasında aynı amaç ve hedefe yönelik işbirliği yapma ve bunu devam ettirme imkânı üst düzeydedir.					

8.İşletmemizde yeni fikirlerin ortaya atılması ve uygulanması her zaman desteklenir.					
9.İşletmemizdeki problemlerin çözümünde çalışanların çözüm önerileri de dikkate alınır					
10.İşletmemizde önemli konularda Yönetim Kurulu'nu bilgilendiren ve bilgi akışının zamanında gerçekleşmesini sağlayan etkin bir iletişim sistemi mevcuttur					
11.İşletme ana hedefleri ve temel performans kriterleri herkes tarafından aynı biçimde anlaşılmasını sağlayacak açıklıkta ifade edilmiştir.					
12.İşletme ana hedeflerinin gerçekleştirilmesinin önündeki engelleri tanımlayıcı ve değerlendirici yeterli mekanizmalar bulunmaktadır.					
13.Yönetmel olarak mali ve parasal konularda kimlerin sorumlu olduğu, resmi bir yetki devri ile belirlenmiştir.					
14.İşletmemizde etkin bir iç denetim sistemi mevcuttur					
15.Denetim Kurulu (eğer böyle bir kurul varsa) iç ve dış denetçilerin faaliyet alanlarını açık ve anlaşılır bir şekilde belirlemiştir					
16.İşletmemizde her türlü performans değerlendirmesinde iç denetim raporları tam olarak dikkate alınmaktadır.					
17.Mevcut geri bildirim mekanizmaları (Raporlama vb), işletme ana hedeflerine ulaşıp ulaşamadığını yönetimce değerlendirilmesine imkân vermektedir.					
18.İşletmelerde dış denetim (muhasabe ve vergi denetimi) riskini azaltmak için, etkin bir iç denetim sisteminin olması gerekir.					
19.“Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”nın tam olarak yürürlüğe girmesi, işletmelerin daha etkin bir iç denetim sistemi oluşturmaları sonucunu da beraberinde getirebilir.					
20.Yakın bir gelecekte yürürlüğe girmesi beklenen “Basel II Derecelendirme Kriterleri” ve “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları” işletmelerin bankacılık sisteminden kredi elde etme olanaklarını önemli ölçüde azaltacaktır					

KAYNAKÇA

Yayınlar

Abdioğlu, Halil. “İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı Kapsamında İç Denetimi Rolü ve İMKB – 100 Örneği”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Aksoy, Tamer. “Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS/UFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi” **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 71. 2005, ss. 182-199.

____. **Basel II ve İç Kontrol**. Ankara: Ankara SMMMO Yayını, 2007

Aras, Güler. (2005). “Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci” <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf> [21.10.2008]

Arıkan, Yahya. “Uluslararası Muhasebe Standartları Türkiye Uygulaması”, **Mali Çözüm Dergisi**. Sayı: 36, 1996, ss. 7-17.

Aslan, Sinan. “UFRS İle Getirilen Yeni Düzenlemeler”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, 2004, ss. 45-61

Ataman Akgül, Başak. ve Akay, Hüseyin. **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2004

Aydoğan, Ertan. “Uluslararası Muhasebe Standartları Uyumlaştırılması ve Ülkelerin Uyumlaştırma Derecelerine İlişkin Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2007

Başaran, Cansen. “Evrensel Muhasebe Standartlarına Doğru”, **Mali Çözüm Dergisi**. Sayı: 57., 2001, ss. 156-157

Başpınar, Ahmet. “Türkiye’de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 47, 2008, ss. 42-57

Berberoğlu, P. Başak. “Uluslararası Muhasebe Standartları İle Ülkemizdeki Muhasebe Standartları Uygulamalarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2002

Cömert, Doyrangöl, Nuran. İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 60,2002, ss. 1-7

Çiftçi, Yavuz. (2008) “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminden Bugüne Yapılan Muhasebe Düzenlemeleri”,**İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, C.26/ S 2/ Kasım, 1997, ss. 169-189

Gökdeniz, Ümit. **Muhasebe Uygulamalarındaki Uluslararası Farklılıklar ve Çözüm Önerisi**, İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2005

Güredin, Ersin. **Denetim** , İstanbul: Beta Basım, 2000.

___ **Denetim ve Güvence Hizmetleri** , İstanbul: Arıkan Basım, 2007

Güvel, Alper E. ve Mızırak, Zekeriya **Küreselleşme Sürecinde Finansal Piyasalar**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008

Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları** 1.Cilt, İstanbul: Yıldız Ofset, 2004

İbiş, Cemal. ve Özkan, Serdar. “Uluslararası Finansal Raporlama Standardına (UFRS) Genel Bakış”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 31, 2006, ss. 25-43.

Karapınar, Selahattin. **Kültür-Muhasebe Etkileşimi Açısından Muhasebe İklimi–Muhasebeye Kültürel Bakışlar**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005

Kishalı, Yusuf. ve Pehlivanlı, Davut. “Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması”

http://www.riskvedenetim.com/R_SK_ODAKLI_DENET_M_son.pdf

[03.02.2009]

Küçüközmen, Çoşkun. “Basel II KOBİ’ler ve Bankacılık: Küresel Rekabet Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Finans bülteni Dergisi, (2), 6., 2007

<http://www.finansderneği.org.tr/bultenler/bulten02.pdf> [12.01.2009]

Leblebici Teker, Dilek. **Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2006

Mirza, Abbas. Ali., Holt, J.graham., Orrell, Magnus. **IFRS International Financial Reporting Standards Workbook And Guide**, John Wiley & Sons, New Jersey, 2006

Oksay, Suna.ve Acar, Onur. “Sigorta Sektöründe Uluslararası Finansal Raporlama Standartları : Kurumlar ve Kurumların Özetleri” , TSRŞB, **Sigorta İnceleme ve Araştırma Yayınları**, (Aralık),2005, 23-32.

Özdemir, Ozan. “Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Tablolar Üzerine Etkileri ve Göller Yöresi’ndeki KOBİ’ ler de Muhasebeden Sorumlu Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2007.

Pekdemir, Recep. “Finansal Raporlama da Terminoloji Birliği-Uygulamadan Örnekler”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 72, 2005, ss.21-29.

Sağlam, Necdet. **Bölümsel Raporlama ve Uygulaması**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2001

Usta, Hale. “Muhasebe Mesleği İle İlgili Uluslar Arası Muhasebe Standartları ve Türkiye’deki Düzenlemeler İle Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi ,Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007

Ünsal, Memiş, Mehmet. “Etkin ve Başarılı Bir İç Denetim İçin Gerekli Koşullar”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 85,2008, ss. 75-99.

Üstündağ, Saim. (2005) Avrupa Birliğinde Finansal Raporlama, **Türkiye Reasürans Şirketleri Birliği Sigorta Araştırmaları Dergisi** (Ekim), 162-170

Koç Yalkın, Yüksel, Demir, Volkan. ve Demir Defne. (2006) Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Gelişimi , **Mali Çözüm Dergisi** ,Özel Sayı , 17 , Word Congress Of Accountants , (November), 291-307.

İnternet kaynakları

Adalet Bakanlığı Web Sitesi

[www.icdenetim.adalet.gov.tr/icdenetimsunum\(06.11.2008\).ppt](http://www.icdenetim.adalet.gov.tr/icdenetimsunum(06.11.2008).ppt) [01.02.2009]

Ankara Ticaret Odası Web Sitesi

http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_files/OZEL_IHTISAS_KOMISYONLARI/files/ato_basel.pdf-matbaa.pdf [28.12.2008]

Bank For International Settlements Web Sitesi

<http://www.bis.org/about/index.htm> [18.12.2008]

<http://www.bis.org/about/orggov.htm> [18.12.2008]

<http://www.bis.org/bcbs/history.htm> [18.12.2008]

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Web Sitesi

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/125010_Soruda_Basel-II.pdf [18.12.2008]

<http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1254QIS-TR.pdf>[27.12.2008]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1272calismaraporu_2005_3.pdf [10.11.2008]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1704Bankalarca_yillik_faaliyetlerin_raporlanmasi_hakkinda_yonetmelik_01112006.pdf [31.12.2008]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1249Basel%20II%20Cevirisi-14102005-16_19.pdf [31.12.2008]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1279MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf [12.01.2009]

http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_iliskin_duzenlemeler/1659risk_olcum_modelleri_deg_tebliğler_03112006.pdf [14.01.2009]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1245Pillar2-Turkce-son_000.pdf [15.01.2009]

<http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1244Pillar3-TR.pdf> [15.01.2009]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/2700Basel-II_Haz%C4%B1r%C4%B1klar_9.Mart.2007.pdf [18.01.2009]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1323baskan_sunum.pdf [18.01.2009]

http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1240basel_uygulama.pdf [06.03.2009]

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Web Sitesi
www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger%5Cicerikdetaydh299.ppt [03.02.2009]

Deloitte&Touche Web Sitesi

http://www.verginet.net/dokumanlar/Muh_Std/tek_duzen/MUHASEBE%20S%C4%B0STEM%20UYGULAMA%20GENEL%20TEBL%C4%B0%20C4%9E%C4%B0_1_son.doc [02.02.2009]

Ege Bölgesi Sanayi Odası Web Sitesi

http://www.ebso.org.tr/b2b/haber/resimler/ek5_Ebso.pdf [15.12.2008].

Hazine Kontrolörleri Derneği Web Sitesi

<http://www.hazine.org.tr/kutuphane/tezler/AKIF%20AKSAM%20TEZ.pdf> [02.02.2009]

<http://www.hazine.org.tr/kutuphane/tezler/tezozet/taaksam1.php> [07.03.2009]

Horwath Taşpınar Bağımsız Denetim A.Ş, Web Sitesi

www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt [12.12.2008]

International Accounting Standards Boards Web Sitesi

www.iasb.org.uk[12.11.2008]

<http://www.iasb.org/About-Us/About-The-Foundation/History.htm>,[17.11.2008]

International Federations Of Accountants Web Sitesi

<http://www.ifac.org/About/0>[5.12.2008]

Kamu İç Denetçileri Derneği Web Sitesi

http://www.kidder.org.tr/php/dosyalar/makaleler/icdenetim_cavusogluveduru.pdf
[01.02.2009]

<http://www.kidder.org.tr/php/dosyalar/makaleler/ic.denetim.pdf> [01.02.2009]

<http://www.kidder.org.tr/php/dosyalar/makaleler/idkkyapilanmaraktas.pdf>
[07.03.2009]

Konya ticaret odası web sitesi

<http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf> [12.12.2008]

Makalem.com Web Sitesi

http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3238 [28.12.2008]

http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3715
[18.01.2009]

[http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nSourceNo=9&sResultType=\[0](http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nSourceNo=9&sResultType=[0)
2.02.2009]

Milli Eğitim Bakanlığı Web Sitesi

http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/IC_DENETIMDE_Hedefler_ve_Beklentiler.pdf
[31.01.2009]

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Web Sitesi

http://www.musiad.org.tr/img/yayinlarRaporlar/cep_kitaplari_23.pdf?yayinRapor=52&k=6 [15.01.2009]

Sermaye Piyasası Kurulu Web Sitesi

<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&showmenu=yes&menuid=0&pid=4> [7.12.2008]

<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=493&fn=493.pdf> [18.08.2008]

<http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=382&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> [28.12.2008]

<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=10&subid=2> [02.01.2009]

<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf> [02.02.2009]

http://www.spk.gov.tr/mevzuat/SeriX_No22.pdf 06.02.2009

SPK. Sermaye piyasasında muhasebe standartları hakkında tebliğ gerekçesi (seri XI, no 25) <http://spk.gov.tr/> [12.9.2008]

Stratejik Boyut Web Sitesi

http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=40 [02.02.2009]

TBMM kütüphanesi web sitesi

<http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2000/200002635.pdf> [31.01.2009]

TC Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu Web Sitesi

http://www.idkk.gov.tr/web/guest/ic_denetci_meslek_ahlak [31.01.2009]

TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Web Sitesi

<http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=2407> [01.02.2009]

TC Sayıştay Bakanlığı Web Sitesi

<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/aras37KamuIcDenStand.pdf> [31.01.2009]

<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/aras08icdenetimstandart.pdf> [02.02.2009]

Türkiye Bankalar Birliği Web Sitesi

www.tbb.org.tr/turkce/cg/cg_muhasebe.asp [15.12.2008]

<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi58/Halkbank.pdf> [27.12.2008]

Basel II ve KOBİ' ler Çalışma Grubu, (2006), [Elektronik Sürüm], Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, *Bankacılık Dergisi* Sayı 58, 4

[http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi(Ekim%202002).doc) [12.11.2008]

www.tbb.org.tr/turkce/konferans/Roadmap%20sunum-TBBsonrev.ppt [31.12.2008]

http://www.alomaliye.com/basel_ii_kobi.htm [17.01.2009]

<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi53/Finansalistikrar.pdf> [18.01.2009]

<http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc> [18.01.2009]

<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi59/BIS.pdf> [02.03.2009]

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Web Sitesi

<http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf> [27.12.2008]

Türkiye İç Denetim Enstitüsü Web Sitesi

<http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=288> [31.01.2009]

<http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=293> [31.01.2009]

http://www.tide.org.tr/tideweb/resimler/upload/Documents/hayrettin_ozcelik_tez.pdf [31.01.2009]

<http://tide.org.tr/tideweb/resimler/upload/Documents/SToygarSunumTUSIAD.pdf> [02.02.2009]

<http://www.tide.org.tr/TIDEWEB/pdf/2050-1.pdf?file=971> [06.02.2009]

<http://www.tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?KodAl=254> [07.03.2009]

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Resmi Web Sitesi

http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/2007_Faaliyet_Raporu.doc [15.12.2008]

http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=38 [17.12.2008]

http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=40&Itemid=38 [17.12.2008]

Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Web Sitesi

www.tmud.org.tr/download/BaselIIIKriterleri.ppt [17.01.2009]

Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu Web Sitesi

<http://turmob.org.tr/tmudesk/tmudesk.html> [20.10.2008]

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği Web Sitesi

<http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Maliye+ve+Muhasebe/Finansal+Raporlar/IASB.htm>[4.12.2008]

<http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Maliye+ve+Muhasebe/Finansal+Raporlar/IASB.htm>[4.12.2008]

<http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Maliye%20ve%20Muhasebe/Muhasebe+Standartları/>[15.12.2008]

Türklider Merkezi Web Sitesi

<http://www.turklider.org/TR/EditModule.aspx?tabid=1&mid=1935&ItemID=450&itemindex=0> [18.01.2009]

Orman Genel Müdürlüğü Web Sitesi

<http://www.ogm.gov.tr/icdenet/makaleler/makale1.doc> [02.02.2009]